DE
ANIMA
ANIMANTE

J. LE FRANC
1664

WELLCOME
HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

MEDICAL SOCIETY OF LONDON
ESTABLISHED
1773
11, CHANDOS ST. CAVENDISH SQ.

Corpus Animatum:
SEU,
TRACTATUS DE ANIMA ANIMANTE,

In quatuor Partes divisus.

Modo facili etsi Philosophico secundum Philosophum digestus.

AUCTORE
JACOBO LE FRANC, T.B.
Ecclesiæ Gallicæ in Civitate Norwicensi Pastore.

Mirabilia sunt opera tua, Domine. Psal. 139.

LONDONI,
Excudebat *R. Davenport*, væneuntq; apud *Thomam Dicas* sub signo Gallinæ & Pullorum in Cœmiterio D. Paulino.
MDCLXIV.

Illuſtriſsimis necnon generoſiſ-
ſimis Viris,

JOHANNI KNIVET

Nobiliſſimo Balnei Equiti, Eminentiſq;
Equitum turmæ duci ſtrenuiſſimo;

ET

ROBERTO GAWSELL

Armigero, Prudentiſſimoq; in Comitat.
Norff. Pacis Juſticiario.

Sapientiſſimis Juriſconſultis,

FRANCISCO CORIE,

Civitatis *Norwicenſis* Recordatori, Au-
guſtiſſimiq; nunc Parliamenti Senatori,

ET

JOHANNI NORRIS

Ejuſdem Civitat. doctiſſimo Conſiliario,
Cauſæq; Regiæ fideliſſimo aſſertori.

ET

Eminentiſſimis Medicinæ Doctoribus,
doctiſſimiſque Philoſophis,

Thomæ Brown & Gulielmo Crabbe,

mei amantiſſimis & gratioſiſſimis Amicis.

Hoc ſuum Animatum Opus in grati
animi teſtimonium Dedicat

JACOBUS LE FRANC.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

Benevole Lector :

CReatam naturam adorare nefas eſt, ſcilicet, illam intueri, mirari in ejus aſpectu omnibus eſt neceſſarium : Etſi enim in terris ſe nobis ſpectabilem & familiarem præbeat, dum veluti crinita meſſibus & tanquam movilibus vinearum ornata botris, necnon metallorum, gemmarumque multitudine dives, apparet, quaſi tractanda manibus ; dum tamen in aere, ubi Paulo ſeverioris eſt eſpectus, nimbis inſidens corruſcat fulguribus,

ignibus armatur, & tonitrui terribili fragore mentes hominum percellit, attentos quidem facit, ſed attonitos ſimul; nec ſinit eos uſque a Deo bene effectuum penetrare cauſas, quin mirentur, & fortaſſis ignorent. In rebus quidem animatis, divino quaſi ornatu conſpicua eſt; verum ita, ut nibilominus in ipſis lateat, confirmatamque faciat ſapientiſſimi Regum ſententiam, quod omnium operum Dei nemo in hac vita rationem poterit invenire: Non tamen (benevole lector) te deterreat a naturæ animatæ contemplatione tanta ejus digitas, imo potius tuum ad ejus intelligentiam accendat animum: Sed Dii laboribus omnia vendunt; unde rerum ſcientiam non aſſequimur unquam aliter quam ſtudio & labore; verum cum ſcientiæ omnes non ſint ejuſdem pretii & dignitatis, ſed aliis aliæ ſint præſtantiores, nonniſi diſpari etiam & majori perſoluto labore ſcientiæ honorabiles poſſidentur. Quid inde?

Ergo, animastica quæ eximia & magni pretii scientia est, nonnisi studio & labore plusquam mediocri obtinebitur. Labor terret fortassis, & utilitas ignota non allicit; sed amor consequendi, laborem jucundum faciet, si perpendas quam maxime ista honorabilis & utilis est scientia, quæ objectum inter inferiores creaturas nobilissimum respicit, & sine qua, aliæ non omnino bene tenentur scientiæ, seu Metaphysica, seu Moralis, seu Naturalis scientia; non Metaphysica, quia incognita intellectuali anima, non potest cognosci intellectualis separata substantia; non Moralis, quia ignoratis animæ potentiis eas dirigendi modus, in quo hæc disciplina consistit, ignoretur etiam necesse est; non denique Naturalis scientia, quia, magna pars naturalium, animæ quæ est principium omnis motus in animatis, potitur: applica igitur (si vis hanc obtinere scientiam) animum ad animam, ut eam non laudes tantum, sed laudabilem

quæras, quæsitamque studio, & labore repertam habeas istam honorabilem scientiam.

Vale.

These

These Books following, are sold by Thomas Dicas *at the* Hen *and* Chickens, *in* St. Pauls Church-Yard.

FLorio's Intalian English Dictionary, inlarged by *Giovanni Torriano.* fol.

An Epilogue to the Tragedy of the Church of *England.* By *Herbert Thorndick.* fol.

Just Weights and Measures, That is, the present state of Religion, Weighed in the Ballance, And measured by the Standard of the Sanctuary. By *Herbert Thorndick.*

Playes, written by the Lady *Marchioness* of *New-Castle.*

Diatribæ duæ, De Fermentatione; & Febribus, per Tho: Willis.

Forty Sermons by *Ralph Brownrigg* B. of *Exceter.*

Quarto

Quarto

Vetus Testamentum Græcum, ex versione Septuaginta interpretum, juxta exemplar Vaticanum Romæ impressum quarto & 8°.

De Atramentis cujuscunque generis, opus sane novum Hactenus a nemine promulgatum. Auctore Petro Maria Caneperio.

Exercitationes Pathologicæ, in quibus morborum pene omnium natura, generatio, & causæ inquiruntur a Gualtero Charletono.

Sol Angliæ oriens: Auspiciis Caroli *secundi Regum gloriosissimi, in carmine Hebræo, Arabico, Syriaco, Samaritico, Chaldaico, & Græco,* &c.

Octavo.

Robertus Groſſ-teſt *Episcopus Lincolniensis de Cessatione Legalium.*

De obligatione conscientiæ prælectiones decem Oxonii in Schola Theologica habitæ, Anno Domini 1647. *a* Roberto Sanderſono *Theologiæ ibidem Professore Regio, nunc vero Episcopo Lincolniensi.*

Tractatus de corporum inseparabilitate, in quo experimenta de vacuo, tam Torricelliana quam Magdeburgica & Boyliana examinantur; veraque eorum causa detecta, ostenditur, vacuum naturaliter dari non posse, unde & Aristotelica de Rarefactione sententia, tam contra assertores vacuitatum, quam corpusculorum demonstratur, accessit

cessit solutio difficillimi illius Problematis Aristotelici de duabus Rotis, quæ licet valde inæquales, æquales tamen orbitas describunt. Auctore Francisco Lino.

Græcæ & Persicæ linguæ Historia, sive de earundem linguarum origine progressu, & incremento. A Gulielmo Burtono.

Catalogus Plantarum circa Cantabrigiam nascentium.

De plenitudine mundi, Philosophica dissertatio, in qua defenditur Cartesiana Philosophia. Auctore, Gilberto Clarke.

Alexander Aphrodisæus, *De fato & de eo quod nostræ potestatis est, Græce & Latine.*

Considerationes modestæ, Et pacificæ controversiarum, De Justificatione, Purgatorio, Invocatione sanctorum, Christo Mediatore, & Eucharistia, per Gulielmum Forbesum *Episcopum Edinburgensem primum.*

Duodecimo.

Sonus Buccinæ, sive tres tractatus De virtutibus fidei & Theologiæ, de principiis earundem & de erroribus appositis, quibus accesserunt quæstio Theologica de Gratia & Libero arbitrio, mens Augustini de gratia Adami ratio villicationis de medio statu. Auctore Thoma Anglo.

Ejusdem Monumetham excantatus, sive Animadversiones in libellum famosum inscriptum,

ſcriptum, de Anglicani Cleri retinenda in Apoſtolicam ſedem obſervantia.

Ejuſdem Euclides Metaphyſicus, ſive de principiis ſapientiæ.

Divinæ fidei Analyſis, ſeu De fidei Chriſtianæ reſolutione libri duo. Auctore Henrico Holden.

Novum Teſtamentum Vulgatæ Editionis, cum Annotationibus, quibus ſenſus ad literam redditur facilis intellectu. Auctore Henrico Holden.

Claudii Salmaſii *ad* Johannem Miltonum *reſponſio, ſive Vindiciæ defenſionis Regiæ pro* Carolo *primo ad* Carolum *ſecundum.*

Medicus Microcoſmus, ſeu Spagyria Microcoſmi, exhibens Medicinam corpore hominis tum vivo, tum extincto, docte eruendam. Autore Daniele Beckero.

Manuale Medicorum, ſeu Syntaxis Aphoriſmorum Hippocratis. 24°.

A compendious Dictionary Engliſh-Latine and Latine-Engliſh, by *Chriſtopher Waſe.*

The Life of Doctor *Henry Hammond,* by *John Fell.* D: D:

A Sermon preached at *Hampton Court,* the 29th. of *May* 1662. by *Richard Alleſtry* D: D:

De Rachitide; ſive morbo puerili, qui vulgo the Rickets *dicitur, per* Franciſcum Gliſſonium.

Dialogus

Dialogus de Syſtemate mundi. Auctore Galilæo Galilæi.

Diatriba de Chaldaicis Paraphraſtis eorumque verſionibus, ex utroque Talmude, ac ſcriptis Rabbinorum concinnata. Auctore T: Smith : Oxonienſi.

Forteſcutus illuſtratus, or a Commentary on that nervous Treatiſe *De Laudibus Legum Angliæ:* written by Sir *John Forteſcue* Knight, by *Edward Waterhouſe* Eſquire.

Scholæ Wintonienſis Phraſes Latinæ corrected and much Augmented by *H. Robinſon*. D. D.

Iſocratis Orationes & Epiſtolæ, cum Latina interpretatione Hieronymi Wolfii.

Circulus Piſanus Claudii Berigardi.

Monarchy Aſſerted by *Matthew Wren.*

Defenſio fidei Catholicæ De ſatisfactione Chriſti, adverſus Fauſtum *Socinum, ſcripta ab* Hugone Grotio

Claudius Mangers French Grammer, with 50 new ſhort Dialogues in French and Engliſh.

An Introduction to the Italian Tongue, as alſo a new Store-houſe of proper and choice Dialogues, by *Gio. Torriano.*

Several caſes of conſcience diſcuſſed in ten Lectures in the Divinity School at *Oxford* by *Robert Sanderſon* B. of *Lincoln.*

Corpus

Corpus Animatum:
SEU
Pars prima hujus Tractatus, de Anima in communi;
Unica Disputatione comprehensa.

Caput primum De Animæ divisionibus.

Nimæ divisio necessaria omnibus videtur Philosophis, sed priusquam ad eam veniamus, observandum est animam sumi apud Philosophos dupliciter; primo improprie seu metaphorice pro forma assistente, substantia completa; qualis est Intelligentia seu Angelus respectu Corporis Cœlestis, per-

quem a quibusdam Cœlum dicitur Animatum. Secundo proprie pro forma vitaliter informante &esse substantiale tribuente, quæ est substantia incompleta alicui corpori unita vel unienda, ut inde totum aliquodPhysicum resultet ; qualis est anima hominis ; unde ex ista duplici animæ acceptione sumitur, prima illius divisio in animam assistentem & animam animantem seu informantem ; verum istam animæ divisionem ut minus convenientem nihil moror : præterea anima sumitur pro spiritu vitali & potentia motrice quæ sunt animæ facultates & instrumenta, sed ista acceptio animæ, omnium est Latissima ; aliquando etiam anima sumitur pro succo naturali quo plantæ in suo esse vitali conservantur ; verum missis *Illis minus* aptis animæ divisionibus,

Dicimus animam proprie dictam seu informantem tripliciter dividi, scilicet in vegetantem, sentientem, & rationalem, & enim non datur forma ab istis tribus alia, quæ jure & proprie anima possit appellari : nam quæcunque actiones & potentiæ vitales ad eas tres animas, aut ad ex illis alteram, ut patebit consideranti, facile revocari possunt ; nihilominus istam divisionem duplici modo probamus ; primo ex tribus animatorum distinctis operationibus;

siquidem bene distinguuntur viventium animæ secundum suas proprias operationes, cum omnis operatio sit ab anima: primo itaque veritas assertionis nostræ patet, eo quod animatorum quædam, puta animata rationali anima, operentur cum Corpore sed non proprie per corpus tanquam, per instrumentum; hoc modo homines ratiocinantur cum Corpore sed non per Corpus tanquam per instrumentum.

Verum objicies, homines dum ratiocinantur utuntur organis & phantasmatibus, seu representationibus quibusdam: ergo ratiocinantur per corpus tanquam per instrumentum.

Respondeo, Concesso antecedente, negatione consequentis; quia dum ratiocinantur homines, utuntur organis, non ut instrumentis suæ ratiocinationis, sed ut instrumentis quibus percipiunt phantasmata; percipere autem phantasmata, non est ratiocinari; cum vero ratiocinando utuntur phantasmatibus, illis utuntur ut objectis suæ ratiocinationis, minime ut instrumentis; quemadmodum videns ut visionem exerceat, utitur coloribus non tanquam instrumentis suæ visionis, sed tanquam objectis. Unde secundo,

Veritas nostræ divisionis asseritur, eo quod animatorum quædam sic operantur,

ut ipſis utantur organis, tanquam inſtrumentis, non autem qualitatibus corporis; hoc modo animata ſenſibili anima operantur; etſi enim calidum, & frigidum, humidum & ſiccum, & aliæ qualitates Corporeæ ad operationem ſenſus requirantur; non tamen ita, quod mediante virtute talium operationum, operatio ſenſitivæ animæ fiat, ut fatentur fere omnes Philoſophi; ſed ita ſolum, quod hæ qualitates ad organi, ſeu inſtrumenti debitam diſpoſitionem requirantur: Tertio demum quædam animata ſic operantur, ut ipſis qualitatibus & organis corporis utantur tanquam inſtrumentis ſuæ operationis: hoc modo operantur vegetabilia, anima vegetante informata; etenim digeſtio, nutritio, & augmentatio, quæ vegetabilium ſunt operationes, inſtrumentaliter fiunt per actionem caloris, humiditatis, & aliarum hujuſmodi qualitatum.

Alter modus probandi præpoſitam animæ diviſionem ſequitur, ex triplici eſſe quod habent res in viventibus quorum actus eſt anima; nam in viventibus, alia habent eſſe omnino immateriale, alia omnino materiale, alia partim materiale, partim non materiale; in quibuſdam enim viventibus v. g. in hominibus, intelligibilia habent eſſe omnino immateriale, ſine materia, ſine organo,

gano, & ſive qualitatibus materialibus, in aliis viventibus, verbi gratia in ſenſitivis, quatenus ſunt ſenſitiva, ſenſibilia habent eſſe partim materiale, partim non; nam in ſenſu res habent eſſe ſine materia, non tamen ſine conditionibus materialibus, & organo corporali; in aliis denique viventibus, Id eſt in vegetabilibus quicquid eſſe habet, corporeum & materiale illud habet, v. g. nutritio & augmentatio in illis viventibus inveniuntur per organa quæ ſunt corporea & per qualitates humidi aut ſicci, calidi, aut frigidi, quæ ſunt materiales; unde clarum eſt triplicem tantum eſſe animam proprie dictam, vegetantem, ſentientem, & rationalem.

Sed forſan dicet aliquis, facultas Locomotiva videtur aliam ſupponere animam a tribus prædictis diſtinctam; ergo non eſt ſufficiens poſita animæ diviſio, in vegetantem, ſentientem, & rationalem. Reſpondeo ad antecedens, potentiam loco-motivam eſſe animæ ſentientis virtutem, quæ ad actum reducitur quando in animato ſentiente organa ſunt ad motum exercendum diſpoſita.

CAPUT II.

Quid ſit Anima.

AD ſolutionem quæſtionis notandum eſt animam conſiderari poſſe dupliciter; vel in ſe ſecundum ſubſtantiam & entitatem propriam, ſeu ut præciſe eſt forma informans; vel ut eſt natura, ordinemque dicit ad motus & actiones quarum anima eſt cauſa & principium: hoc notato,

Dicimus primo. Anima ſecundum ſe ſumpta definitur ab *Ariſtotele*, ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. Actus aut perfectio prima corporis naturalis organici poteſtate vitam habentis. Dicitur primo actus, tum ad diſtinctionem partis materialis quam afficit, quæ ſecundum ſe & naturam recipientem eſt potentia, tum ad differentiam compoſiti ſeu Animati quod non eſt actus, ſed ens habens actum. Dicitur ſecundo primus, ut diſtinguatur ab operationibus quæ ſunt actus ſecundi, & etiam a facultatibus ſcilicet a ſenſu, & intellectu, & aliis animæ potentiis, quæ quidem dicuntur actus primi reſpectu operationum quarum ſunt principia, ut ſenſationis, & intellectionis, ſed hoc intelligendum eſt ſecundum

cundum quid, quatenus alium priorem actum ſupponunt a quo emanant, nempe ipſam animæ ſubſtantiam quæ ſimpliciter eſt actus primus, & cujus reſpectu quæcunque Illius facultates actus ſecundi dicuntur. Dicitur tertio corporis naturalis, quia anima non eſt actus materiæ, niſi ſolum in ordine ad totum animatum quod eſt corpus naturale, & cujus partes ſunt natura ; dicitur quarto organici, id eſt diverſis inſtrumentis ad diverſas operationes inſtructi ; eſt enim organum pars quædam in Corpore quæ certam & peculiarem ſibi habet agendi virtutem ut oculus videndi, & auris audiendi, unde conſtat non eſſe organa in ſubſtantiis homogeneis quarum partes ſunt ſimilares, ut in ligno, & lapidibus, ſed in ſubſtantiis tantum heterogeneis quarum partes ſunt diſſimilares, id eſt diverſi generis ut in animalibus. Dicitur quinto & ultimo poteſtate vitam habentis; id eſt, in quo eſt potentia proxima ad actus vitales exercendos; ſeu clarius, quod habet actum primum vitæ quo proxime poteſt actum ſecundum v. g. viſionem & auditionem exercere ; propterea ova & ſemen non dicuntur proprie animata, quamvis poteſtate vitam Contineant, quia iſta poteſtas remota eſt tantum & mediata quæ vitalem actum obire nequit, niſi præcedat permutatio ſubſtantialis ovorum & ſeminis in ipſa animata.

 Obji-

Objicies primo, Illud non poteſt eſſe actus ſeu forma Corporis quod non poteſt habere unum eſſe cum Corpore, nam debet convenire unum eſſe materiæ & formæ: atqui animæ & Corporis non poteſt eſſe unum eſſe, quia entium diverſorum generum eſſe non poteſt eſſe unum: ergo male definitur anima, actus Corporis. Ad hoc,

Reſpondendum eſt, concedendo majorem, negatione minoris, ad cujus probationem dicimus Corpus & animam non eſſe diverſorum generum, imo nec diverſæ ſpeciei, quod manifeſtatur ex his quæ ordinarie tractantur in categoriis, ea ſolum habere genus & ſpeciem quæ ſunt entia completa; ea vero quæ talia non ſunt ſed partialia entia tantum referri debere ad genus & ſpeciem totius: hinc enim clarum eſt (cum tum anima, tum corpus ſint entia tantum incompleta) ea non habere diverſa genera aut ſpecies, ſed habere unum genus totius compoſiti, & unam ejuſdem ſpeciem; & conſequenter animæ & corporis eſſe unum Commune eſſe, ſcilicet totius compoſiti.

Objicies ſecundo, Ex hoc quod anima ſit actus Corporis organici poteſtate vitam habentis, ſequitur unius viventis plures eſſe formas ſubſtantiales, quod admitti non debet; ergo ut prius, male definitur anima actus corporis dices. Probatur antecedens, quia prius

rius eſt corpusOrganicum eſſe tale per pro-
riam corporeitatis formam, quam corpus
lud eſſe animatum,aut animam eſſe actum
jus, & ei tribuere vitam quam poteſtate
ıntum habet; etenim, ut dicitur in defi-
itione, potentia ad vitam prior eſt ipſa
ctuali vita.

Reſpondeo negando ſequelam antece-
entis, & ad probationem ejus dico animam
on appellari aut definiri actum Corporis
)rganici potentia vitam habentis, quia ip-
ı vitam tribuat corpori, & alia forma det
orporeitatem, aut eſſe formale Corporis,
equeretur enim tunc quod objicitur; ſed
a tantum appellari quia (quamvis corpo-
eitatem & vitam tribuat enti cujus eſt a-
:us) tribuit ſecundum prius & poſterius,
eu ſecundum ordinem graduum Corpore-
:atis & vitæ inter ſe; unde, quia prius eſt
ecundum ordinem generationis eſſe Cor-
us quam eſſe vivens, & prius eſt habere
ctum primum vitæ, quam habere ſecun-
um; id eſt, prius vivere, quam vitaliter o-
erari, anima dicitur actus Corporis poten-
ia vitam habentis, non per excluſionem
nimæ a Corpore cujus illa dicitur actus,
ec per excluſionem vitæ in Corpore quod
icitur eſſe in potentia ad vitam; verum
deo ſolum, quia intellecto quod anima
radum Corporeitatis materiæ quam actuat,
Communicet

Communicet, & deinde actum primum vitæ, intelligi præterea debet quod eadem anima tribuere possit isti Corpori alias perfectiones, nempe operationes vitales quæ dicuntur actus secundi, respectu primi actus vitæ ad quam sequuntur operationes vitales. Unde manifestum est quod in illo cujus anima dicitur actus etiam anima includitur, eo loquendi modo quo Calor dicitur actus calidi & lumen actus Lucidi; & sic patet bene definiri animam, cum dicitur actus primus corporis Organici potestate vitam habentis.

Dicimus itaque secundo, definiri posse aliter animam, scilicet id quo vivimus, sentimus, & intelligimus; sed hæc animæ definitio animæ Convenit, quatenus natura est, & est intelligenda non conjunctive, quasi vero cuicunque animæ Conveniat esse principium vitæ, seu vegetationis, sensationis, & intellectionis, sed disjunctive, ita ut anima sit id quo vivunt plantæ, vivunt & sentiunt bruta, vivunt, sentiunt, & intelligunt homines.

Tertio & ultimo anima complete sumpta definiri potest actus primus Corporis naturalis Organici potentia, vitam habentis qua illud ipsum vivit, sentit, & intelligit.

CAPUT

CAPUT III.

Quot ſint Animæ in Animato.

DIco primo, Unum animatum una tantum conſtat anima; primo quia corpus naturale unica conſtat forma ſubſtantiali: atqui corpus animatum eſt naturale, cujus forma ſeu actus primus eſt anima, ergo corpus animatum unica conſtat anima. Probatur ſecundo, quia experimur functionem vitalem, maxime intenſam aliam impedire juxta vulgare dictum, *Pluribus intentus, minor eſt ad ſingula ſenſus*; ſcilicet quia una anima, vitalium Spirituum diſpenſatrix, ad hanc potius quam ad aliam actionem concurrit; ſi autem plures eſſent animæ, quælibet diſpenſare poſſet virtutem ad actiones ſibi proprias ſufficientem, adeo ut una ab alia non impediretur, aliter fruſtra ipſi virtutem conceſſiſſet natura. Sed

Dices primo in homine ſunt plures & diverſæ ſpecie actiones vitales, nutritio videlicet, ſenſatio, & intellectio ergo & ſunt plures animæ.

Reſpondeo, Negando conſequens, quia eadem anima per diverſas potentias & facultates ab ipſa emanantes poteſt diverſas actiones producere. Inſta-

Inſtabis, Si potentiæ ſunt diverſæ, ergo & diverſæ ſunt animæ.

Reſpondeo, negatione conſequentis, non ſecus enim ac in inanimatis proprietates & affectiones inter ſe diverſas ab eadem forma ſubſtantiali promanare experimur: verbi gratia ab igne calorem & ſiccitatem ; ita & in animatis diverſas potentias ab una effluere anima : & quidem ab una anima ſentiente potentias ſenſitivas ſpecie diverſas procedere fatentur adverſarii , quod manifeſte demonſtrat diverſitatem potentiarum non importare diverſitatem animarum.

Objicies ſecundo, Multæ ſunt in homine actiones Corporeæ, nutritio, augmentatio, & viſio ; ergo & anima, earum principium & cauſa, debet eſſe Corporea ; ſiquidem facultates ſunt ejuſdem rationis cum anima cujus ſunt facultates : atqui anima rationalis non eſt Corporea, ergo præter ipſam, in homine alia admittenda eſt anima quæ ſit Corporea.

Reſpondeo, Animam rationalem aliis ſuperiorem, animas, vegetantem & ſentientem eminenter continere, ita ut anima rationalis per ſe ipſam poſſit, quod poſſent ſentiens & vegetans, ſi revera adeſſent : ad hoc autem quod dicitur , facultates ſunt ejuſdem rationis cum anima cujus ſunt facultates

ultates ; hoc eſſe verum fateor in illis fa-
ultatibus quæ immediate Emanant ab ani-
na, ut facultas intellectiva ab anima ratio-
ali ; non vero quæ mediate producuntur
t facultas ſenſitiva , & vegetativa, ab ip-
am & rationali anima ; etenim eæ facul-
ates producuntur ab anima rationali, cum
xpulſis formis præcedentibus ea adveni-
nte a toto compoſito emanant.

Dices tertio, Si anima rationalis ſola ho-
ninem ita informat, diffundi debet in om-
ies Illius partes ſecundum ſe totam : atqui
Iſtud experientiæ repugnat, cum ſint quæ-
dam partes quæ ſentiunt tantum , & non
intelligunt ; aliæ quædam quæ vegetant
tantum & non ſentiunt, quod ſignum eſt in
homine præter animam rationalem alias eſſe
animas.

Reſpondeo, Animam rationalem ſecun-
dum ſe totam & quatenus Eminenter conti-
net inferiores animas, per omnes corporis
partes diffundi, ſed tamen in omnibus cor-
poris partibus omnes actiones eodem modo
non exercere propter Organorum diſpoſi-
tionem diverſam, Ita ut Organa quædam
vegetationem tantum recipiant ut oſſa, a-
lia ſenſationem ut manus ; quia anima o-
peratur habita ratione Organorum, & per
ea agit Illud ſolum quod agere poſſunt in-
ſtrumenta.

Sed

Sed ad clariorem noſtræ aſſertionis explicationem dicimus ſecundo, hanc methodum naturam ſervare in animando homine; ut primo ex concepto ſemine in utero matris, accedente Illius ſanguine menſtruo ad generationem præparato componat corpuſculum per virtutem & Spiritum Seminalem; in quo ſecundo diſpoſitiones producit ad animam vegetantem, quibus diſpoſitionibus poſitis forma ſubſtantialis corpuſculi recedit; deinde tertio introducitur anima vegetans, fitque per eam tanquam, per formam ſubſtantialem embrio vegetans; quarto & ulterius tendunt virtutes ſeminales & in vegetante Embrione diſpoſitiones ponunt ad ſenſum, Organiſando partes ad ſenſum requiſitas, nempe cor Jecur, pulmonem dices; quarum diſpoſitionem ſequitur; quinto anima ſentiens cum excluſione vegetantis, fitque embrio ſentiens; ſexto adhuc ulterius pergunt virtutes ſeminales totiſque viribus natura contendit ad animam rationalem, diſponendo in ſentiente Embrione Organa excellentiſſima, quorum perfectio virtuti Illius par ſit; ita ut, cum non valeat ad aliquid perfectius, expectet ſuperioris agentis auxilium, nimirum Dei qui animam rationalem ſua omnipotenti virtute creet, infundat, & uniat

per

per quam præcedens anima ſentiens itidem expellitur ; ſicut anima ſuperior inferiorem videatur abſorbere, ut major ignis minorem abſorbet , retinendo tamen illius qualitates & virtutes ; ſi non eaſdem numero ſaltem eaſdem ſpecie, quæ, ſtatim atque expellitur anima ſentiens, a toto emanant ; hac itaq; ex methodo manifeſtum relinquitur unam eſſe tantum animam in uno vivente ſufficientem ad functiones aliarum animarum exercendas.

Objicies, Si admittenda eſt iſta animarum ſucceſſio ante hominem, ſequitur quod ante animal rationale embrio planta erat , & brutum in utero matris.

Reſpondeo, Negando conſequens, quia vegetans & ſentiens abſtrahunt a planta, bruto, & embrione, ita ut non omne vegetans aut ſentiens ſit planta aut Brutum, ſed embrio eſſe poſſit, quando ſcilicet anima vegetans aut ſentiens materiæ inducta, non eſt primario Intenta per naturam ; ſed ut in homine , ſecundario tantum, & in ordine ad animam rationalem quæ a natura primario intenditur.

Verum licet methodus iſta animationis hominis cæteris aliis quæ referruntur, mihi videatur probabilior ; non tamen omni probabilitate caret alia methodus ſecundum quam, ut volunt alii, ſic homo animatur,

tur, ut ſtatim ab initio cum incipit vegetare embrio in utero matris, is animam intellectivam obtineat quamvis muniis ejus non fungatur, niſi cum ad functiones animæ rationalis apte ſunt diſpoſita organa.

Inhærendum tamen primæ methodo mihi videtur, longeque probabilius eſt animam rationalem in embrione recipi; cum corpus ſua habet diſpoſita organa, ſive illud accidat circa, 30. 35. 40. 45. diem reſpectu maris, & 35. 40. 45. 50. diem in fœminæ formatione ut vult *Lævinus Lemnius lib.* De occultis naturæ; ſive illud adveniat ut longiſſime 30. die in maris formatione, & 42. die ut longiſſime reſpectu fœminæ, ut vult Hippocratis *lib.* De natura fætus; ſive illud contingat ut alii quam plurimi volunt, circa 40. diem ſi ſermo ſit de maris generatione, vel 80. ſi ſermo ſit de fœminæ generatione, cujus corpus tardius ideo diſtinguitur, et diſponitur ſecundum Organa propter minorem calorem ſeminis & virtutem debiliorem formatricem, in illo probabiliorem facit noſtram aſſertionem quod legitur in *Lev. cap.* 12. mulieres per quadraginta dies ſe continuiſſe domi ſi marem, & per octoginta dies ſi fœminam peperiſſent; tum præſertim illud quod habetur in decreto 32. queſtione ſecunda capite Moſes, & capite Sicuti

illum

illum homicidam non esse qui abortivum mulieri procuraverit, donec elementa confecta, suas Imagines & membra suscipiant; etenim cum Deus posset (ubi formavit hominem ex terra) ipsi Limo informi animam admiscere; non nisi tamen formato jam corpori animam infudit; scilicet, quia oportebat primo domum compaginari & sic habitatorem induci.

CAPUT. IV.

Utrum in animali sit alia forma substantialis præter animam.

DIcimus primo, Non esse tot formas substantiales in animali, quot sunt gradus essentiales diversi; quia plures hujusmodi gradus in spiritualibus substantiis, ut Angelis, corporibusque simplicibus ut Cœlis, reperiuntur: Sed in substantiis spiritualibus, ut Angelis nullæ possunt esse formæ physicæ, cum sint entia completa; & ex adversariis nostris non sunt plures formæ substantiales in corporibus simplicibus; ergo cum non potior sit ratio cur in animalibus multiplicentur formæ substantiales

ad multiplicationem graduum essentialium, dicendum est non esse in uno animali tot formas substantiales, quot in eo sunt gradus essentiales; sed e contra sicut unam animam, ita & esse tantum unam formam quæ ipsa sit anima. Confirmatur nostra conclusio quia una & eadem forma substantialis, diversos illos gradus essentiales fundare potest, quatenus diversis concipitur modis.

Objicies primo, Idem non potest esse simile & dissimile alteri secundum eandem formam: Atqui si in Uno animali una tantum esset forma, idem esset simile & dissimile alteri secundum eandem formam. Verbi gratia, Petrus esset similis Paulo in natura hominis, & ab eodem dissimilis secundum Petreitatem, ergo in uno animali plures sunt formæ, & speciatim in homine, gradus hominis, & gradus petreitatis, duæ sunt, non una tantum forma.

Respondeo distinguendo majorem; non potest idem esse simile, & dissimile alteri secundum eandem formam metaphysice sumptam, seu secundum aliquem ex variis conceptibus qui de eadem forma haberi possunt; concedo majorem propositionem: Idem non potest esse simile & dissimile alteri secundum eandem formam physice sumptam, quatenus potest Intelligi ut fundamentum plurium conceptuum qui sunt

gradus

gradus metaphyſici; nego majorem: una enim eademque natura Petri phyſice ſpectata, fundamentum eſt conceptus hominis ſpecie; & conceptus talis numero hominis, nempe Petri: In primo conceptu Petrus Paulo ſimilis eſt; in ſecundo vero talis hominis, ei diſſimilis eſt Petrus; ex his patet ad minorem, & conſequentiam.

Objicies ſecundo, Quod convenit homini ut animal, convenit etiam bruto; ſed riſibile convenit homini, ut eſt animal: ergo ſuppoſito quod riſibilis, hominis & animalis, ſit unica forma, ſequitur riſibile convenire bruto, quod abſurdum eſt.

Reſpondeo diſtinguendo majorem; Quod convenit homini ut eſt animal formaliter & præciſe, ut eſt ſimpliciter animal, convenit etiam bruto; concedo majorem: Quod convenit homini ut eſt animal materialiter, id eſt, ut eſt hoc & tale animal, convenit etiam bruto; nego majorem; unde videri poteſt riſibile convenire homini non qua animal eſt ſimpliciter; ſed qua tale animal, contractum per differentiam dividentem, nimirum per rationale.

Dico itaque ſecundo, Conſequenter ad præcedentem concluſionem non eſſe in homine aliquam formam corporeitatis præter animam, primo quia alioqui homo non eſſet totum per ſe ſed per accidens; ſecundo

quia ſicut anima rationalis ſua majori perfectione alias animas abſorbendo, corrumpit ſenſitivam, ita & corrupiſſe cenſetur quicquid adventu ſuo corrupit anima ſenſitiva, ſeu immediate ut vegetantem animam, ſeu mediate ut ipſam corporeitatis formam, quam vegetans anima ſui introductione corrupit, ut explicatum eſt ſupra. Tertio quia ſi eſſet alia corporeitatis forma in homine præter animam, remaneret ipſa corporeitatis forma, homine mortuo, quod tamen regulis naturalis generationis omnino repugnat; nam ſecundum Illas, corruptio unius Corporis viventis, eſt generatio alterius Corporis nempe cadaveris; Ita ut quando homo Corrumpitur, debeat generari alia corporeitatis forma, nempe ea cadaveris, aliter unum & idem corpus duabus Corporeitatis formis informaretur, quod abſurdum omnibus videtur: ergo non eſt in homine alia Corporeitatis forma præter animam.

Confirmatur concluſio ex modo prædicationis; nam quæ ſumuntur a diverſis formis, prædicantur ad invicem; vel per accidens ſi formæ non ſint ſibi invicem ſubordinatæ; vel per ſe, ſi ſint ſibi invicem ordinatæ, qui eſt modus prædicationis conveniens proprietati, ſubjecti ſui naturam neceſſario conſequenti; atqui neque anima,

anima, neque vivens, neque Corpus, prædicantur per accidens, aut per ſe de homine, tanquam illius proprietates; alioqui homo poneretur in definitione, tum animalis, tum viventis, tum Corporis, ſicut ſubjectum poni debet in definitione ſuæ proprietatis; ergo per eandem animam ſeu formam aliquid eſt Corpus, vivens, animal, & homo, neque eſt in homine alia corporeitatis forma præter animam rationalem.

Fateor ſubordinationem animarum eſſe probabilem, ſed noſtra probabilior mihi videtur ſententia, & rectæ rationi conſonat; nam enti per ſe non poteſt convenire niſi una forma ſubſtantialis quæ dat eſſe toti rei, ut loquuntur Philoſophi, cum forma ſubſtantialis ſit eſſentia eſſentiæ; Itaque diverſitas graduum in uno ſubjecto non importat diverſitatem formarum, quod, ut oſtendatur, notandum eſt formæ ſubſtantialis & informantis quatuor eſſe gradus, etenim alia eſt quæ dat eſſe ſimpliciter ut forma Elementi v. g. Ignis & aquæ, & forma Elementaris inanimati v. g. lapidis aut cujuſdam metalli; alia eſt quæ dat eſſe & vivere, ut forma Plantæ & Herbarum; alia rurſus eſt quæ dat eſſe, vivere, & ſentire, ut animalis bruti, piſcium, & avium forma; alia denique eſt forma quæ dat eſſe vivere, ſentire, & intelligere, ut forma ho-

minis quæ anima rationalis nuncupatur; ista autem anima alios gradus in se continens, Metaphysice non Physice ostendit unam tantum esse in homine formam substantialem.

Dicimus ergo tertio; Non sunt in homine plures formæ partiales distinctæ, sed una tantum substantialis, in osse, carne, & nervis diffusa, cum una anima rationalis sufficiat ad omnium istarum partium quamvis dissimilium informationem, quemadmodum sola sufficit ad functiones diversarum animarum obeundas. Hinc Collige primò carnem & ossa non differre substantialiter in animali, sed tantum secundum qualitates & accidentia quædam sibi propria; Secundo observa carnem & ossa a vivente separata non esse amplius carnem & ossa formaliter & univoce, sed analogice tantum aút æquivoce; eadem prorsus ratione qua cadaver hominis, hominis corpus non est nisi æquivoce.

CAPUT V.

Qua in parte sit constituenda sedes Animæ in Corpore.

CErtum est ex antedictis animam esse actum Corporis, &c. Ideo questio est

eſt ſolum quomodo illa ſedeat in illo, utrum ſcilicet in omnes ejus partes Organicas diffundatur quas per preſentiam ſuæ ſubſtantiæ actuet; aut in una tantum, velut Rex in urbium ſuarum aliqua florentiſſima reſidet, unde aliis virtutem ſuam impertiatur; hæc fuit ex Antiquis Philoſophis multorum opinio, ſed de reſidentiæ loco inter ſe diſſident: nam Plato animam in toto Capite ponebat; Hipocrates in Cerebro tantum, Epicurus in pectore; *Philomedes* & *Tertullianus* in corde, vel ea in parte quæ cordis vicem gerit; *Diogenes* in concava cordis arteria, & alii in alia parte ex qua in omnes partes tranſcurreret pro neceſſitate: verum omiſſis iſtis opinionibus,

Dico primo, Animam eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte animati; primo quia anima in eo eſt & ei unitur cui dat eſſe; atqui anima non ſolum dat eſſe animato, ſed & ſingulis partibus ejus, ergo anima non ſolum eſt in toto animato & ei unitur, ſed & ſingulis ejus partibus.

Objicies, Anima eſt actus ejus in quo eſt: atqui non poteſt eſſe actus ſingularium partium totius; nam anima eſt actus corporis Organici tantum, cujuſmodi non ſunt ſingulæ partes: non enim bene quis dixerit partem quamcunque totius eſſe corpus Orga-

 nicum;

nicum ; ſed potius eſſe Organum: Ergo anima non poteſt eſſe in ſingulis animati partibus.

Reſpondeo ad objectionem negatione minoris ; quia anima eſt actus ejus cui eſſe ſuum tribuit ſpecificum , anima autem eſſe ſpecificum tribuit ſingulis partibus totius , quia alioquin eſſet alia forma in partibus & alia in toto , quod oſtendemus ſtatim eſſe impoſſibile : ad id quod affertur in probationem minoris, animam eſſe tantum actum corporis Organici, & ſingulas partes non eſſe corpora Organica: dicendum eſt animam eſſe actum tantum corporis Organici , tanquam primarii perfectibilis ; eo quod illud perficere primo intendit natura per animam ; hoc vero non impedit quominus anima ſit actus partium corporis Organici, tanquam perfectibilium ſecundariorum quæ conferunt ad perfectionem totius primarii perfectibilis : Etenim anima eſt actus primus corporis Organici , & ſecundarius ſingularium partium, in quantum perficiendo totum , ſimul perficit partes in ordine ad totum.

Unde ſecundo probatur concluſio noſtra ; quia niſi eſſet anima in omnibus & ſingulis partibus animati , deberet in uno eodemque duplex eſſe forma ſubſtantialis , una ſcilicet per quam quæ ſentiunt ſentirent, &

alia

alia per quam quæ vegetant vegetarent, quod dici non poteſt; quia inde ſequeretur totum compoſitum animatum non eſſe ens per ſe, ſed per accidens; ſiquidem notiſſimum eſt illud ſolum eſſe ens per ſe, quod unius eſt tantum naturæ ſeu ſpeciei: & compoſitum per accidens eſſe illud quod diverſas in ſuis partibus habet formas ſubſtantiales, quemadmodum dicimus domum non eſſe ens per ſe, ſed per accidens; eo quod non habet unam tantum formam ſubſtantialem, ſed multas & longe diverſas ſecundum ſuas partes quæ ſunt diverſæ omnino naturæ; unde etiam forma domus non confert eſſe ſubſtantiale & ſpecificum omnibus ſuis partibus: nam lapis qui eſt pars domus, non eſt lapis per formam domus, nec ſimiliter lignum eſt lignum per formam domus: ſed entis per ſe, ut animalis, quæcunque pars, habet eſſe ſubſtantiale & ſpecificum per formam totius, ſic os eſt os, & caro eſt caro per formam totius animalis.

Probatur tertio eſſe unam tantum animam in toto & ſingulis animati partibus; quia alioquin poſſet una recedere anima non recidente altera; atque adeo manere effectus unius animæ, dempto alterius animæ effectu; quod tamen experientiæ repugnat, cum videamus recedente anima rationali ab homine, non ſolum perire hominem,

ſed

ſed & animal, nec ſolum perire animal ſed ſimul perire vivens : ſicut recedente anima ſentiente bruti nunquam remanet anima vegetans in ſuperſtite trunco, ut poſtmodum vegetet, quamvis amplius non ſentiat.

Dicimus ſecundo, Anima rationalis ſicut & animalium perfectorum animæ ſunt totæ ſecundum totalitatem ſubſtantiæ in omnibus & ſingulis corporis partibus, ſed non ſecundum totalitatem ſuæ potentiæ in ſingulis partibus; nam experimur animam rationalem & animalium animas non exequi indifferenter omnes ſuas actiones per omnes partes diviſim ſumptas; ut viſionem per manus; auditionem per oculos; & olfactionem per pedes; ſed viſionem per oculum; auditionem per aures; & olfactionem per nares. Unde,

Dico tertio, Plantarum anima vegetans, & ſentiens animalium imperfectorum ut annulloſorum, & aliorum; totæ quidem ſunt ſecundum ſubſtantiam in omnibus & ſingulis partibus, ſed non totæ ſecundum totalitatem quantitatis, quæ ipſis convenit per accidens; quatenus diviſione quantitatis cui pro ſua imperfectione coextenduntur, dividuntur; etenim ratione ſuæ imperfectionis materiam habent fere ſimilem in toto & in parte : atque ita habent indifferentem fere habitudinem ad totum quantitati-

vum

vum & ad ejus partes, unde earum divisione facta in ipsis perseverant sæpissime; præterea istæ animæ non manent secundum totalitatem potentiæ seu totam virtutem in singulis partibus totius; arbor enim non agit per ramos quod agit per radices.

Sed forsan dicet aliquis, *Aristoteles lib. De motu Animalium*, dicit, Animam esse in corpore quomodo Rex est in civitate: atqui Rex non est secundum substantiam in omnibus partibus civitatis; ergo nec est anima in omnibus corporis partibus. Respondeo, comparationem *Aristotelis* sic esse intelligendam, ut sensus sit, quod sicut Rex est secundum justitiam & imperium in omnibus civitatis, id est, regni partibus; ita anima est in corpore secundum virtutem motivam, vel secundum alias potentias quas unicuique parti, has aut illas pro cujusque conditione dispersit; ex quo nihil contra nos concludi debet.

Objicies secundo, Si anima rationalis est tota in omnibus & singulis corporis partibus, potentiæ quæ animam independenter a corpore sequuntur, ut intellectus & voluntas, erunt in singulis hominis partibus, & sic in pede, manibus, & aliis partibus, quod absurdum videtur.

Respondeo, Intellectum & voluntatem non minus esse in pede & manibus quam in capite,

capite, cum caput, ſicut nec pes, aut alia pars corporea non ſit ſubjectum, niſi remotum tantum & mediatum talium facultatum: nam ſubjectum immediatum earumdem eſt ipſa rationalis anima: nihilominus dicuntur tales facultates eſſe in capite & corde, ſpeciali quadam ratione; ſcilicet, quia his in partibus multæ ſunt diſpoſitiones ad executionem actuum iſtarum facultatum requiſitæ, quæ in aliis corporis partibus non inveniuntur.

CAPUT. VI.

Quæ partes in homine ſint animatæ, quæ vivant, & quæ non vivant.

QUæ in ſolutione hujus dubii dicemus de homine, ſervata proportione debent Intelligi dicta de quibuſcunq; viventibus; hoc notato, Dico primo, Illæ ſolum partes in homine ſunt animatæ & vivunt quæ per unam eandemque numero quantitatem continuantur; quantitas enim diſcreta vel plures partes quantitatis ab invicem ſejunctæ duo aut plura ſubjecta diſtinguunt; ſed ad majorem explicationem.

Nota

Nota quod in homine ſunt partes multiplicis generis ; aliæ ſunt ſecundum ſe totas unius ejuſdemque rationis unde homogeneæ, ſeu ſimilares vocantur : tales ſunt caro, oſſa, & nervi ; aliæ dicuntur diſſimilares quæ in ſe conſtant multis minoribus partibus diverſis ; ut pes, brachium, & manus : aliæ rurſus ſunt partes quæ ſuo proprio nomine humores nuncupantur, nempe ſanguis, pituita, colera, ſeu flava bilis , & melancholia : ad has partes accedunt ſpiritus vitales qui operationibus inſerviunt ; deinde ſunt excrementa vel nociva, ſi retineantur, ut urina ; vel non nociva ſeu utilia, ut ſemen ; quædam etiam ex excrementis ſunt genitæ partes, ut ex humoribus ungues & capilli. Ex quibus omnibus alia partes proprie appellantur , alia non niſi improprie vocantur, ſiquidem nec humores, nec excrementa ſaltem nociva, ſunt animalis partes. De his igitur ſigillatim dicendum eſt, & primo,

Dicimus ſecundo, Partes proprie dictæ tam ſimilares quam diſſimilares, ſunt omnes animatæ , tum quia ſunt omnes continuæ, tum quia vivunt & quidem per intus ſuſceptionem, ut apparet ex eo quod ſecundum omnes ſuas partes creſcunt, & patebit conſideranti.

Dico tertio, Sanguis non eſt animatus,

ſicut

ſicut nec vere pars hominis: quod autem de ſanguine dicitur, de tribus aliis humoribus proportionaliter dicendum eſt: probatur Concluſio primo, quia ſanguis non eſt corpori continuus, ſed per venas Irriguus. Secundo, quia proximum eſt animalis alimentum ex medicis; nullum autem alimentum proximum vivens eſt cum debeat propriam deponere formam & mutari in ſubſtantiam viventis quod alitur.

Dicimus quarto, Conſequenter ad præcedentem concluſionem; Spiritus vitales non eſſe animatos, quia non differunt ſubſtantialiter a ſanguine, ſed Illius ſunt pars puriſſima & tenuiſſima; Cum ergo ſanguis non vivat, nec Spiritus vivunt: Cæterum ſpiritus in ſanguine eſt corpus tenue aeri perſimile quod per totum animatum diffunditur, Emanatque ex tribus quaſi fontibus; nam ſpiritus vitalis in ſiniſtra parte cordis conficitur, & per arterias in totum corpus ad caloris naturalis conſervationem mittitur: Spiritus animalis in cerebro conficitur, & per nervos ad operationes per ſenſus exercendas diſpenſatur: Spiritus naturalis denique in jecore conficitur, & per venas ad animæ quaſcunque alias functiones defertur.

Dico quinto, cum quibuſdam Philoſophis, capillos & ungues animatos eſſe & vivere:

vivere ; & quidem animatos esse et vivere anima rationali quæ unica est in corpore animato quod informat : Multis quidem argumentis veritas assertionis nostræ patet, primo quia in capillis & unguibus operatio vitalis, nutritionis & augmentationis reperitur, & per consequens anima quæ talium operationum principium est, animantur ; secundo quia deprehendunt medici uniri ungues per fibras nervosque tenues illis in partibus in quibus hærent ; adeoque Illos esse partibus Istis eisque mediantibus toti composito non contiguos solum, sed continuos ; tertio medici etiam advertunt venulis quibusdam ad capillos alimentum deferri, eoque alimento nutriri per intus susceptionem ; ex quo non obscure colligitur tum ungues tum capillos esse animatos, quia quod toti composito continuum & unitum est, pars necessario est ; pars autem totius necessario eadem forma & eadem anima qua totum actuatur, animatur ; *Thomas Aquin.* illud confirmat in 4. distinctione 44. articulo secundo ad tertium ; Capilli, inquit, et ungues nutriuntur & augentur ; quod esse non posset, nisi partes essent aliquomodo ab anima perfectæ : Ergo cum in homine unica sit anima, sequitur eos animari & perfici ab anima rationali, quamvis non usque ad hoc

quod

operationem ſenſus participent; ſicut quod nec oſſa.

Objicies primo, Illud quod augetur tantum ſecundum aliquas ſui partes, non ſecundum omnes, non eſt vivens; nam inquit Philoſophus de anima textu 14. augmentum viventis fit ſecundum omnes partes et differentias; atqui capilli & ungues non augentur ſecundum omnes ſui partes & differentias; imo augentur tantum ſecundum longitudinem, ergo non ſunt partes viventes et animatæ.

Reſpondeo, Diſtinguendo majorem propoſitionem; Illud quod non augetur ſecundum omnes ſui partes, non eſt vivens, Si illud quod dicitur augeri eſt totum compoſitum, concedo majorem, ſi eſt pars compoſiti tantum nego majorem: Etenim non eſt de ratione partium, ut augeantur ſecundum omnes partes et differentias, cum ſunt partes ipſæ, ſed tantum ſecundum exigentiam. Conceſſa igitur minore propoſitione, neganda eſt conſequentia; Et ſic Philoſophum explicat *Thomas Lib.* 2. *De anima*, *Lectione* 3. Simpliciter tamen negari poteſt ungues et capillos non augeri ſecundum omnes ſui partes, præſertim cum apertum ſit barbam, pilos, crines, & ungues Leviores eſſe & tenuiores in adoleſcentibus quam in viris & ſenibus: Non eſt tamen augmentum multum notabile; quia

quia cum Iſta ſint ad ornatum, ſi ſecundum omnem partem nobiliter augerentur, verterentur in dedecus & deformitatem corporis.

Objicies ſecundo, Quod nutritur tantum & augetur expulſione excrementorum, non eſt vivens; aut pars viventis, ſed excrementum tantum: atqui ungues et capilli excrementorum, et humorum fæcis expulſione augentur & nutriuntur tantum: ergo non ſunt partes viventis.

Reſpondeo, Diſtinguendo majorem, quod augetur tantum excrementorum expulſione, vel clarius, quod augetur excrementis ſimpliciter dictis, non eſt vivens; concedo: quod augetur excrementis ſecundum quid & latiori modo dictis; *i. e.* per comparationem ad alimentum magis defæcatum, non eſt vivens; nego majorem: unde ad minorem dicendum, ungues & capillos excrementis ſanguinis, Id eſt, craſſioribus ſanguinis partibus augeri & nutriri, non autem puris excrementis. Neganda igitur eſt conſequentia: Ita enim reſpondet *Aquinas* eidem objectioni: dicendum enim eſt, inquit, quod illæ ſuperfluitates quas ſibi natura retinet ad generationem unguium & capellorum quibus indiget ad membrorum conſervationem, pertinent ad perfectionem corporis humani;

ex quibus concludit eos esse animatos & partes viventis.

Objicies tertio, Quod non augetur per intus susceptionem & operationem vitalem, non vivit: atqui capilli & ungues non crescunt per intus susceptionem & operationem vitalem, cum pendulis in patibulo, vel aliis aliter mortuis crescant; Ergo non sunt animati.

Respondeo, Concessa majore, negando minorem, ad probationem ejus dico primo, Capillos & ungues mortuorum non esse capillos & ungues, nisi equivoce; Et proinde concedi posse quod in his crescant sine operatione vitali, quia quæ sunt diversæ naturæ possunt augeri & crescere diversis modis: Sed dico secundo, Posse negari ungues & capillos mortuorum crescere; & sustineri simul, cum non crescant, apparere tamen crescere propter attenuationem & decretionem partium quibus adhærent: Sicut & eadem ratione dentes videntur crescere in mortuis, quod tamen nec ipsi putant esse verum adversarii: Et sic apparet objectionem nullius esse momenti, cum tantum loquamur de capillis & unguibus viventium, qui proprie & non equivoce capilli & ungues sunt.

Dicimus sexto, Semen in animali non est animatum: Quia, ut jam dictum est supra, sanguis

ſanguis non eſt animatus ; atqui ex *Ariſto-tele*, Mediciſque omnibus communiter, ſemen nihil aliud eſt quam portio quædam ultimi alimenti, nempe, ſanguinis ſuperfluens ; unde etiam excrementum dici conſuevit, non ſimpliciter tamen, ſed utile; nam ſemen non eſt excrementum nocivum, ut urina eſt. Præterea verum eſt, ſemen in utero matris a ſeminante deciſum, non eſſe animatum, cum anima eadem in duobus locis non poſſit animare: Ergo ſemen non vivit per animam Illius cujus eſt ſemen, neque per aliam ſibi propriam, cum in uno vivente una tantum ſit anima ; unde *Ariſtoteles* dicit ex non animali fieri animal: ex ſemine autem fit animal ; ergo ſemen non eſt animatum ; ſimiliter dicendum eſt de lacte & cæteris hujuſmodi, quæ a ſanguine non differunt ſubſtantialiter, vel ſunt excrementa proprie coctionum.

De dentibus major eſt difficultas ; nihilominus *Ariſtoteles lib.* 2. *De generatione Animalium*, docet Illos eſſe ejuſdem rationis atque oſſa : Cum ergo oſſa vivant, dixerim & dentes ; non tamen dixerim eos ſentire ut quibuſdam viſum eſt, ſed vegetare tantum quemadmodum oſſa ; quod ſi igitur dentes dolent, ita contingit ratione carnis adjunctæ quæ eſt medium tactus ; necnon ratione nervorum quibus colli-

 gantur,

gantur, qui ſunt maxime ſenſitivi.

CAPUT VII.

De diviſibilitate & indiviſibilitate Animarum.

NOtandum eſt primo ad ſolutionem quæſtionis, Animam generice ſpectatam nec diviſibilem eſſe, nec indiviſibilem; quemadmodum animal ſecundum ſe & univerſim ſpectatum, nec rationale eſt, nec irrationale, ſed ab utroque abſtrahit: Secundo ex animabus illam indiviſibilem dici, quæ tota in toto, & tota in qualibet parte exiſtit: Alteram vero diviſibilem quæ tota in toto, & ſecundum partem in partibus ſeorſim ſumptis exiſtet. His duobus prænotatis; ſigillatim de diverſis animarum ſpeciebus dicendum eſt.

Dico itaque primo, Animam rationalem eſſe indiviſibilem; quia diviſibilitas eſt aliquid conſequens quantitatem & materiam, ſoliſque materialibus & quantis Entibus conveniens: Atqui anima rationalis, neque eſt materialis, neque quanta, ſed omnino ſpiritualis: unde quando per abſciſſionem, aliqua hominis pars a toto dividitur, non

ſimul

ſimul ipſa dividitur ejus anima : alioqui quemadmodum iſta pars corporis ſtatim poſt abſciſſionem animari deſinit ; Ita & animæ pars quæ in ipſa corporis parte abſciſſa fuiſſet, corrumperetur ; cum e contra fides doceat animam rationalem eſſe immortalem & incorruptibilem.

Objicies, Caput ab homine ſeparatum, aliquando locutum eſt, ſi hiſtoricis eſt habenda fides : Ergo anima rationalis in partibus ſeparatis diviſa manet.

Reſpondeo, Suppoſita hiſtoriæ veritate, Iſtud contigiſſe tantum per miraculum, ita ut potuerit anima tota quæ ante diviſionem toto corpore continebatur reduci ad caput, Deo conſervante in illa notabili hominis parte ſpiritus vitales neceſſarios ad aliquas actiones vitales per breve tempus exercendas ; hanc tamen hiſtoriam in dubium revoco.

Objicies ſecundo, Quicquid recipitur ad modum recipientis recipitur : atqui anima rationalis recipitur in materia & corpore diviſibili : Ergo & ipſa anima materialis eſt corporea, & diviſibilis.

Reſpondeo, Conceſſis præmiſſis negatione conſequentiæ ; quia ſenſus hujus axiomatis non eſt, quod recipiens & receptum debent eſſe ejuſdem naturæ & rationis ut ſupponitur in objectione ; ſed tantum

 quod

quod debet esse aliqua proportio inter recipiens & receptum: multiplex autem proportio est animæ rationalis ad materiam & corpus, quamvis nec materialis nec corporea, nec quanta sit; nimirum anima rationalis, quamvis spiritualis, est actus materiæ & corporis, ad illius extensionem limitatur & ipso quasi loco definitur. Præterea idem præstat per materiam quod ipsa præstaret, si esset divisibilis & materialis.

Dicimus secundo; Animæ sensitivæ animalium perfectorum sunt indivisibiles non tantum secundum essentiam, quomodo omnis forma substantialis est indivisibilis, verum etiam secundum quantitatem, seu per se, seu per accidens, quia propter majorem suam perfectionem, talem dissimilitudinem in materia postulant; ut tanta dissimilitudo & sufficiens dispositio in partibus decisis, ad talium animarum conservationem, reperiri nequeat, ut sic ad divisionem partium ipsæ etiam dividantur animæ; ut patet in Equis & Elephantibus, quorum animæ ad divisionem partium corporis non dividuntur. Sed:

Dico tertio; Animæ cæteræ, scilicet vegetativæ plantarum & sensitivæ animalium imperfectorum, ut vermium, indivisibiles quidem sunt per se, quia per se carent quan-

quantitate cui per ſe convenit diviſibilitas; Etenim quamvis iſtæ animæ ſint materiales per ſe, eductæque ex potentia materiæ; tamen per ſe non ſunt diviſibiles, ſed tantum per accidens; id eſt, per quantitatem cui coextenduntur, & ad cujus diviſionem dividuntur; eo quod cum ſint valde imperfectæ & ad materiam accedentes, quomodo materia quantitati coextenditur, & ad diviſionem ejus dividitur, ſic animæ plantarum & animalium imperfectorum, quia non poſtulant magnam diſſimilitudinem & diſpoſitionem in materia & partibus corporeis, per accidens diviſibiles ſunt, & ad diviſionem ſuæ quantitatis actu dividuntur, ut patet ex plantis & vermibus quorum partes deciſæ vivunt.

CAPUT VIII.

De Animæ potentiis in communi, quid ſint, quot ſint; Et quomodo ab Anima diſtinguuntur.

Animæ potentia definitur, vis ſeu facultas quam anima quaſi ex ſinu ſuo promit ad operationes ſuas exercendas; aliter etiam poteſt definiri potentia connaturalis qua anima utitur tanquam Inſtrumento ad operandum; ſeu naturalis virtus animæ ad actus vitales exercendos circa proprium ſuum objectum. Quibus in definitionibus

potentia animæ dicitur virtus, vis, & facultas connaturalis ut distinguatur ab habitibus & speciebus, quæ vel sunt qualitates infusæ vel acquisitæ; non autem Connaturales. Hoc explicato

Dico; Duplicis generis sunt animæ potentiæ seu facultates; aliæ enim dicuntur organicæ; aliæ inorganicæ: inorganicæ potentiæ eæ sunt quæ ex natura sua organum, id est, partem corpoream ad agendum non requirunt; suntque Intellectus & voluntas animæ rationali convenientes, per quas independenter a materia operari potest: organicæ vero facultates sunt illæ quæ in suo esse & operari dependent a corpore & materia, cujusmodi sunt sensus omnes, visus, auditus, odoratus et alii, necnon omnes animæ vegetantis facultates.

Quod ad distinctionem, Dicimus potentias animæ ab anima realiter distingui, primo quia causa & effectus realiter ab invicem distinguuntur; atqui anima causa est suarum potentiarum tam organicarum quam inorganicarum: ergo realiter ab anima distinguntur: secundo quia causa primaria & instrumentaria causa distinguuntur ab invicem realiter: siquidem causa primaria substantia est, Instrumentaria autem aliquod accidens; deinde primariæ causæ virtus est effectui suo proportionata; Instrumentariæ vero impropor-

proportionata, id eſt, inſufficiens ad effectus productionem ſine concurſu primariæ cauſæ; atqui potentiæ in anima, ſeu organicæ, ſive inorganicæ, ſunt tantum inſtrumenta quibus utitur cauſa primaria ad ſuos effectus; ergo, &c. Præterea ita ſe habent potentiæ ad animam quam juvant in operatione, ſicut ſe habent habitus ad animæ potentias, ut per illos facile operentur; atqui habitus realiter diſtinguuntur a potentiis, v. g. ſcientiæ ab intellectu; etenim potentiæ ſunt a natura, habitus vero ab arte & ſtudio; ergo etiam potentiæ realiter diſtinguuntur ab anima. Sed,

Argumenta iſta quibus probatur diſtinctio realis quarumcunque potentiarum animæ ab ipſa anima, non niſi tópica ſunt ut videtur; nam qui tuebitur animæ potentias non diſtingui realiter ab ipſa anima, indubitanter negabit potentias eſſe animæ effectus; negabit conſequenter potentias eſſe cauſas inſtrumentarias & ſecundarias, animamque cauſam principalem & primariam: negabit iterum eodem modo ſe habere potentias ad animam, quo modo habitus ad potentias; defendetque animam dici intellectum, dum intelligit voluntatem cum vult, memoriam cum reminiſcitur & ſic de cæteris: unde contra ad confirmationem noſtræ concluſionis dico, nulla forma ſubſtantialis creata, qualis eſt anima

immediate

immediate activa est per suam essentiam; atqui nisi distinguerentur potentiæ animæ ab ipsa & quidem realiter, sequeretur animam per se immediate esse activam per suam essentiam, cum potentiæ sint immediate activæ, ut fatentur adversarii, ergo distinguuntur realiter: probatur major propositio; quod est activum immediate per suam essentiam, illud est primum Agens, quia ab omnibus illud dicitur secundum Agens quod participat aliquod superadditum suæ essentiæ per quod agit; unde ex hypothesi quod anima sit immediate per suam essentiam activa, nihilq; recipiat superadditum per quod agat, ipsa erit agens primum; atqui illud esse non potest, cum primum agens solus Deus sit, cujus esse est suum existere, ergo potentiæ animæ ab anima realiter distinguuntur; conclusio confirmatur secundo quia potentia ejusdum est generis cujus est actus ad quem est: atqui actus ad quem immediate sunt potentiæ animæ sunt aliquod accidens, v.g. Intellectio ad quam est intellectus, volitio ad quam est voluntas, sensatio ad quam est sensus; ergo potentiæ animæ sunt de genere accidentium & quidem de genere qualitatum: ergo manifestum relinquitur potentias animæ seu Organicas seu inorganicas ab anima quæ est substantia, realiter differre.

Si

Si quæ ſit ratio dubitandi de argumento, tota eſt de majori propoſitione, ſed dubitatio tollitur ; quia debet eſſe conformitas inter potentiam & actum ejus immediatum : niſi autem potentia & actus ad quem eſt immediate, eſſent ejuſdem generis ; non eſſet conformitas ſufficiens inter ea ; nam inter ea quæ ſunt diverſi generis, longa eſt diſproportio : maneat ergo quod debet eſſe potentia ejuſdem generis cujus eſt actus ad quem immediate ordinatur ; & ex conſequenti maneat quod concluſum eſt ſuperiori argumento, potentias animæ diſtingui realiter ab ipſa anima, quia ſunt diverſorum generum, illæ & ipſa : illæ ſint accidentia ſub genere qualitatum, illa vero forma ſubſtantialis ſub genere ſubſtantiarum.

Confirmatur tertio concluſio noſtra ; quia eſſentialiter anima eſt actus corporis atque ideo ſi potentiæ animæ ab ipſa non diſtinguantur realiter, ſed ſint unum & idem cum illa, ita ut anima ſit immediatum principium cujuſlibet ſuæ operationis ; ſemper habens animam, actu habet opera vitæ, ſicut ſemper habens animam, actu eſt vivum : atqui invenitur habens animam non ſemper eſſe in actu operum vitæ ; ergo invenitur etiam quod anima non eſt immediatum operationum vitalium principium ;

ſed

ſed e contra quod tale principium ſunt potentiæ animæ a qua quidam ſunt ipſæ potentiæ, ſed nihilominus realiter diſtinctæ.

Sed quarto & ultimo, dilucide & breviter confirmatur aſſertio noſtra de diſtinctione potentiarum ab anima; id quod eſt ex ſe indiffirens ſecundum eſſentiam ſuam ad diverſos actus quos poteſt exercere, debet per aliquod ſuperadditum ſuæ eſſentiæ ab ea diſtinctum, ad aliquos actus potius quam ad alios determinari: atqui anima ex ſe & ſecundum ſuam eſſentiam ſpectata, eſt indifferens ad diverſos actus: ergo per aliquod ſuæ eſſentiæ ſuperadditum & ab ea diſtinctum, ad hos potius quam ad illos actus determinari debet; illud vero per quod anima determinatur, ipſum eſt quod facultates & potentias vocamus, quæ realiter ab anima diſtinguuntur.

Objicies primo, Si animæ facultates ab ipſa realiter diſtinguerentur, poſſent per virtutem divinam ab invicem ſeparari, ita ut anima poſt illam ſeparationem, amplius non eſſet principium vitæ, ſeu actus vitalis, quem ſine potentiis habere non poteſt: atqui falſum videtur conſequens: Ergo & antecedens.

Reſpondeo primo, dato quod poſſent animæ facultates ab anima ſeparari, quod tamen videtur impoſſibile, remanſuram adhuc

adhuc esse animam principium vivendi saltem radicale & in actu primo, quamvis facta suppositione talis separationis non foret principium in actu secundo: est enim solum essentiale animæ quod sit principium radicale & in actu primo operationum vitalium; accidentale autem quod sit principium earum in actu secundo; & proinde absurdum videri non debet, animam sine suis facultatibus permanere, cum non sit absurdum substantiam separari a suis accidentibus; vel potius accidentia separari a sua substantia: Hæc tamen responsio non omnino satisfacit, quia quæcunque accidentia non sunt separabilia a sua substantia saltem separatione reali; nam quædam sunt accidentia sine quibus substantiam manere impossibile multis videtur, & speciatim animæ facultates, quamvis accidentia ejus sint, videntur ab ea quacunque virtute insepe-rabiles.

Respondeo itaque secundo, Negando sequelam majoris; nec obest axioma: Accidens illud esse quod potest adesse & abesse sine subjecti interitu; unde videtur sequi quod vel potentiæ animæ non distinguuntur ab ipsa realiter; vel qui distingui debeant, posse ab illa separari: non, inquam, axioma obest; nam vel illud intelligitur de separatione reali, vel intellectuali tantum;

quod

quod ſi intelligitur de ſeparatione reali & ſecundum exiſtentia axioma non extenditur niſi ad accidentia communia quæ poſſunt ſeparari realiter a ſuo ſubjecto ſine illius interitu; nempe ad albedinem & nigredinem, aut alia accidentia communia : quod ſi intelligatur axioma de ſeparatione per intellectum, convenire poteſt non ſolum accidentibus communibus, ſed etiam propriis quæ neceſſario ſubſtantiam exiſtentem ſequuntur, cujuſmodi ſunt potentiæ & facultates reſpectu animæ, quæ ſic per Intellectum ab ipſa anima ſunt ſeparabiles, ut intelligi queat animæ eſſentia non intellecta potentiarum natura ; quamvis non poſſibile ſit aut intelligibile animam ſine illis potentiis exiſtere, quia inintelligibile eſt ſpeciem exiſtere ſine illis accidentibus quæ ſequuntur principia illius eſſentialia.

Objicies ſecundo anima eſt potens producere per ſe & immediate ſuas potentias ex conceſſis vel concedendis : Ergo & potens eſt immediate ſuas actiones exercere nullis ſuperadditis potentiis. Reſpondeo negatione conſequentis, & dico diſparitatem eſſe in eo quod potentiæ ſint connaturales, ab anima, per naturalem reſultantiam, ſicut ex luce naturaliter calor reſultat ; non autem per aliquam ſubjecti tranſmutationem quæ ſemper comitatur actionem proprie

proprie dictam; unde non poteſt aliquid agere primo & per ſe in ſeipſum actione proprie dicta: actiones vero animæ non ſunt ei connaturales ſicut potentiæ, quemadmodum patet ex hoc quod facultates remanent in anima, actiones vero hic & nunc fiunt, & fluunt.

Objicies tertio, Accidentia, ut ſunt animæ facultates, per ſe & immediate effectum producunt, nempe, actiones: Ergo, a fortiori, anima per ſe immediate debet ſuas actiones exercere; ſiquidem illa ſuis potentiis nobiliór eſt. Reſpondeo negando conſequens, admiſſo antecedente; accidentia enim ſunt cauſa inſtrumentalis ſubſtantiarum & earundem virtus, ſicut & ſunt facultates reſpectu animarum; is eſt autem ordo naturæ, ut cauſæ Inſtrumentales ſuum effectum ſemper immediate attingant: nec propterea ſequitur minor nobilitas in principali cauſa, nam totum eſſe cauſæ quod habet cauſa Inſtrumentalis, ipſi a principali confertur; neque aliud eſt cauſa Inſtrumentalis, quam virtus cauſæ principalis.

Objicies quarto, Sanctum *Auguſtinum* multis in locis præſertim libro de Spiritu & anima Cap. 13. teſtari quod anima talis dicitur, dum vegetat, ſpiritus dum contemplatur, ſenſus dum ſentit, animus dum ſapit,

mens

mens aut intellectus dum intelligit; ratio dum discernit, memoria dum recordatur, & voluntas dum vult; Ita tamen ut ista non differant nisi nominibus, quia omnia ista sunt una anima, proprietates quidem diversæ, sed essentia una.

Respondeo primo, Doctores permultos, cum Lovaniensibus, ut ipsi etiam Conimbricenses notant, & cum illis Raconisius, negare testimonium illud esse Augustini; verum concesso quod ad illum pertineat: Respondemus secundo, non ex hoc sequi potentias animæ non distingui realiter ab anima si denominetur per potentias, vel si potentiarum nomen ipsa ferat dum per eas operatur; sed velle tantum sanctum Augustinum unicam animam esse primum & principale principium omnium operationum valde diversarum, unamque esse animæ essentiam ex qua tot diversæ emanent facultates; non autem esse multas animas ex quibus sint potentiæ multæ; quasi vero potentia sentiendi in homine sit ab alia anima quam ab anima rationali a qua est potentia intelligendi & volendi; quasivero in eodem homine potentia vegetandi sit ab alia anima quam ab anima rationali, a qua est potentia intelligendi, volendi & sentiendi; si igitur dicat Augustinus animam dici spiritum dum contemplatur, voluntatem dum

dum vult, &c. Illud dicitur potentialiter, quatenus istæ omnes potentiæ ab illa emanant; non autem quod omnia ista sit identice, seu anima sit unum & idem re cum suis potentiis: nam si ita esset, præter alia multa incommoda de quibus supra, sequeretur quod anima superstite nunquam potentiæ amitterentur, sed tantum usus earum, & quod is cui essent confossi oculi, non amisisset facultatem videndi sed usum tantum; nec Christum cœcos natos illuminando, illis contulisse videndi facultatem, sed usum facultatis præbuisse tantum. Quæ ex aliis libris Augustini, aliorumque Patrum testimonia objiciuntur, eadem ratione sunt explicanda.

CAPUT IX.

De causa materiali seu de subjecto potentiarum.

DIcimus primo, Subjectum adæquatum omnium potentiarum tam inorganicarum quam organicarum est totum animatum: quia cum ejusdem sint potentiæ cujus sunt operationes, quæ ut Philosophi communiter loquuntur, sunt suppositorum, id est, completarum substantiarum, non

autem materiæ ſolum, aut formæ ſolum; dicendum eſt potius hominem intelligere quam animam rationalem quæ eſt in homine.

Dico ſecundo, potentiæ inorganicæ, ut intellectus & voluntas, quæ inſunt toti homini ut ſubjecto adæquato, animæ rationali immediate inhærent, unde ipſa earundem ſubjectum adæquatum immediatum dici poteſt, ad diſtinctionem hominis qui earum eſt ſubjectum quoque adæquatum ſed mediatum, eo quod toti non inſunt niſi mediante anima, cui immediate inſunt: quod autem anima ſit ſubjectum adæquatum immediatum patet ex eo quod dicuntur inorganicæ, ideſt independenter ſecundum naturam ſuam ab Organo corporeo; tum ex eo quod integræ manent in anima a corpore ſeparata.

Dicimus tertio, potentiæ organicæ, non inſunt ſoli animæ rationali tanquam ſubjecto adæquato, immediato, ſed mediato tantum; quia ſubjectum adæquatum alicujus accidentis dicitur illud in quo accidens ſufficienter ſecundum naturam ſuam poteſt conſervari: atqui potentiæ organicæ, ut omnes fatentur, non poſſunt conſervari in ſola anima, cum ſint corporeæ, a corpore dependentes; nec poſſit anima per ſe ſolam talium potentiarum actiones exercere, v. g. nutritionem, viſionem, &c. præterea læſo organo Corporeo pereunt tales potentiæ, anima illæſa. Obji-

Objicies tamen primo, Caufa originans proprietatum eft earundem fubjectum adæquatum: atqui anima rationalis eft caufa originans potentiarum organicarum tanquam fuarum proprietatum: Ergo, & ipfa eft illarum fubjectum adæquatum.

Refpondeo, primo potentias organicas dici animæ proprietates, nomine proprietatis latius fumpto pro qualibet virtute quam fubftantia ex fe fundere aut caufare poteft; hujus ergo generis funt potentiæ organicæ refpectu animæ rationalis quas quidem ex fe fundit vel producit, fed mediate tantum eft, mediante corpore: unde nec earum fubjectum eft adæquatum, fed & corpus requirit ad earundem fuftentationem, quemadmodum & ad productionem: Sed refpondemus fecundo, Conceffa majore diftinguendo minorem. Anima rationalis eft caufa originans potentiarum organicarum, inadæquata & mediata, concedo; eft caufa originans adæquata & immediata, nego minorem: imo eft totum animatum: quia potentiæ ejus funt tantum cujus actiones per potentias effe poffunt: atqui actiones potentiarum organicarum funt tantum totius compofiti, tanquam principii adæquati: Ergo & potentiæ organicæ funt tantum totius compofiti animati, nec poffunt effe tanquam in fubjecto

adæquato, aut in anima ſola, aut in corpore ſolo, ſed in duobus ſimul.

Objicies ſecundo, Id quod eſt ab aliquo, per actionem immanentem recipitur in eodem tanquam in ſubjecto adæquato; atqui potentiæ organicæ ſunt ab anima per actionem immanentem, nempe, per emanationem; Ergo in ipſa anima recipiuntur tanquam in ſuo immediato & adæquato ſubjecto.

Reſpondeo diſtinguendo majorem, quod eſt ab aliquo per actionem immanentem, nempe, per emanationem, eſt in illo tanquam in ſubjecto adæquato & immediato, ſi illud ſubjectum ſit adæquatum principium emanationis, concedo majorem; ſi ſecus; nego: atqui, inquis, potentiæ organicæ ſunt ab anima tanquam per actionem immanentem, nempe, emanationem. Diſtinguo minorem; ſunt ab anima tanquam a principio mediato tantum & inadæquato, quia anima potentias organicas promit ſimul cum corpore & mediante corpore; Concedo, ſunt ab anima tanquam a principio adæquato & immediato; quaſi vero ex anima ſeorſim a corpore tales promanent facultates, nego minorem: Ergo, nego conſequentiam.

Dico itaque quarto, Quemadmodum potentiæ organicæ emanant ab anima mediante

diante corpore, ita & in anima recipiuntur eodem mediante corpore, ſuntque in conjuncto, id eſt, in toto compoſito tanquam in proprio, immediato, & adæquato ſubjecto: quia ex *Ariſtotele*, nec anima nec corpus, ſed totum compoſitum ſentit; ratio etiam favet, nam ſolum compoſitum eſt ſimpliciter, ac proinde illi ſoli convenit accidentia ſuſtentare ſimpliciter; prætere accidens corporeum, ſubjectum etiam corporeum poſtulat, nec per conſequens in anima rationali ſola poteſt conſervari, cum ipſa ſit ſpiritualis.

Quæres, cum anima rationalis ſit ſubjectum adæquatum ſuarum potentiarum inorganicarum ſeu immaterialium; cur animæ brutorum aut plantarum, cum ſint materiales, eſſe non poſſunt ſubjectum adæquatum & immediatum ſuarum potentiarum ſimiliter materialium. Reſpondeo, rationem eſſe quod anima rationalis ſecundum ſuam ſubſtantiam non dependet a materia cui unitur: unde nec ſecundum potentias, ſibi proprias ab illa dependere debet; cum e contra animæ brutorum & plantarum educuntur ex materia, nec non ab illa ſecundum eſſe ſuum & operari dependeant: unde illarum potentiæ propriæ & actiones toti compoſito, i. e. materiæ & animæ ſimul unitis debent eſſe communes.

CAPUT X.

De Causa efficiente potentiarum Animæ.

CAusa efficiens prima, sed mediata potentiarum inorganicarum est ipse Deus, omnium actionum primus motor, qui dat esse animæ rationali, & per motum suum efficacem efficit, ut ex sinu suo facultates promat. Secundo, causa efficiens secunda, sed immediata, & adæquata earum, est anima rationalis quæ illas ex se fundit independenter ab omni materia, præmota tamen a Deo tanquam ab authore naturæ. Tertio, causa efficiens potentiarum organicarum prima sed mediata, est etiam ipse Deus; sed causa efficiens secunda earumdem potentiarum, immediata & adæquata est ipsum animatum quod illas ex se fundit per animam, quemadmodum ignis ex se producit calorem & siccitatem per suam substantialem formam. Unde,

Dico primo, Non producuntur potentiæ animæ quæcunque illæ sint, actione corruptiva, seu per expulsionem formæ contrariæ, sed actione perfectiva quatenus sine

illius detrimento & corruptione ponuntur inanimato quemadmodum lux in aere; neque perfectiva ista actio, actio est proprie dicta, quæ semper conjuncta est cum aliqua subjecti transmutatione a suo statu naturali, sed est emanatio seu resultantia & naturalis consequentia; quatenus ad positionem animæ consequenter ponuntur illius facultates, sicut ad positionem lucis consequenter & per resultantiam ponitur calor, & ad positionem aquæ ponitur frigus; neque potentiæ istæ sunt ab extrinseco principio, quemadmodum quam plures actiones animatorum quæ ab exteriori agente dependent, sed sunt ab intrinseco, utpote ex animati corporis essentialibus principiis fluunt; amplius ista actio, seu emanatio est continua & interrupta, qiua potentiæ in suo esse & conservari dependent a suæ causæ presentia & influxu, sicut lux a sole, calor ab igne: Cæterum emanatio ista est realis & Physica, per quam scilicet resultat a causa originante effectus realiter ab illa distinctus.

Dico secundo; Animæ rationalis potentiæ organicæ corruptibiles sunt sicut & ipsa rationalis anima; adeo ut per nullam virtutem, nisi forte per divinam desinere queant; ita ut etiam dato (quod annihilari possint) anima remanente, si annihilarentur

 statim

ſtatim, anima rationalis alias ejuſdem ſpeciei potentias naturaliter ex ſe funderet, tanquam ſuæ naturæ complementum & ſuarum operationum inſtrumenta neceſſaria.

Quoad potentias organicas dico tertio, eas eſſe corruptibiles, quia dependent ab organis quæ per cauſas naturales lædi & corrumpi poſſunt; verum eſt tamen hujuſmodi potentias permanere ſemper in anima tanquam in radice, a qua ſtatim exurgerent ſi organum ſanaretur & iterum ad corruptam potentiam diſponeretur.

CAPUT. XI.

De cauſa finali & ſpecificatione potentiarum Animæ.

DIco primo, Finis proximus & immediatus potentiarum animæ eſt actus vitalis, verbi gratia, finis proximus intellectus eſt intellectio & intelligibile; finis vero remotus et ultimus potentiarum animæ eſt bonum viventis quod per actum vitalem circa illius objecta intenditur & quæritur; Ita *Ariſtoteles cap.* 4. *lib.* 2. *De Anima.*

Dicimus ſecundo potentias animæ ſpecificari ſeu diſtingui ſpecie, eſſentiamque ſuam

ſuam &unitatem deſumere ab actibus vitalibus & objectis eorum tanquam a proprio termino, & fine immediato ad quem ſunt; ita philoſophus loco citato; etenim ſi quid agendum eſt de facultate vivendi, ſentiendi, & Intelligendi, prius agendum eſt, de vivere, ſentire, & intelligere quia prius ſunt ratione facultatibus functiones & actiones; actiones autem dicuntur prius ratione facultatibus, ut omnes communiter docent; quia ab actionibus facultates ſuam deſumunt eſſentiam, tanquam a termino ad quem relationem dicunt tanquam tranſcendentalem.

Dico tertio, non ita tamen potentiæ ſpecificantur a ſuis actibus & objectis eorum, ut tot ſint potentiæ in ſpecie quot actus vel objecta materialia ſpecie diverſa, ſed ſpecificantur tantum a ſuis objectis formalibus.

Concluſio noſtra explicatur & probatur in Intellectu, qui idem ſpecie manens, tres operationes diſtinctas operatur, videlicet apprehenſionem, judicium, & diſcurſum, verſaturq;circa omnia omnino Intelligibilia, non ſpecie ſolum ſed etiam genere aliquando diverſa: Specificantur ergo potentiæ animæ ab actibus & objectis in quantum conveniunt in quadam ratione quæ eſt veluti formale objectum, Id eſt, ratio ſub qua

operantur

operantur potentiæ circa objecta ad quæ ſunt : Hoc modo intellectus dicitur una potentia ab intelligibili, ſub cujus ratione actiones ſuas, quæcunquæ ſint, circa quodcunque objectum exercet.

Nota itaque ad majorem explicationem, quod non quæcunque diverſitas objectorum diverſificat potentias animæ, ſed diverſitas differentiæ hujus ad quod per ſe potentia reſpicit, verbi gratia, ſenſus per ſe perſpicit, paſſibilem qualitatem quæ per ſe dividitur in colorem, ſonum & hujuſmodi; ideo alia eſt potentia ſenſitiva coloris, nempe viſus, alia eſt potentia ſenſitiva ſoni, ſcilicet auditus; ſed paſſibili qualitati ſcilicet colorato, accidit eſſe Muſicum vel Grammaticum & ideo penes hujuſmodi differentias facultates animæ non diſtinguntur.

CAPUT XII.

De actu vitali.

AD hanc queſtionem dicimus primo, Quod actus vitalis, eſt actus fluens potentiæ vitalis & animæ circa proprium objectum. Dicitur primo actus id eſt perfectio ſeu qualitas perficiens ſuum ſubjectum: dicitur ſecundo fluens ut diſtinguatur ab habitibus,

habitibus, ſpeciebus intentionalibus aliiſque qualitatibus quæ permanent. Dicitur tertio potentiæ vitalis & animæ ut ſignificetur illius ſubjectum proprium & immediatum, nec non ad diſtinctionem aliarum qualitatum quæ quidem animato conveniunt, verum non ratione animæ aut potentiarum ejus ; cujuſmodi ſunt color, calor *&c.* Dicitur demum circa proprium objectum ut deſignetur terminus a quo ſpecificatur, & ad quem dicit eſſentialem ordinem.

Dico tamen ſecundo ; dividitur actus vitalis in tranſeuntem & immanentem, actus vitalis tranſiens ille dicitur quem potentia producit in objecto extrinſeco, in materia cui non unitur : tales ſunt actus animæ vegetantis potentiarum v. g. nutritio quæ eſt ad alimentum convertendum ; unde & potentiæ iſtorum actuum dicuntur ſimpliciter activæ, nimirum quia agunt in aliud per qualitates corruptivas, & alterativas, nihilque ex ſuo actu in ſe recipiunt: actus autem vitalis immanens ille eſt quem producit potentia in ſeipſa : hujuſmodi ſunt actiones omnes potentiarum, ſenſitivarum, & rationalium, ut viſio quæ in vidente oculo recipitur, & intellectio quæ in intelligente intellectu eſt, & hæ potentiæ actuum immanentium productivæ vocantur

cantur passivæ; quia agendo patiuntur; tum suas actiones, tum species sibi ab objectis extrinsecis impressas, in se recipiendo.

Quæres, utrum actus vitalis produci queat ab extrinseco, id est, ab alio agente, quam a potentia cujus est: ad quod pro Responsione ad quæsitum, dico tertio; actus vitalis transiens potest fieri ab extrinseco secundum entitatem sine potentia vitali; quia Deus sine alimento & citra alicujus qualitatis additionem nutrire potest, imo augere vivens quodcunque corpus; nec major hac in re videtur esse difficultas quam in eo quod secundum fidem certum & indubitatum tenemus, nempe Deum semper servaturum esse in statu immutabili quotquot ad gloriam resurgent homines.

Dicimus quarto, actum vitalem immanentem non posse esse ab extrinseco secundum entitatem sine potentia vitali cujus est actus; quia actus immanens nihil aliud est, quam tendentia actualis potentiæ in objectum suum; præterquam in potentia a qua exit formaliter esse debet, unde immanens dicitur: ergo repugnat talem esse actum ab aliquo extrinseco sine potentia.

Sed hic notandum est Deum operari cum causis secundis actus vitales & transeuntes & immanentes, motione efficaci & prævia, secundum

ſecundum entitatem; quia illud quod a ſe eſſe non habet, per ſe & ſine præmotione primi Agentis operari non poteſt; cum per ſe etiam ſine primo agente durare non poteſt, quod a ſe non eſt; omnis enim virtus ab eſſentia procedit, & operatio a virtute; unde cujus eſſentia ab alio eſt; oportet quod virtus & operatio ab alio ſit; & hanc veritatem optime notat *Aquinas in* 2. *diſt.* 47. *queſt.* 2. *artic.* 2. cum dicit; par eſt ratio de eſſe & operari.

Objicies primo ad illud quod notatum eſt; ſi Deus ſic producat actus vitales, ſequitur non eſſe diſtinctionem entitativam inter motionem Dei virtuoſam in creaturis & actionem; ſed abſurdum videtur conſequens; ergo & antecedens: Reſpondeo nihil eſſe abſurdi; cum verum ſit motionem Dei in creaturis, & actionem earum eſſe unam & eandem entitatem; quia per eandem actionem, per quam creatura agit, Deus operatur cum cauſa ſecunda; eſt tamen diſtinctio cauſalis; quia Deus eſt cauſa univerſalis prima, & homo v. g. particularis ſecunda; nec dicas ſi ita eſſet idem moveretur & ageret eſſet in actu & potentia in eodem inſtanti: nam idem moveretur & ageret diverſo reſpectu; eſſet in potentia quatenus moveretur, & in actu quatenus ageret; & illud nullo modo videri

deri debet abſurdum; cum non abſurdum ſit ut una & eadem entitas ſit actio, & paſſio, actio quatenus ab agente, paſſio quatenus eſt in paſſo; ſic etiam unus & idem intellectus agens & patiens eſt in eodem inſtanti ſed diverſo reſpectu; agens in quantum producit ſpecies intelligibiles; & patiens quatenus eaſdem in ſe recipit.

Objicies ſecundo contra quartam concluſionem, ſi Deus operatur actus vitales cum cauſis ſecundis; ergo ſine potentiis, verbi gratia ſine oculo & intellectu, viſionem & intellectionem alioſque actus vitales immanentes producere poteſt: Reſpondeo, Deum quidem operari actus vitales cum cauſis ſecundis; ſed actus immanens, ut dictum eſt ſupra, non poteſt produci ſine potentia ſua; quia Deus per ſe ſolum poteſt, quicquid non dependet eſſentialiter a cauſis ſecundis ſed non per ſe poteſt ſine cauſis ſecundis, quicquid eſſentialiter ab eis dependet: viſio autem dependet eſſentialiter ab oculo, & intellectio ab intellectu; ita ut niſi eſſet oculus, neque viſio eſſet; neque intellectio, ſi non eſſe intellectus quia illorum ab his eſſentialis eſt dependentia; ergo Deus ſine potentiis actus immanentes producere minime poteſt; ſeu potius nulla virtute actus immanentes ſine potentiis produci poſſunt.

Pars ſecunda hujus Tractatus de anima vegetante.

Hanc partem diſtribuemus in quatuor diſputationes in quarum prima de anima vegetante in Communi, nec non de illius potentiis & inſtrumentis dicemus: in tribus vero aliis de tribus ejuſdem animæ potentiis nempe Nutritiva, Augmentativa, & Generativa facultate ſpeciatim diſſeremus.

Diſputatio

Diſputatio prima
De Anima vegetante in Communi.

CAPUT. I.
Quid ſit Anima vegetans, & quod ejus ſubjectum.

Efinitur anima vegetans, actus corporis Organici quo vivit ſimpliciter vivens, nutritur, creſcit, ac generat; dicitur primo actus corporis Organici, ut aſſignetur genus in quo cum aliis animalibus convenit; dicitur ſecundo quo vivens vivit ſimpliciter, ad diſtinctionem aliarum animarum, nam per ſentientem, vivens non ſolum vivit, ſed etiam ſentit; & per rationalem animam, vivit, ſentit, & intelligit; dicitur demum tertio, quo nutritur, creſcit, ac generat; ut exprimantur potentiæ & facultates per quas anima vegetans ſuas exercet operationes vitales in animato corpore cujus ipſa dicitur actus.

Subjectum animæ vegetantis quod simpliciter vivens dicitur, planta est, & dividitur in arborem, fruticem,& herbam ; ita ut plantæ solum conveniant istæ tres potentiæ, nutritiva , augmentativa, & generativa.

In arbore autem hæ sunt partes integrantes per animam vegetantem animatæ, radix, fibræ, truncus, rami, surculi, flores, fructus, folia, cortex interior, & exterior , & quæ sunt ejusmodi : istæ enim omnes partes una quantitate censentur continuatæ, & per consequens una eademque anima informatæ. Unde

Dico ; Non est animatus succus ille interior per totam diffusus arborem, sed illius censetur esse alimentum, & in ea se habere quo modo se habent sanguis & spiritus vitales in animalibus : neque sunt animata semina arborum, nuclei, pepini, & hujusmodi alia quæ in plantis sunt instar Seminis. Sed

Nota circa assertionem nostram qua supra dictum fuit in arbore & planta esse corticem tum interiorem, tum exteriorem, illam interiorem dici quæ partes arboris tangit ab interiori ; sic ut tegatur alia cortice exteriori quæ a nobis videtur & tangitur ; rursus notandum est tam exteriorem quam interiorem corticem vivere qui-

dem quantum ex se est, per accidens tamen vita privari posse, quod præsertim & sæpius exteriori contingit, per temporis injurias quibus exponitur, quamvis arbor reliqua vita fruatur.

CAPUT. II.

De Potentiis animæ vegetantis in Communi.

DIcimus pro conclusione tres sunt tantum potentiæ seu facultates animæ vegetantis, nempe nutritiva, augmentativa, & generativa; quia nec plures nec pauciores requiruntur ad animæ actiones vitales, quemadmodum inductione patet: siquidem unicuique viventi inditum est a natura sese conservandi desiderium in suo esse: cum autem calor naturalis ex se activus absumat paulatim & consumat ipsum vivens, ita ut tandem interimeret nisi resarcirentur ruinæ, vis & facultas per eandem naturam viventi indita est qua reparare queat deperditum, transmutando in se aliam substantiam seu alimentum. Et ista virtus, nutritiva nuncupatur.

Præterea non modo viventi conceſſum eſt deſiderium eſſendi ſimpliciter, ſed & bene eſſendi; ita ut unumquodque contendat ad acquiſitionem ſtatus perfectiſſimi ſecundum naturam ſuam; & hac de cauſa eidem viventi indita eſt facultas per quam illum perfectum ſtatum ſibi compararet, accumulando & conjungendo ſibi, beneficio quantitatis, perfectiones aliarum ſubſtantiarum quas in ſe convertit per nutritionem; & hæc ſecunda facultas, augmentativa appellatur.

Demum, quia individua quæcunque ſublunaria, corruptibilia ſunt; omne autem vivens, non modo eſſe, & bene eſſe, ſed & ſemper eſſe appetit, concedenda quoque illi fuit potentia per quam eſſe ſuum aliquo pacto faceret perpetuum; quæ quidem potentia generativa dicitur per quam vivens ſibi ſimile producit & in producto reviviſcere æſtimatur.

CAPUT III.

De Inſtrumentis præcipuis animæ vegetantis.

IN corpore humano hoc capite exponemus quæcunque in aliis viventibus pro-

portione ſervata, eſſent hac de re explicanda: Sed in primis notandum eſt iſta eſſe præcipua animæ vegetantis inſtrumenta, nempe Spiritum, calorem naturalem, humores & humidum radicale: de Spiritu;

Dico primo, Spiritus ſubſtantiam in corpore cognoſci ex motibus qui in illo excitantur per ipſum; etenim medici dicunt ſanguinem ex ſecta arteria erumpere majori cum impetu; quia in arteria ſanguis Spirituoſior eſt quam quilibet alius. Definiunt autem Spiritum eſſe ſubſtantiam æthercam, tenuiſſimam, & ſubtiliſſimam; animæ miniſtram in ciendis motibus; & illius ſedem ponunt in ſanguine, cujus Spiritum tenuiſſimam purioremve partem eſſe docent; tradunt etiam ejuſdem uſum potiſſimum eſſe, unire animam corpori; quod tamen non ita Intelligi debet, ut ſenſus ſit, animam prorſus vinculis corporeis quamvis tenuioribus in corpore alligatam coerceri; ſed tantum quod ſit Spiritus diſpoſitio ad animæ conjunctionem cum corpore requiſita; unde ſtatim atque Spiritus evaneſcit, anima a corpore ſeparatur; vel defectiones & deliquia hominibus contingunt, propter defectum Spirituum qui non ſatis cito pervenire poſſunt ad corporis partes quæ illis opus habent; vel quia citius ad aliquam

quam partem tranſcurrendo, aliam deſerunt.

Dicimus ſecundo de Calore naturali; illum eſſe ita affinem Spiritui, ut inter utrumque percelebres medici nullum diſcrimen agnoverint; in eo tamen differre videntur calor & ſpiritus, quod calor ſit accidens cujus ſubjectum eſt ſpiritus; adeo ut ex Utroque compoſitum, calidum naturale ſeu nativum vocare ſoleant; cæterum naturalis calor duplex eſt, vel potius duplici nomine inſignitur, quatenus ſub diverſa duplici ratione conſideratur; calor quippe naturalis conſiderari poteſt, vel ut fluens, vel ut fixus; fixus dicitur calor qui unicuique parti animatæ convenit, & in quam ſpiritus diffunditur; fluens vero calor nominatur cum in ſua origine conſideratur; ſcilicet talis dicitur qui in corde eſt, & qui a corde in reparationem fixi caloris in partibus per totum corpus prorogatur.

Dico tertio, cum calor quilibet natura ſua activus ſit, illud in quod agit calor naturalis vocatur humidum primogenium, ſeu radicale; & hoc nihil aliud eſt quam ſubſtantia aerea, oleoſa, & pinguis, ex humoribus temperata; ex qua calor naturalis nutritur tanquam alimento proprio; ſimili fere modo ei quo Lampadis flamma oleo alitur & conſervatur.

Quoad humores dico quarto; humor liquidum est corpus, genitum ex alimento quod inter ipsum alimentum & vivens medium est; quatenus nempe sub humorum genere recensentur fluida illa corpora ex quibus tota sanguinis massa seu substantia in venis constituitur, non eo præcise quod humectandi vim habeant; sed solum quod substantiam habeant fluxilem.

Sed nota duplicem esse humorem in genere; scilicet alius generans dicitur quo mediante tanquam Instrumento generatio fit, ut semen; alius dicitur genitus qui in hominibus v. g. genitis permanet, quique subdividitur in quatuor alios humores, puta in sanguinem, pituitam, choleram seu flavam bilem, & melancholiam: Isti autem quatuor humores in homine cognoscuntur & distinguuntur juxta temperiem & proportionem quam inter se servant in optime temperato: temperies vero ipsa & proportio colligitur ex eorum substantia, quantitate, et qualitatibus: sanguinis autem substantia seu consistentia mediocris est; pituitæ substantia proxime ad sanguinis consistentiam accedit; Choleræ consistentia tenuis est, melancholiæ crassa; cæterum hæc est quantitatis humorum debita proportio, ut in homine v. g. plurimu m sit sanguinis, minus pituitæ, Paulo minus melancholiæ, minimum choleræ.

Quantum;

Quantum attinet ad qualitates humorum; ex illis aliæ ſunt primæ, ut calor, frigus, ſiccitas, & humiditas; aliæ ſecundæ dicuntur quia a primis ducunt originem, ſapor videlicet & color. Sanguis itaque qualitatibus primis humidus eſt & calidus reſpondens aeri, ſecundis qualitatibus ruber eſt & dulcis. Pituita primis qualitatibus humida eſt & frigida aquæ reſpondens; ſecundis qualitatibus alba eſt, & inſipida. Cholera ſeu flava bilis primis qualitatibus reſpondet igni; ſiquidem ſicut ille calida & ſicca eſt; ſecundis qualitatibus flava eſt & amara. Melancholia denique reſpondet terræ, & cum illa primis qualitatibus frigida eſt & ſicca; ſecundis vero nigra eſt & acida.

Ex his omnibus conſtat tota ſanguinis moles potiſſimum in venis exiſtens; velut mixtum ex elementis & miſtilibus. Quod ſi quilibet humor a temperie ſua deficiat, ſeu ſecundum quantitatem, ſeu ſecundum qualitatem; hominem v.g. denominat vel ſanguineum, vel bilioſum, *&c.* Et ex iſto humorum peccato ſeu deficiente temperie morbi generantur prope omnes.

Diſputatio ſecunda.

De Facultate Nutritiva.

Hac in diſputatione Nutritivæ potentiæ cognitionem requiremus ex iiſdem principiis ex quibus ſuam habet ſpeciem ſeu eſſentiam; namque explicabimus primo quid ſit alimentum: Secundo quid nutritio: Tertio quid ipſa ſit nutritiva facultas; & ultimo quæ nutritivæ facultatis ſint inſtrumenta, ſeu facultates ſubminiſtræ.

CAPUT I.

De Alimento, quotuplex ſit, quid ſit, & quale ſit.

DUplex alimentum a philoſophis & medicis admittitur; alterum dicitur remotum, ſeu indigeſtum, quod mediate tantum convertitur in ſubſtantiam ut panis, caro, & hujuſmodi quod ore ſumitur qualecunque aliud, & illud vocatur alimentum diſſimile a philoſopho; Id eſt adhuc

huc diſtat a viventis ſubſtantia : Alterum proximum vocatur, et illud eſt quod digeſtione completa immediate in ſubſtantiam viventis convertitur, ut ſanguis; Tale alimentum Ariſtoteles ſimile vocat; Ideſt viventi proximum, cui nimirum ſtatim debet ſubjici, & ejuſdem formam recipere.

Utrumque alimentum tam proximum quam remotum diſtinguitur in alimentum potentia, & in alimentum actu; Alimentum remotum potentia eſt verbi gratia panis apud piſtorem adhuc exiſtens: Dicitur vero alimentum remotum actu, Idem panis quatenus comeditur: Alimentum proximum potentia eſt ipſe ſanguis realiter diſtinctus a corpore viventis per omnes illius partes diffuſus, Actu autem proximum alimentum, eſt idem ſanguis prout calore naturali viventis paulatim mutatur, & in ejus propriam ſubſtantiam convertitur. Hoc poſito.

Dico, omne alimentum, proximum præcipue, debet eſſe ſubſtantia corporea; nam ut ait Ariſtoteles, eiſdem quibus nutrimur, conſtamus: Atqui conſtamus ſubſtantia corporea; Ergo & ſubſtantia corporea nutriendi ſumus, & alimentum, nutritionis materia, debet eſſe ſubſtantia corporea; quia alimentum ſumitur ad ſub-

ſtantiæ

ſtantiæ deperditæ reparationem, quatenus virtute caloris naturalis trahitur in unitatem formæ ſubſtantialis viventis aliti: Cum ergo ſubſtantia deperdita, & reparanda, ſit corporea ut & ipſum vivens quod alitur, alimentum quod in reparationem ſumitur, ſit quoque ſubſtantia corporea neceſſe eſt.

Objicies. *Plinius lib. 7 naturalis hiſt. cap.* 2. De quibuſdam populis orientalibus refert, quod ore carentes, nec comedebant, nec bibebant, ſed ſolo alebantur odore quem ex floribus & radicibus aſpirabant: Atqui odores ſunt accidentia; Ergo & accidens nutrit, nec neceſſe eſt omne alimentum eſſe ſubſtantiam.

Reſpondent quidam odorem aſpiratum non merum eſſe accidens ſed & ſimul eſſe ſubſtantiam aliquam tenuem ex qua fieri poteſt nutritio. Aliter tamen Reſpondeo dicendo recreare quidem odores quamvis etiam cum ſubſtantia tenui aſpiratos; ſed ipſum non nutrire vivens; quia ex Ariſtotele medicisque omne alimentum trajici debet in ventriculum: Aſpirati autem odores cum ſubſtantia tenui non ad ventriculum ſed ad cerebrum deferuntur. Ad experientiam dico quoſdam eſſe homines talis complexionis, ut per plures dies ſine cibo & potu vivant; eos nempe qui pluri-

bus

bus abundant humoribus quos interim absumit calor naturalis; fierique posse ut odor elevatus ad cerebrum humores provocet descendere ad ventriculum, ubi alimentum præparari debet ad nutritionem: Hujusmodi fortasse erant illi populi de quibus loquitur Plinius, raro comedebant, & sepæ odoribus recreabantur ; tandem, fabulam historico ascribere non est valde periculosum.

Dicimus secundo alimentum debet esse corpus mixtum non simplex seu elementum. Quia iisdem nutrimur quibus constamus: Atqui constamus mixta substantia; ergo & mixta substantia seu corpore mixto nutriri debemus: Confirmatur conclusio nostra quia non fit nutritio sine alimenti concoctione prævia ; nec coctio fit alimenti, quin per vivens aliquæ alimenti superfluitates foras mittantur ; sicut constat maxime ex gummis arborum: atqui si alimentum esset corpus simplex seu elementum, nullæ essent superfluitates in alimento quæ concoctione secernerentur, & expultrice viventis virtute in secessum abirent ; cum in corpore simplici nulla sit partium deformitas Præterea corporibus simplicibus ut elementis qualitates primæ conveniunt secundum gradum intensum, mixtis vero ut plantis in gradu remisso. Hinc igitur sequitur

quitur quod non possunt mixta, habere corpora simplicia pro alimento: Quia cum id quod alitur, debeat sua majori virtute agere in alimentum, ipsum alterare, & tandem in se convertere; vivens quia mixtum est, haberet qualitates refractas, debiliorisque esset virtutis ipso alimento in quo ut simplici essent qualitates non refractæ, sed intensæ.

Dico tertio, alimentum debet esse tale ut possit converti in substantiam viventis; etenim hoc est discrimen inter medicinam & alimentum, quod licet utrumque agat in vivens, & ab eodem repatiatur; medicina tamen minus patitur, & magis agit; alimentum e contra magis patitur, & minus agit. Hinc est quod metalla nutrire non possunt; quia eorum consistentia tenacior est quam ut calore naturali dissolvi queat; nec est quod quis apponat aurum ab ipsis medicis nobis interdum ægrotantibus præscribi; nam non tanquam alimentum sed tanquam remedium confortans præscribunt.

Dicimus quarto, alimentum natura sua debet esse calidum & humidum; calidum quia calorem naturalem fovere debet; humidum quia oportet ipsum per totam corporis massam diffluere; verum calidum sicut & humidum in alimento debet esse
tempe-

temperatum; nam si calidius quam par est, humidum radicale breve consumeret; si fluidius e contra & humidum vix posset corpori agglutinari & consistentiam acquirere. Habenda quoq; est ratio quantitatis etenim nec in multo majori, nec multo minori quantitate sumi debet; siquidem copiosius alimentum cruditates, indigestionesve causat, nec non nativum calorem opprimit; si tenuius, partes corporis calore naturali marcescentes sufficienter reficere nequit, unde languescit vivens, corrugatur membrana ventriculi, & in rugis ejus noxii ingenerantur humores qui difficulter tantum removeri possunt: & proinde tenuius longe quam par sit alimentum, gravissimorum morborum origo est.

Ex his præmissis conclusionibus diversi alimentum definiri potest, corpus mixtum calidum & humidum, proportionem habens cum viventis substantia in quam vitali virtute est convertendum.

CAPUT VII.

De Nutritione, quid sit, & quo modo fiat.

NUtritio essentialiter est conversio alimenti in viventis aliti substantiam, positio

positio ista probatione non indigit, sed tantum explicatione,

Nota igitur primò ad plenam illius significationem, nutritionem esse duplicem, alia dicitur vitalis, alia non sed metaphorica: nutritio non vitalis est per juxta positionem quæ additur rei existenti de alimento etiam metaphorico, non ad intra, sed ad extra & in superficie; hoc genere nutritionis dicimus ignem nutriri ligno cui apponitur; nam ex ligno igni addito major excitatur ignis non secundum omnes suas partes sed tantum secundum illas in quibus ejusdem ignis & ligni fit contactus.

Nota secundo, nutritionem vitalem iterum esse duplicem, seu potius dupliciter sumi, proprie nempe seu stricte, & improprie seu late; nutritio proprie dicta illa est quæ tum exercetur cum alimentum immediatum actu & de facto convertitur in substantiam viventis per intus susceptionem, quatenus alimentum saltem secundum suam materiam viventi existenti additur secundum omnes suas partes, vivente ipso sic alimentum per suam vitalem virtutem distribuente: nutritio vero improprie seu late dicta sumitur pro dispositionibus & alterationibus præviis ad alimenti conversionem.

Nota tertio illam conversionem quæ nu-

tritio

tritio proprie dicitur, includere in ſua formali ratione tranſitum ab una ſubſtantia in aliam, manente re aliqua communi, nimirum materia & quantitate, manentibus etiam aliis qualitatibus ſaltem iiſdem in ſpecie; unde hæc converſio & generatio phyſica dici poteſt; nam in eo ſolum diſtinguuntur, quod generatio eſt ad formam ſubſtantialem nondum exiſtentem; converſio vero hæc ſeu nutritio eſt ad præexiſtentem, & propterea a quibuſdam dicitur aggeneratio, agglutinatio, & aſſimilatio; ſed optime omnium aggeneratio, quatenus per iſtam converſionem materia alimenti formæ ſubſtantiali viventis jam exiſtenti ſubjicitur; quia hæc quaſi ſe extendit forma ad eam materiam informandam; ſi ſit forma ineducibilis ex materiæ potentia, vel ſi ſit educibilis (qualis eſt in quolibet vivente, homine excepto) partes materiæ ſub forma ſubſtantiali additæ, tranſeunt in totum præcedens, & fiunt unum ſubſtantialiter cum illo.

Dico itaque nutritionem hoc fieri modo; primo alimentum ore exceptum, & ſi durius fuerit dentibus comminutum, per œſophagum in ventriculi fundum demittitur ubi non fluitare debet, aut natare; nam inde morbi multi originem ducunt; ibidem decoquitur beneficio caloris ipſius ven-

rriculi

triculi quem ſtomachum vocant quamvis minus proprie ; calori ventriculi ſuccurrit calor partium circumſtantium , cordis, hepatis, & aliarum ; hac coctione fit omnium ciborum generis quantumvis diverſi, una veluti ſubſtantia æquabilis, pulti perſimilis quæ tandem ipſa concoctione prima convertitur in chylum, id eſt, in ſubſtantiam quamdam mixtam quæ lactei cremoris ſpeciem refert. Excrementum iſtius coctionis, ſtercus eſt aliaque fæculenta materia ; nam ſecundo poſt illam primam concoctionem in ventriculo perfectam, aperitur inferius ventriculi orificium quod pylorus dicitur , per quod chylus in inteſtina labitur, ubi pars inutilis & fæculenta foras per ſentinam expellenda relinquitur ; pars autem utilis a jecore per venas meſenterii attrahitur , & ab eiſdem venis per majorem venam in qua deſinunt, quæque porta dicitur chylus, perducitur ad jecur, ubi per ſecundam coctionem in ſanguinem tranſmutatur, excrementum hujus concoctionis urina eſt. Tertio ſanguis a jecore per venam cavam ad omnes corporis partes transfunditur miniſterio venarum quæ capillares dicuntur , quod tenuitate ſua capillis ſint ſimiles , quæque a cava vena hinc inde pullulant, ut rami ab arboris trunco, ita ut ſubtiliores ſanguinis partes ſuperius,

ſuperius, craſſiores inferius devehantur, & tandem illis in partibus corporis viventis fit tertia concoctio quæ ſimilaris dicitur, quia per eam ſanguis ſeu alimentum fit viventi ſimillimum, tandemque ipſum vivens: Ultimæ hujus coctionis quaſi excrementa ſunt pili & ungues, dico quaſi excrementa, quia proprie excrementa non ſunt ſed viventis partes, ut ſupra diximus, cum craſſiori ſaguinis parte nutriantur.

CAPUT III.

Facultate nutritiva & ejus Subminiſtris.

FAcultatem nutritivam dicimus eſſe animæ vegetantis potentiam, convertentem alimentum in ſubſtantiam viventis propter illius conſervationem. Dicitur convertens alimentum in ſubſtantiam viventis ut diſtinguatur ab augmentativa facultate, quæ præciſe alimenti ſubſtantiam non convertit in ſubſtantiam viventis, ſed tum alimenti converſi quantitatem additam quantitati viventis, tum quantitatem præexiſtentem viventis in majores dimenſiones extendit. Additur propter illius conſer-

vationem, ad diſcrimen potentiæ generativæ, quæ non bonum proprium individui viventis cujus eſt potentia & conſervationem, ſed ſpeciei bonum commune ſpectat.

Dico ſecundo, Nutritivæ facultatis communiter aliæ ſunt quatuor facultates ſubminiſtræ, attrahens ſeu attractrix, expellens ſeu expultrix, retinens ſeu retentrix, & concocquens ſeu concoctrix.

Probatur prima pars concluſionis, quia experimur alimentum ad ſingulas corporis partes, etiam ſuperiores pervenire; atqui illud cum natura ſua grave ſit, aſcendere per ſe non poteſt, nec etiam ad eas partes ſuperiores violentia quadam pellitur, alioquin inutilia ſimul & utilia illuc pellerentur: Ergo admittenda eſt illis in partibus ſuperioribus virtus aliqua ſpecialis alimentum ad ſe attrahendi, illa autem virtus eſt quæ nomine attractricis ſignificatur. Quod autem de ſuperioribus partibus dicitur, de his quoque partibus quæ ſunt a latere, & aliis quibuſcunque eſt intelligendum.

Jam explicata attractio alimenti tribus fit modis; nam primo aliquando attrahitur alimentum calore partis, unde medici nonnunquam remedia calida præſcribunt pro partibus corporis marceſcentibus; v. g. frixiones

frixiones quibus calor naturalis partium confortatur, & deinde a partibus alimentum facilius pertrahitur: secundo similitudine, seu sympathia, siquidem experimur multa alimenta quadam virtute occulta ab una parte potius trahi quam ab alia, cujus aliam rationem assignare non valemus quam sympathiam alimenti cum parte attrahente; sic cerebrum trahit ad se pituitosum sanguinem, & pulmo, biliosum; eademque virtute jecur chylum ad se vocat: Tertio metu vacui fit attractio; quemadmodum enim in rerum natura, seu magno mundo ad vitandum vacuum, quæ deorsum sunt, ascendunt sursum; vel e contra, & quibuscunque modis aliter moventur quæcunque corpora, seu gravia sint, seu levia; sic & in microcosmo, seu parvo mundo, id est, in homine sanguis a pedibus ad caput, vel a capite ad pedes motu recto, vel a quibuscunque partibus ad quasvis partes motu transverso eadem de causa devolvitur.

Probatur secunda pars conclusionis, quia cum omnis nutritio sit cum alteratione & ex consequenti successive fiat; ne alimentum attractum effluerit ante perfectam nutritionem, concedenda fuit animæ facultas retinendi attractum alimentum, ut ex eo sufficienter præparato vivens nutriri

 posset;

poſſet ; et hæc facultas retentrix nuncupatur : Hoc tamen loco notandum eſt, quod quædam ex partibus retinent ſimpliciter per ſeipſas, id eſt, per virtutem naturaliter ſibi inſitam ; ut de cerebro, ſpinæ, medulla, & aliis ferunt : quædam vero non retinent ex ſeipſis, ſed quibuſdam utuntur inſtrumentis ad retinendum, v. g. Fibris, aut aliis hujuſmodi ; ſic ventriculus cibos ingeſtos retinet, vena ſanguinem, & uterus Maternus attractum ſemen.

Tertia pars noſtræ concluſionis probatur ; quia cum alimentum in principio fuerit diſſimile, & in fine viventi aſſimilari debeat, neceſſe fuit aliam viventi concedi virtutem, nempe concoctricem per quam vivens caloris naturalis beneficio alimentum cocqueret, & coctum ſibi aſſimilaret; ſicut antem tres fiunt mutationes alimenti indigeſti antequam convertatur in ſubſtantiam viventis ; ita & tres ſunt coctiones, nam coctio nihil aliud eſt quam actio per quam mutatio cibi in vivente fit : prima concoctio fit in ventriculo, ubi fit mutatio cibi in chylum ; Secunda fit in jecore, ubi eſt chyli mutatio in ſanguinem ; tertia denique coctio fit in ſingulis viventis partibus, ubi eſt mutatio ſanguinis in viventis ſubſtantiam.

Probatur quarta ſeu ultima pars concluſionis,

ſionis, quia cum ab initio alimentum ſit diſſimile viventi, debeatque ei aſſimilari ad nutritionem perficiendam, ſicut ſtatim ante dictum eſt; ut ad perfectam aſſimilationem alimentum perduceretur, non modo viventi neceſſaria fuit concoctrix facultas per quam primo & per ſe aſſimilaret; verum præterea addenda fuit expultrix facultas per quam mediante calore homogenea ab heterogeneis ſegregaret ſervatis neceſſariis, expulſis vero excrementis & inutilibus; expultrice ergo virtute per inteſtina fæces aliique humores foras ejiciuntur; eademque virtute urina in diſtans mittitur, & partus ex utero materno funditur. Nec tantum iſta facultas expellendis inſervit quæ nociva ſunt, ſed per illam quoque ventriculus chylum in inteſtina deponit, & hepar ſanguinem ad alias partes tranſmittit; unde facultati attrahenti opitulatur.

CAPUT IV.

De Fame & Siti.

NOta ad concluſionem duplicem eſſe famem & duplicem ſitim; alia animalis dicitur, alia naturalis. Naturalis fames

mes & ſitis eſt langor adveniens partibus viventis ex defectu alimenti, convenitque omni viventi, tum plantæ tum animali; animalis vero fames & ſitis animalibus propria, eſt dolor quidam qui ſentitur in ventriculo quo potum, cibumque expetant. Hæc tamen inter utramque ponenda eſt diſtinctio; Quod naturalis fames & ſitis ſit appetitus alimenti propter ipſius alimenti ſubſtantiam; animalis vero ſit ejuſdem alimenti appetitus propter illius qualitates. Hoc poſito,

Dico pro concluſione, Famem naturalem eſſe appetitum alimenti ſicci qua alimentum eſt, naturalem vero ſitim appetitum eſſe alimenti humidi, qua etiam alimentum eſt: Quæ fames & ſitis & ſi conveniat animali magis proprie tamen viventi ſimpliciter competit: Unde,

Dicimus; Fames animalis eſt appetitus calidi & ſicci qua calidum & ſiccum eſt; ſitis e contra appetitus frigidi & humidi, qua frigidum & humidum eſt.

Nota tamen primo, Ubi fames dicitur appetitus ſicci, non eſſe ſenſum quod cibus abundet ſiccitate, ſed ideo famem dici appetitum ſicci, quia cibus conſiſtens eſſe debet; omniſque conſiſtentia ſupponit ſiccitatem. Dicitur etiam cibus ſiccus comparate ad potum qui fluidus eſſe debet;

bet; nota secundo, ex cibo & potu alimentum adæquate componi, in quo proinde temperies quatuor qualitatum reperitur; quod si alimentum fuerit siccum magis quam decet, sitim excitat in ventriculo, movetque appetitum ad potum.

Alio modo ex effectibus fames & sitis animalis definiri possunt, scilicet, fames dolor stomachi, seu ventriculi causatus ex ejus divulsione seu corrugatione, qua vehementer cibum anhelat; sitis autem dolor causatus in ipsomet ventriculo propter anhelitum potus.

Ista autem incommoda famem & sitim sequi solent, nempe, membrorum exinanitio, tractus & anhelitus partium, divulsio stomachi, ejusdem corrugatio; dolor ex divulsione, dolor in appetitu sensitivo optante alimentum externum, ut sibi, & toti viventi consulat; iste enim actus appetitus sensitivi sæpe numero fames, sitisque nuncupatur. Et hæc de nutritiva facultate.

Diſputatio III.

De Facultate augmentativa.

Hac in diſputatione exponendo quid ſit augmentatio, naturam ipſius facultatis notam faciemus, tum ea ad ipſam viventis augmentationem ſpectantia diſcutiemus. Sit itaque.

CAPUT I.

De Augmentatione & natura augmentativæ facultatis.

ARiſtoteles quinto Phyſic. docet alimentum eſſe objectum faculiatis nutritivæ & augmentativæ ſub diverſa ratione conſideratum: Nempe eſſe objectum nutritionis quatenus ſubſtantia eſt & corpus, idem vero eſſe objectum augmentationis, quantenus eſt quantum. Hoc ita poſito.

Dicimus primo, Augmentatio eſt actio auctricis facultatis circa alimentum, ut quantum. Sed nota primo, augmentationem in genere ſumptam, duplicem eſſe. Alia

Alia est quæ fit cum additamento, quando unum corpus alteri adjungitur, ut aqua aquæ, unde fit majus quantum: Alia sine additamento fit, per simplicem rarefactionem, adeo ut nova quantitas non addatur corpori, quod dicitur crevisse; cum crevisse tantum dicitur, quando post rarefactionem in se, majorem occupat locum; sic aqua fervens major dicitur seipsa frigida.

Notandum est secundo, augmentationem primo modo sumptam, duobus adhuc modis fieri posse; primo, mutatione alicujus substantiæ, ut, quando lignum convertitur in ignem, ex quo ignis idem fit major: Secundo, sine ulla mutatione, ut quando aqua aquæ additur, unde fit major aqua: Quæ autem fit cum mutatione augmentatio, vel fit per intus susceptionem & per omnes partes, solisque viventibus convenit; vel fit per juxta positionem, & secundum unam vel aliquas partes tantum, quomodo crescit ignis ex additione ligni, convenitque rebus inanimatis.

Nota tertio, has mutationes in augmentatione per intus susceptionem (de qua sola hic ex professo) contingere; primo, alimenti alterationem; secundo, ejusdem corruptionem; tertio, generationem partialem viventis seu aggenerationem; quar-

to

to acquiſitionem & extenſionem quantitatis ejuſdem alimenti in viventis ſubſtantiam converſi, his notatis ad explicationem primæ concluſionis noſtræ.

Dico ſecundo, Augmentationem viventis non conſiſtere formaliter in duabus primis mutationibus dictis ultimo notabili: Siquidem alteratio eſt ad qualitatem; augmentatio vero ad quantitatem: Corruptio eſt ad non eſſe; augmentatio vero ad majus eſſe.

Dicimus tertio, Neque ipſa aggeneratio in qua conſiſtit nutritio, eſt formaliter augmentatio; quamvis hæc ſine illa nullatenus fieri queat; prima pars concluſionis probatur, quia ad ſubſtantiam non datur motus proprie dictus ſed mutatio; atqui ut patet augmentatio eſt motus proprie dictus: Ergo non eſt ad ſubſtantiam, ſicut aggeneratio quæ eſt quædam generatio. Favet philoſophus qui docet nutritionem reſpicere alimentum ut corpus; augmentationem vero alimentum reſpicere ut quantum: Secunda pars concluſionis patet; nam quantitas ſequitur ſubſtantiam, & perficitur ſolum augmentatio in vivente ex conſequentia nutritionis & aggenerationis, ſeu converſionis alimenti in viventis ſubſtantiam. Unde,

Dico quarto, Augmentationem formaliter

er consistere in acquisitione majoris quantitatis; tunc enim solum vivens censetur crevisse, cum corpulentius factum est quam ante esset: Istud autem fit per acquisitionem majoris quantitatis.

Ex his autem conclusionibus colligitur primo, Quod augmentatio secundum suam naturam est acquisitio majoris quantitatis in vivente facta per potientiam auctricem, consequenter ad aggenerationem novæ substantiæ per facultatem nutritivam, ut vivens quantitatem sibi debitam ad suas operationes rite exercendas, acquirat: Colligitur secundo, Quod potentia augmentativa bene definiri potest, facultatas per quam vivens secundum omnes suas partes, in longum, latum, & profundum crescit, seu in se extenditur, servata eadem specie & continuitate, consequenter ad additamentum quantitatis alterius materiæ, scilic et alimenti conversi factum.

Ista definitione excluduntur tres augmentationis modi improprii, quorum primus est per additionem, quæ fit non extendendo omnes partes, sed extendendo totum, secundum aliquam partem, quomodo crescit acervus lapidum per alios lapides additos; secundus per rarefactionem; nam rarefactione corpus non extenditur in se, sed solum in ordine ad locum: hoc modo dicunt

dicunt philosophi, unam partem aquæ extendi posse rarefactione usque ad decem aeris partes, & aquam ebullitione seipsa frigida fieri majorem; tertius, per repletionem secundum quem modum (quamvis valde improprie) dicimus, nonnunquam hydropici ventrem pravis humoribus tumentem crevisse.

CAPUT II.

Quo tempore fiat augmentatio & quomodo.

PRimæ partis hujus questionis duplex est medium; primum, an toto vitæ tempore fiat augmentatio in vivente per quam illud crescat? secundum, an continuo crescat vivens usque ad statum perfectæ consistentiæ? pro solutione dubii primi, dicimus primo; non fieri augmentationem toto vitæ tempore: constat enim experientia, hominem non multo post annum 25. amplius crescere; sed e contra manere in eodem magnitudinis statu, quem consistentiæ statum vocant: Pro solutione dubii secundi, dico secundo; neque augmentatio fit continuo, id est, sine intermissione a primis annis ad consistentiæ statum; tum

efectu caloris naturalis, tum propter ali-
ienti proximi inopiam, sæpe numero con-
ngentem ex diversis morbis etiam laten-
bus ; vel alio casu.

Quod ad solutionem secundæ partis
ropositæ questionis : Dicimus tertio, vi-
ens sic crescere, ut nulla sit illius pars
nobis perceptibilis, & formalis, id est,
abens situm & figuram, cujusmodi sunt ma-
us & digiti, quæ non augeatur : Aug-
ientatio enim sequitur nutritionem & ca-
orem naturalem, quibuscum per omnes
orporis partes censetur propagari. Di-
itur in conclusione pars formalis & per-
eptibilis, tum quia sine dimentionum pe-
etratione fieri non posset, ut quantitas no-
a in quacunque materiali minutissima, &
on perceptibili parte viventis susciperе-
ur ; etenim suscipitur alimentum, &
x consequenti quantitas additur partibus
orporis per poros ; in minutissimis autem
artibus non sunt pori ; tum quia si singu-
æ partes materialiter sumptæ, id est, qua-
enus abstrahunt a situ, figura, & virtute,
ingulis augmentis augerentur, vivens fie-
ret duplo majus singulis augmentis, quod
est contra experientiam. Cæterum ad-
verte omnes istas partes perceptibiles simul
rescere hoc modo, ut majores magis, & mi-
iores minus, servata semper proportione in-
ter se debita, augeantur.

CAPUT

CAPUT III.

Utrum idem numero vivens maneat per totum vitæ ſpatium.

AD ſolutionem dubii notandum eſt aliquid dici, remanere unum tribus modis, primo ſecundum ſe totum, hoc modo cœlum ſemper remanſit unum nihil perdendo, nihilque accipiendo novæ entitatis a primo ſuæ creationis inſtanti; ſecundo ſecundum magis præcipuam ſui partem: ſic homo, quamvis mutaretur omnino ſecundum corpus, cenſeretur idem numero ſemper manere, propter manentem animam in ſe incorruptilem: tertio per æquivalentiam, ita ut in toto deperdantur quidem aliquæ partes, ſed quibus aliæ ſuccedunt æquivalentes; ſic fluvii aqua ſemper dicitur eadem, licet illius partes continuo fluant, quia aliæ partes in fluentium locum ſuccedunt. His prænotatis.

Dicimus primo vivens manere idem numero toto vitæ ſpatio ante & poſt augmentationem. Conſtanter illud aſſerunt omnes; diſſident enim tantum in aſſignando

modo

modo quo possit idem numero conservari; & ratio dissidii est quod, ut alii notant, non potest conservari vivens idem numero toto vitæ suæ tempore, nisi in illo conservetur eadem numero forma, & eadem numero materia; cum tamen in nullo vivente, nequidem in ipso homine, ut ipsis videtur, maneat semper eadem numero materia, sed fluat, & refluat, id est, calore naturali absumatur & reficiatur alimento secundum partes, ita ut futurum sit aliquando nullam superesse prioris materiæ partem, si ad multos annos homo vixerit: in aliis autem viventibus, ut alii tenent, non solum materia fluat, verum etiam cum materia forma; eo quod forma materialis ut pote ex materia educta sic ab illa dependet, ut omnino sit naturaliter inseparabilis, nec tamen cogitandum sit materiam viventium ita fluere secundum omnes partes suas sigillatim, ut forma eadem numero integra manens a fluenti materia transeat ad aliam materiæ partem nutritione additam quam informet; alioquin daretur transitus formarum de subjecto in subjectum & sequeretur ulterius quod ad abscissionem partis viventis, in reliquis corporis partibus anima coarctaretur & veluti duplicaretur; præterea per se ipsam anima moveretur, quod tamen

videtur

videtur inconveniens omnibns philoſophis qui communiter docent animam non eſſe mobilem per ſe, ſed tantum per accidens, ſeu ad motum corporis.

Jam apparet propoſitam queſtionem graviſſimis utrinque urgeri difficultatibus; quia ſi dicamus quod vivens manet ſemper idem numero ante & poſt augmentationem, eo quod eadem ſemper manet forma in fluente & refluente materia in reparationem, habemus ſolvendas duas inſolubiles difficultates; jam circa tranſitum formæ de ſubjecto in ſubjectum; ſecundam circa motum animæ per ſeipſam; ſi e contra vivens dicamus idem manere numero, quamvis fluat per partes forma, & refluat, id eſt, abſumatur, ſimulque cum materia reparetur, videmur nihil dicere aliud quam vivens manere non proprie idem numero, ſed idem tantum ſecundum ſpeciem, vel ad ſummum ſecundum æquivalentiam; quemadmodum navis diceretur eadem cujus ſucceſſive & per longum tempus trabes omnes, & tabulæ ad unam uſque eſſent immutatæ: Vel aqua lagenæ continuo guttatim una ex parte fluens diceretur eadem, ſi alia ex parte guttatim in eandem lagenam aqua altera funderetur; hoc tamen repugnat communi hominum eſtimationi, qui ſibi perſuadent

ſuadent vivens non ſolum manere idem
toto vitæ tempore ſecundum æquivalen-
tiam; tum etiam experientiæ, ex qua ha-
bemus animalia in memoria ad mortem uſ-
que conſervare multarum rerum ſpecies
impreſſas, quod communiter apparet in
canibus qui poſt diuturnam dominorum
ſuorum abſentiam, eorum ſic bene recor-
dantur, ut ipſi irrationales rationalibus
creaturis poſſint iſtud ſignificare, & inſo-
litis motibus, & circumſaltationibus teſtari;
quod tamen non contingeret, niſi eadem
numero anima ſervata maneret; & ulte-
rius non ſolum per æquivalentiam eadem;
quia nihil aliud præſtare poteſt æquivalen-
tia, niſi ut animal rem eandem addiſcere,
aut eandem impreſſionem recipere aptum
ſit; non autem ut eandem actu retineat,
ſicut navis in qua quidem ſunt inpreſſi
caracteres, manebit quidem eadem ſecun-
dum ſpeciem & æquivalentiam, ſi poſt
aliquod tempus veteres tollantur & reſti-
tuantur novæ tabulæ: nec tamen eoſdem
numero retinebit caracteres, ſed tantum
apta erit cui ſimiles imprimantur. Gra-
ves itaque etiam ſequuntur poſteriorem
hanc expoſitionem difficultatis; nihilo-
minus ei tanquam probabiliori adhære-
mus, ſuſcipimuſque eam concluſionibus
quibuſdam magis declarandam, adjecta

ad illas objectionum ſolutione.

Dico igitur ſecundo, Vivens manere idem numero toto vitæ ſuæ tempore, non primo quidem modo, dicto notabili præpoſito ad quæſitum, quia hoc modo eadem numero manere poſſunt ſola incorruptibilia, de quibus non loquimur; neque etiam ſecundo modo tantum, quia in vivente præcipua pars, ſcilicet anima manet invariabilis; nam licet concedamus iſtud de anima rationali, illud tamen negamus de quacunque alia anima quam profitemur eſſe corruptibilem & generabilem, ſicut fluentibus partibus materiæ viventis, maxime vegetantis, & animalis imperfecti, ſimul etiam fluant partes animæ ejus, advenientibuſque partibus materiæ per nutritionem, partes quoque adveniant præexiſtenti formæ, quia vivens augetur alimenti converſione per generationem in carnem, quæ addita carni præexiſtenti, illam auget; generatio autem terminatur ad movam formam animantem, ſi id quod augetur ſit vivens; dico itaque vivens manere idem numero toto vitæ ſuæ tempore tertio modo, id eſt, ſecundum æquivalentiam, in quantum ſi vivens, aliquarum partium quarum detractione minuitur, jacturam faciat, alias ejuſdem rationis quibus augetur, recipit.

Verum

Verum maxime notandum eſt, his terminis, ſecundum æquivalentiam, nos non velle tantum vivens manere idem numero, quia fluentibus quibuſdem ejus partibus, alias recipit, quæ eundem ſitum habent reſpectu totius, quem habebant corruptæ ejuſdem corporis partes: quemadmodum volunt quam plures, qui ſuam mentem explicant exemplo aquæ ex lagena guttatim effluentis, & alterius aquæ ad receſſum præcedentis, guttatim eadem ingredientis lagenam quam dicunt manere eandem numero ſecundum æquivalentiam; ſed velle nos, vivens acquirere novas materiæ partes, quæ eundem quidem ſitum obtineant, ſed præterea eandem numero totius formam participent, quemadmodum materiæ ejuſdem viventis partes quæ præterfluxerunt, eandem totius retinebant formam: Unde ad exemplum allegatum dico maximum eſſe diſcrimen, inter identitatem numericam aquæ ex lagena fluentis & refluentis in illam, & identitatem numericam viventis, quia in vaſe nihil remanet idem ſecundum numerum, ut patet, ſed tantum ſecundum ſpeciem; in animalibus autem ſemper manet aliquid ſecundum numerum idem; quia aqua quæ advenit, non tranſit in eandem numero ſubſtantiam cum aqua quæ prius

advenit, ſed eſt extra ipſam quamvis continua; in partibus vero eorum quæ nutriuntur, illud quod advenit, tranſmutatur in illud cui advenit, & efficitur unum numero cum illo; ita ut nihil unius ſit extra aliquid alterius; Et ideo manent eædem numero in actu, toto tempore vitæ, quamvis aliquid ex eis reſolvatur & aliquid eiſdem adveniat partibus.

Objicies, Dato quod fiat partium materiæ abſumptarum reparatio in vivente ſicut dictum eſt, ita ut fluente una parte, altera redeat, atque adeo vivens ſemper conſervetur, ſaltem ſequitur, quod aliquando fiat, in ſenio, ut in vivente nulla pars remaneat materiæ quæ prius in tenera ætate fuerat in illo & per conſequens, cum non poſſit aliquid idem numero permanere, niſi quamdiu eadem materia conſtat, neceſſum eſt quod aliquando annoſum vivens non ſit amplius idem numero cum ſeipſo alias juveni.

Reſpondeo ad objectionem negando primam antecedentis ſequelam, quia nunquam contingit in vivente, quod omnes partes quæ præerant, ita abſcedant, ut nihil prioris materiæ remaneat, ſed ſemper manet aliquid (ut ſtatim explicabitur concluſione tertia) & illud quod advenit viventi ex alimento converſo, efficitur unum

num quid cum partibus quæ præerant.

Instabis primo speciatim de anima irrationali; ex diversa numero materia, educitur diversa numero forma; ergo si ex diversis numero partibus alimenti, paulatim novæ partes materiæ aggenerantur per nutritionem, tandem fiet in hypothesi, ut absumptis omnibus partibus materiæ prioris nullæ supersint nisi de novo acquisitæ, atque ideo novæ etiam tantum partes formæ simul cum materialibus partibus aggeneratæ, & per consequens, quod tum vivens non sit idem numero, cui nempe nihil superest prioris formæ & materiæ.

Respondemus, Dictum jam esse nunquam contingere ut sic abscendent omnes viventis partes, quod nihil prioris materiæ permaneat. Deinde distingo antecedens instantiæ; ex diversa numero materia educitur diversa numero forma; si ex materia, v. g. carna seorsim sumpta educatur forma concedo; si educatur ex materia conjuncta, & quæ transeat in præexistentem materiam per participationem ejusdem formæ; ut si educatur ex materia cibi quatenus conjungitur, & transmutatur in substantiam viventis, nego antecedens. Ex hoc patet falsum esse consequens; quia in hypothesi, licet dare-

mus

mus nihil permanere præcedentis materiæ, non fit mutatio ſubſtantialis omnium partium viventis ſeorſim, ſed tantum cum conjunguntur & aggenerantur advenientes partes partibus præexiſtentibus, ut cum illis unum idemque numero faciant; quia partes advenientes ſigillatim, tranſeunt in ſubſtantiam totius præexiſtentis induendo illius formam, ita ut nihil advenientis ſit extra aliquid alterius præexiſtentis cui advenit, ſicut multoties dictum fuit.

Inſtabis ſecundo, Forte gratis dici non fieri mutationem omnium viventis partium ſi ad multos annos vixerit; præſertim cum videamus ex tam exigua quantitate quam in ortu habent multa viventia, adtantum quantitatis molem ſucceſſu temporis perduci.

Reſpondeo, Patere ſatis hoc non eſſe gratis dictum, cum quaſi admiſſa tranſmutatione omnium omnino partium materiæ viventis, negaverim tamen inde ſequi non manſurum vivens idem numero in ſenectute cum ſeipſo in juventute, eo quod non tota ſimul mutetur materia, ſed per partes tantum quæ ſucceſſu temporis ita mutantur omnes ſigillatim, ut advenientes de novo, ſemper tranſeant in ſubſtantiam antiquarum præexiſtentium partium

tium & faciant unam numero materiam totalem cum illis. Itaque cum non sit gratis dictum non totam materiam viventis ita fluere secundum partes, ut in senio nulla pars ejus supersit quæ prius in juveni fuerat; sed imo manere semper aliquid prioris materiæ, gratis affero probationem hujus responsionis in sequenti conclusione.

Dico igitur tertio, In quocunque vivente quantumvis annoso semper manet aliquid materiæ statim ab initio habitæ, scilicet, quia partium viventis aliæ sunt quæ calore naturali consumuntur, aliæ quæ consumi non possunt, eo quod partium istarum quædam sunt humidæ, & quædam siccæ & terrestres; humidæ autem calore naturali absumuntur, nam sunt proprium illius pabulum; partes vero siccæ & terrestres permanent, quemadmodum etiam in his quæ comburuntur, inspicimus, nam toto humido per ignem consumpto remanet civis qui est pars liegni sicca & terrestris, quam ob ejus maximam resistentiam ignis consumere non potest; jam vero viventia omnia in sui ortus initio humidissima sunt, sed procedente ætate fiunt paulatim sicciora, quia calor consumit humidum radicale, & quamvis adveniat humidum cibale reparans & re-

ſtaurans ipſum, tamen advenit eo etiam aliqua pars terreſtris quæ poſtea remanet cum abortu ducta terreſtri parte; & ſemper ætate procedente magis a calore naturali denſatur & indureſcit. Teſtimonio ſunt oſſa quæ poſt mortem animalis diutiſſime durant; nam eorum materia maxime terreſtris eſt, & magnam vim reſiſtendi habet terra. Teſtimonio etiam ſunt cicatrices in adoleſcentia receptæ quæ remanent eædem in ſenectute, quod non contingeret niſi aliqua materiæ pars eadem numero in ſene remaneret, quæ ante in adoleſcente fuit.

Objicies, Si ex eo quod manent eædem cicatrices in ſene quæ ante fuerunt in juvene, licet concludere eandem materiam numero per omnem ætatem in vivente manere, concludendum eſt quoque, cum eædem cicatrices maneant in cadavere, eandem in eo manere materiam quæ ante fuit in vivente, & idem manere accidens in corrupto quod prius erat in vivente, atque ſic non dari reſolutione uſque ad materiam primam in generatione & corruptione quæ omnia ſunt contra Ariſtotelem ut patet *lib. De ortu & interitu.*

Reſpondeo negando multiplicem illam ſequelam objectionis primo, quia planum eſt non eſſe idem numero ſubjectum cadaver

ver & vivens ex quo cadaver eſt; unde etiam patet non poſſe eſſe in eo eadem numero accidentia, puta cicatrices quæ erant in vivente, nam unitas numerica accidentium eſt deſumenda ab unitate numerica ſubjectorum. Secundo quia nec concludi debet ex ſimilibus cicatricibus in cadavere manere quoque in cadavere eandem numero materiam cum communiter & proprie eadem numero materia non dicatur, niſi illa cujus eſt ſemper una numero forma ſubſtantialis; cum etiam adverſarii libenter fateantur diverſam eſſe formam ſubſtantialem cadaveris& viventis. Ex his patet ad tertium incommodum, nihil ſequi ex noſtra ultima concluſione contra philoſophum.

Tantum ab eſt ut credam noſtram concluſionem eſſe abſurdam quin potius velim illam ita confirmare, ut facta ſupoſitione mutabilitatis totuis materiæ viventis, adeo ut nec humidæ nec terreſtres, & ſiccæ partes ullæ ſint immutabiles, ſed perpetuo fluant, ſuſtineam tamen permanere in vivente toto ſuæ vitæ tempore aliquam partem materiæ ſtatim ab initio habitæ; quia cum illud quod advenit ex alimento aggeneratum, ſit permixtum ei quod prius inerat, & ſimiliter unum effectum ſit ex ambobus, ſemper deperditio ſit in utroque

que proportionaliter ; & ideo nunquam contingit quod totum iliud quod prius inerat ita abſcedat ut nihil prioris materiæ maneat ; ſed imo ſemper manet aliquid, & illud quod advenit unum cum illo quod præerat, efficitur, & ideo eſt una materia & unum individuum per totam vitam.

Soluto nihilominus dubio ſolutionis uſque adeo difficilis, cum Zabarella non mediocris ingenii philoſopho hanc ad ſolutionem nitente, fateri debemus, plurima fieri in natura quorum rationem & modum non intelligimus ut & alii, de invenienda ejudem dubii ſolutione deſperantes, illud taceant : Occaſio tamen iterum ſe offert dicendi & alio difficili dubio de terminis magnitudinis in vivente. Sit igitur,

CAPUT IV.

Cur dentur termini magnitudinis in Viventibus, & in his certo tempore cesset accretio.

HIc ſupponimus tanquam certum dari terminos magnitudinis in viventibus; nam cujuſcunque eſt determinata natura, ejus etiam determinata eſt quantitas, quia quantitas unius cujuſque eſt proportionata virtuti ſuæ cauſæ, & virtus determinatæ naturæ, etiam eſt determinata; atqui omnis viventis natura ſubſtantialis & ſpecifica, eſt terminata, terminatamque habet virtutem; ergo & quantitas eſt terminata, & proinde in vivente dantur termini magnitudinis; unde,

Dico primo, Duabus de cauſis ceſſare accretionem v. g. in adoleſcentibus, & ſervata proportione aliis viventibus, & in illis dari terminos magnitudinis. Prima cauſa eſt finis cujus gratia extenſionem terminorum, accretionemque natura conſedit: Scilicet, ut poſſet vivens facile & commodo

commode exſequi omnes ſuas actiones ſecundum ſpeciem ſuam, quas quidem cum exercere non poſſit pro debilitate ſua quamdiu manet ſub exigua illa quantitate quam ab ortu acceptam habet cum ſua ſubſtantia, natura ſapiens quæ in neceſſariis non deeſt, ſicut non abundat in ſuperfluis, augmentativam conceſſit viventi potentiam qua ad requiſitam illam quantitatem, quam ſtatim ab initio obtinere non potuit, paulatim perducatur, quam ubi attigit (quia ceſſante cauſa etiam ceſſat effectus) deſinit extendi & creſcere, atque adeo aſſequitur terminos ſuæ magnitudinis: Altera vero cauſa illius ceſſationis ſumenda eſt ex indiſpoſitione ſubjecti ad ulteriorem extenſionem; nam quantum eſt ex parte agentis naturalis, ſeu potentiæ augmentativæ & caloris naturalis qui eſt auctricis virtutis inſtrumentum, vivens non minuitur ſecundum virtutem Augmentativam, quæ perpetuo manet æqualis virtutis in vivente, nec defficit calor naturalis, imo ſane validiſſimus eſt in adoleſcente, nec minus aptus ad augendum quam in puero, quamvis nulla fiat accretio in illo. Ad majorem itaque explicationem.

Dico ſecundo, Impedimentum accretionis, v. g. in homine adoleſcente tribuendum

lum eſt indurationi & exſiccationi præcipuarum ejus partium, ſcilicet, oſſium ad quorum extenſionem in tenera ætate, quia mollia & ductilia adhuc ſunt, vivens augetur, & creſcit ſecundum omnes dimentiones; ſed eorum exſiccatione, & induratione, exſiccante & indurante ea calore naturali, proceſſu ætatis fit tandem ut circa adoleſcentiam finitam & virilem ætatem inchoatam, amplius extendi non poſſint, nec conſequenter reliquæ corporis partes, cum oſſa ſint baſis & quaſi fundamentum cæterarum partium; verum eſt tamen quod vigente per hanc ætatem calore naturali, & concurrente faculate nutritiva quæ multum de alimento convertit in propriam viventis ſubſtantiam, carnoſiores fiunt homines & pinguiores, ſed Augmentatio hujuſmodi non dicitur accretio, quia nomine accretionis intelligi ſolet ſecundum omnes dimentiones extenſio, non tantum ſecundum latitudinem.

Diſputatio quarta.

De Generatione viventum.

Hac in diſputatione dicemus quænam ſit generationis objectum, quid ſit ipſa genera-

generationis actio, ut inde concludamus quid sit ipsa generativa facultas; in discursu post ea breviter differemus de quibusdam consequentibus hanc potentiam, de similitudine, natorum ad parentes, de vita, morte, respiratione, sanitate, morbo, & ætate.

CAPUT I.

De Objecto generativæ facultatis Et generationis actione.

DUplex est hujus facultatis objectum, nempe, semen & vivens generandum ex semine, illud proximum & immediatum quod in generante, hoc vero remotum sed principale quod extra ipsum generans producitur; quid sit vivens patet ex antedictis; semen autem difiniri potest, pars superflua alimenti ultimi, potens producere vivens simile ei a quo est. Dicitur primo pars superflua, eo quod nec vivit, cum non sit viventi continua, nec alit unde a quibusdam excrementum appellatur, sed utile ad distinctionem ejus a fæcibus nocivis. Dicitur secundo alimenti ultimi, id est sanguinis purissimi & decoctissimi; super abundans enim est pars ista ex nutritione

utritione ſeu converſione illius ſanguinis
ı vivens, unde ut multis videtur, non
iſtinguitur eſſentialiter a ſanguine, ſed
ortio quædam eſt illius ulteriori coctione
er genitalium virtutem ad generationem
ræparatam. Dicitur tertio, Potens pro-
ucere vivens ſimile ei a quo eſt, ut ſigni-
cetur finis & effectus propter quem eſt,
tud ſemen tanquam inſtrumentum.

Graviſſima quæſtio hoc loco proponi ſo-
et; utrum fœminis & maribus ſemina-
e conveniat; ſeu utrum fœminæ activæ
d generationem prolis. Affirmativa non
lacet Ariſtoteli, ſed e contra ſuſtinet
æminas paſſive tantum concurrere, ſicut
erra concurrit ad productionem planta-
um, ſemen in ſe fovendo, donec ex eo
eneratur prolis. Ita ut pater ſit efficiens
auſa principalis & totalis, non partialis
ıntum: Semen vero illius cauſa quoque
otalis, activa inſtrumentalis, fruſtraque
equiratur ſemen fœmineum quod ſit
ctivum. Medici ex oppoſito docent, pro-
antque mulieres conſtare partibus genita-
bus, ſicut & viri conſtant, ut ex earum
iſſectione patet, quæ partes a natura cum
ruſtra conceſſæ non fuerint, ſunt illis ar-
umentum quo probent in fœminis virtu-
em eſſe activam phyſicam ad generan-
lum.

Hic

Hac in controverſia ſtandum mihi videtur pro parte Ariſtotelis multas ob rationes exponendas: ſed in primis nota primo humanum proprie loquendo non eſſe ſemen viri ſolum, aut ſanguinem menſtruum fœminæ ſolum, cum nuſquam homo ſolus ſine conſortio generet, nec fœmina ſola in utero fœtum concipiat; ſed ſemen humanum illud eſſe quod ex viri ſemine & menſtruo ſanguine ad generationem præparato mixtum eſt, quodque uno nomine conſeptus dici poteſt nota ſecundo in ſemine ſic explicato, eſſe tum virtutem paſſivam ſecundum quam poſſit ex eo animal generari, tum virtutem activam quæ virtutem illam paſſivam ad actum reducat immediate tanquam inſtrumentum proximum generantis. Nota tertio in generatione triplicem reperiri actionem, unam principalem quæ proprio nomine dici poteſt formatio, ſeu organiſatio corporis; aliam minus principalem & præambulam actioni principali quæ diſtincto nomine actio præparatoria ad principalem nuncupatur; tertiam demum concomitantem vel ſequentem actionem principalem. His notatis,

Dico primo ad hoc, Ut aliqua fœmina mater dicatur vere & proprie, non requiritur quod ipſa concurrat active ad principalem actionem qua vivens generatur, ſed

ſed ſufficit quod ad præcipuam illam actionem concurrat paſſive, & materialiter exhibendo materiam in qua principalis actio generationis recipiatur, nempe ſanguinem menſtruum qui ſemen paſſivum dici poteſt.

Probatur concluſio, quia ſi eſſet de neceſſitate matris ut ad generationem, id eſt, ad principalem conceptionis actionem ſeu corporis organiſationem fœmina active concurreret, beata Virgo non poſſet dici mater Dei; nam beata Virgo non concurrit active ad conceptionem Chriſti, utpoteque de Spiritu ſancto conceptus eſt: Atqui falſum conſequens & hæreticum; ergo & falſum antecedens, ſcilicet, eſſe de neceſſitate matris ut ipſa active concurrat ad principalem generationis ſeu conceptionis actionem.

Probatur ſequela majoris & probatio ejus, quod beata Virgo active non concurrerit. Nam conceptio Chriſti tota ſimul ſeu in inſtanti perfecta eſt: ergo illa non potuit ad illam active concurrere, quia nulla creatura corporea cum facultate corporea, qualis eſt generativa facultas, ad actionem inſtantaneam active concurrere poteſt; factam autem eſſe Chriſti conceptionem in inſtanti, ſuadet primo perſonæ dignitas cujus corpus formabatur,

 non

non enim erat congruum, ut filius Dei humanum corpus assumeret, nisi formatum cum etiam anima Adami non corpori nisi formato data fuerit; præterquam si aliter esset, filius Dei conceptus fuisset non Christus homo, sed Christus embrio: Secundo idem suadet agentis, scilicet, Spiritus sancti virtus infinita; cum enim virtus agentis eo citius perficiatur quo plus virtutis habet agens, maxime si talis actio rei agendæ non repugnet; cum autem, ut fatentur, non repugnet conceptionem Christi, seu organisationem corporis ejus fuisse in instanti perfectam, imo potius dignitas filii Dei id postulet, concludendum est Christi conceptionem virtute Spiritus sancti in instanti fuisse perfectam, adeoque beatissimamvirginem ad istam actionem active concurrere non potuisse, quamvis Christi, filii Dei Mater revera sit: Nec dicas illud fuisse extraordinarium: quia tantum abest, ut illud activitatem Matris impediret: quin imo si quæ fuisset ad principalem generationis actionem requisita in fœmina activitas, tunc ea totaliter concurrisset active ad eam, cum Spiritus sanctus causa materialis (ut homines sunt) conceptionis Christi nullo modo fuit; nam ut optime dicit Augustinus; conceptus est Christus non de substantia Spiritus sancti, sed de ejus potentia,

potentia, non generatione, ſed juſſione & benedictione. Unde,

Dicimus ſecundo, Conſequenter ad præcedentem concluſionem, ſolus pater eſt principium activum dictæ principalis actionis in generatione, mater autem ejuſdem actionis eſt principium paſſivum: Ita ut (quemadmodum dictum eſt ſecundo notabili, cum in ſemine humano quod eſt ex ſemine viri & fœminæ menſtruo ſanguine ſimul mixtis conſtat, ſit duplex virtus, una paſſiva ſecundum quam ex illo ſemine poſſit animal generari; altera activa quæ virtutem paſſivam ad actum reducat) paſſiva virtus ſit ex parte matris exhibentis materiam aptam ad patiendum a virtute active ſeminis per virum exhibiti.

Probatur concluſio primo, Quia repugnat iſtud ordini naturæ quæ non abundat in ſupervacaneis, ut fœminæ conceſſerint virtutem activam generativam cum ſit multis experientiis apertiſſimum, talem maribus conceſſiſſe virtutem, pateatque maxime in oviparis animalibus, nam teſte philoſopho *lib.* primo De gener. Animalium, evenit in generatione oviparorum, ut ubi fœmina ova ediderit, mas ſemen aſpergit, & quæcunque attigit, fœcunda efficiuntur; quæ non attigit, remanent infœcunda; Ex quo patet non eodem modo conferre ad

generationem marem & fœminam, ſed marem eſſe principium activum, fœminam vero paſſivum, ſeu materiam miniſtrare.

Probatur ſecundo, Quia impoſſibile eſt quod unum & idem ſit activum & paſſivum reſpectu ejuſdem; atqui ſi fœmina per ſanguinem menſtruum, aut aliquod ſemen, ut volunt medici, concurreret active ad principalem generationis actionem ſequeretur hoc incommodum, ſuppoſito, ſicut probatum, quod ſemen viri ſe habeat ad generationem tanquam principium ejus activum, nam cum neceſſarium ſit ubi eſt alicujus actionis naturalis activum principium, adeſſe etiam paſſivum tanquam objctum terminans & recipiens actionem agentis, vel alterutrum principiorum ſeu ſeminum eſt paſſivum tantum, & ſic habemus intentum, vel utrumque eſt paſſivum & activum ſimul, & hoc eſt quod contendimus impoſſibile; quia quod activum eſt, perfectum eſt reſpectu ejus quod paſſivum eſt, & e converſo; atque ita (præterquam eſt inconveniens multiplicare principia generationis, ponendo ſic duo paſſiva & duo activa principia, cum unum activum poſſit ſufficere cum uno paſſivo) ſequeretur unum & idem eſſe perfectum & imperfectum reſpectu ejuſdem, nec non ſeipſum reducere de poten-

ita

tia in actum quo nihil dici poteſt a vera philoſophia magis alienum.

Probatur tertio, Quia ſi virtus activa & paſſiva ſimul convenirent menſtruo ſanguini vel alicui alteri ſemini quod fœmina ad generationem miniſtrat, ſequeretur fieri aliquando ut fœmina naturaliter ſine viri auxilio conciperet, quod tamen eſt inauditum; ſequela videtur manifeſta, nam adverſarius non poteſt od hoc aliud reſpondere, niſi quod virtus illa activa quæ ſemini fœmineo convenit, debilis eſt & imperfecta, adeoque indiget ſibi adhiberi ſeminis virilis virtutem activam perfectiorem: Sed ut intuenti patebit, reſponſio iſta nulla eſt, nam cum natura nitatur ad perfectum, non potuit concedere fœminæ virtutem generativam activam ex ſua ratione & eſſentia imperfectam, ita ut nuſquam in nullo individuo perfectionem ad generationem actualem requiſitam, conſequatur.

Probatut quarto, Quia diſtinctio maris & fœminæ concurrentium ad genertionem arguit diſtinctas eorum operationes: Siquidem res unaquæque eſt ex natura propter ſuam operationem; cum igitur per naturam facta ſit illa maris & fœminæ diſtinctio, ſequitur vel quod ipſa fruſtra ſit, vel quod alia ſit operatio fœminæ, alia

 operatio

operatio maris in generatione, & quod hic virtutem obtinet activam in ſemine, illa paſſivam in ſanguine menſtruo ; confirmatur ratio hæc ex plantis, in quibus, quia utraque vis tam activa quam paſſiva commiſcetur, non eſt diſtinctio maris & fœminæ.

Objicies, Concedendo fœminam habere tantum virtutem paſſivam, ſecundum ſangninem menſtruum quem miniſtrat, qui fœtus generandi materia eſt ; rurſus aliam habere virtutem activam in ſemine ejuſdem rationis cum virili ſemine, quod emittit quemadmodum & ipſe vir. Quod autem ita ſit, probatur multis indiciis ; primum eſt, quod ſicut patet in diſſectione anatomica ; fœmina teſtes, interius gerit, quos vir habet exterius : Quare cum ſint ipſi ſeminis artifices, videtur quod ſemen a fœmina ſicut a viro emitti debeat ; ſecundum indicium in eo eſt, quod fœmina etiam ſimilibus arteriis quibus fit ſeminis ejaculatio per virum, prædita eſt ; tertium, voluptate actus venerei fœmina ſicut vir afficitur : Ergo fœmina non prebet ſolum ſanguinem menſtruum, ſed & verum ſemen in quo virtus eſt activa ad efformationem & organiſationem corporis hominis generandi, & conſequenter fœminæ ad actionem generationis principalem concurrit active.

Reſpon-

Respondeo cum Aristotele ad ista argumenta quæ ipse sibi opponit & solvit *lib. Primo de generat. animal. cap.* 19, 20, 21. Et ad primum indicium dico, mulieres quidem interius testes obtinere, non destinatos tamen ad seminis activi confectionem, sed ad sanguinis menstrui concoctionem, & præparationem requisitam, ut ex eo tanquam ex materia prima & passiva animal possit generari: Ad id quod objiciebatur fœminam non menstuum tantum sanguinem fundere, sed aliud etiam semen simile semini virili in quo virtus activa insideat, dicendum contra indicium esse non tale semen a fœmina ministrari quale a mare; nec amborum mistura generari; quod sæpe numero fœminæ concipiant sine illa quæ per coitum fit, voluptate, & proinde hoc indicium est fœmineum semen totum consistere in menstruis quod cum maribus semen fieri incipit, & fœminis menstrua innotescunt eadem ætate.

Ad secundum indicium dico; Esto sint in fœmina venæ seu arteriæ ejaculatoriæ, non inde sequi, tale semen a fœmina ministrari, quale a viro, sed solum tale, quale sit semen fœmineum, & ideo requiri in fœmina canales, venas, & arterias ejaculatorias, ut seminis istius, id est, sanguinis menstrui ad generationem præparati

&

& decocti cujus respectu ille qui a fœminis singulis mensibus exit, est quasi excrementum, emissio & commixtio fieri possit cum semine virili eadem ratione qua necessarium est causam materialem, & efficientem, activam & passivam invicem se tangere ad naturalis cujuscunque corporis generationem.

Quoad tertium quo dicitur pari voluptate virum & fœminam affici exercitio venerei actus. Respondeo indicium illud non videri sufficiens, ut ex eo concludi possit semen ejusdem rationis & a fœmina & a viro emitti, quia, inquit philosophus, cum per coitum fœminis, voluptas & maribus cum trectatione ejusdem loci veniat, tamen humor ille quem multi medici putant esse semen non hac emittitur sed uteri excretio est, quæ forsan non omnibus evinet. Præteria voluptas quæ per coitum sentitur; non solum semine exeunte accidit, sed etiam spiritu ex quo consistens semen emittitur, ut patet tum in his qui nondum emittere possunt, tum in viris qui genituræ expertes sunt in quibus omnibus scalpendo, voluptas nascitur: Addo prævidisse naturam, ut fœmina actu illo voluptate perfundatur, imo majori voluptate quam ipse vir, ne ob incommoda, difficultates, & ipsius vitæ periculum, quod incurrit

incurrit ipſa ſi fœtum gerat, ita ab iſto actu abhorreret ut in illum congredi nunquam vellet; rebus enim poſitis ut ſunt, contingit ut cum difficultatibus, morbis, & vitæ ipſius periculo, ſi fœtum conceperit, fœmina a congreſſu removeatur, prætextu voluptatis ad coitum veniat; cum itaque voluptas ſentitur per Spiritus virtutem, ſequeretur majorem eſſe efficatiam in ſemine fœmineo quam virili quod abſurdum eſt ex adverſariis; nam majori proculdubio afficitur voluptate, etiam ſi homo ſemen non emittat in congreſſu; Etenim ſi natura providerit ut ex ſumptione cibi & potus voluptas aliqua perciperetur, tanto majorem ſine dubio providit voluptatem in coitu, qui eſt ordinatus ad ſpeciei conſervationem, quanto excellentior eſt ſpecies individuo cujus conſervandi cauſa, cibus potuſve ſumitur.

Dico tertio fœmina concurrit active ad generationem prolis actione minus principali, ſeu præambula ac præparatoria ad principalem, ſicut etiam ad aliam actionem conſequentem, vel concomitantem actionem principalem. Probatur concluſio ſecundum utramque partem, & quantum ad primam quidem, quia generatio eſſe non poteſt indifferenter ex quacunque materia, quoniam ſicut apparet, multæ

ſunt

ſunt fœminæ ſteriles, ſed neceſſario debet materia per virtutem vitalem in utero præparari ad conceptum; præparatio autem hæc fœminæ haud dubie convenit, cum alteri non poſſit convenire. Quantum ad ſecundam concluſionis partem, res clara eſt; niſi enim ſemen virile ad debitum pervenerit locum, evaneſcit & labitur ſine effectu: Quod ſi e contra ad locum generationis, quomodo decet, delatum fuerit, cæteraque ſint paria, tunc ſemen valet; unde colligitur quod locus facit ad bonitatem generationis, bonaque matricis diſpoſitio opperatur ad bonam prolis diſpoſitionem, quaſi præbens fomentum, quamvis active aliud non præbeat, quemadmodum notat Avicenna, *cap. De diluviis*.

Matrix facit ad meliorationem concepti; ex quibus omnibus, ut ſupra concluditur, fœminas ſimpliciter & proprie active non concurrere ad prolis generationem ſeu corporis formationem & organiſationem, ſed tantum ad actionem præparatoriam & principalem concomitantem actionem.

Sed active dico ad duas ultimas actiones extrinſece concurrere ex parte loci, id eſt, matricis, & actionis vitalis in utero circa fœtum exerciti, non vero intrinſece ex parte ſanguinis menſtrui cum ſemine virili mixti,

mixti, quia quidquid a matre actu venereo exciditur, ad actionem principalem materialiter tantum & passive se habet.

Objicies tamen rursus in secundam conclusionem, Quibus convenit una eademque specie forma, eisdem convenire debent omnes speciei facultates; atqui mulieri v. g. sicut & viro una specie forma, nempe anima rationalis convenit; ergo & eidem convenire debent omnes illius facultates, atque adeo facultas generandi activa.

Responderi potest breviter; Concesso toto argumento, negatione subsumptæ consequentiæ, quia facultas activa generandi, aut passiva non est facultas consequens speciem, sed tantum consequens modum & dispositionem speciei individuorum; unde quamadmodum dispositiones & modi non sunt de essentia speciei, sic nec activa facultas, aut passiva seorsim non consequitur essentiam speciei, sed facultas generativa tantum quatenus abstrahit a passiva & activa; quo sensu concedimus esse facultatem generativam in quocunque speciei individuo, saltem in actu primo, sive fuerit mas sive fœmina.

Sed aliter Respondeo, Distinguendo majorem. Quibus convenit una specie forma, eisdem convenire debent omnes

ejusdem

ejuſdem ſpeciei facultates, ſaltem in actu primo & ſecundum ſuam entitatem abſtrahendo ab actibus vitalibus, concedo: convenire debent in actu ſecundo. Et cum ordine actuali ad opperationes vitales quas aliquando exerceant ; nego majorem, unde conceſſa minore propoſitione diſtinguenda eſt ſimiliter conſequentia prima;ultima vero quæ ſubſumpta eſt, ſimpliciter negari debet.

Inſtabis videri abſurdum potentiam generandi activam eſſe in actu primo in omnibus fœminis,quæ nuſquam reduci poſſit in actum ſecundum in aliqua fœmina, ut de facto active generet.

Reſpondeo e contra iſtud non videri majus abſurdum, quam furioſos pro inſigni defectu aliquo interno qui reparari naturaliter non poteſt, omnes quidem obtinere potentiam intelligendi in actu primo, quamvis nunquam evinire poſſit naturaliter, ut in aliquo eorum, potentia hæc reducatur ad actum ſecundum, ut de facto aliquis eorum intelligat & ratiocinetur ; non videtur magis abſurdum,inquam, nam mulier ex defectu fœmina eſt, non mas, ut fatentur nobiſcum, unde philoſophus, *lib.4. De generat. animalium cap.3.* Habet quod primum initium degenerandi ex proprio genere eſt fœminam generari,

non

non marem, quamvis hoc ſit naturæ neceſſarium.

CAPUT II.

De Generatione viventium facultate generativa, & ſimilitudine natorum ad parentes.

DE generatione viventium quam plura præcedenti capite explicata ſunt; dicti eo loci addo ſolum, generationem viventium optime definiri, ut communiter originem ſeu proceſſionem viventis a vivente in ſimilitudinem naturæ, principio vitæ conjuncto; ita ut dicatur primo, origo ſeu proceſſio viventis ad diſtinctionem aliorum non viventium quæ non procedunt proprie, ſed producuntur; dicatur ſecundo, [Secundum ſimilitudinem naturæ ſeu ſpeciei, ad diſtinctionem quorumcunque viventium quæ quidem ſunt a vivente, ſed non ſecundum ſimilitudinem ſpeciei; dicatur tertio, principio vitæ conjuncto, ad inſinuandum debere in vivente genito manere aliquid quod fuerit in generante; ſicut revera in quibuſcunque viventibus corporeis, hominibus, ſcilicet, brutis, atque plantis aliquid generantis permanet, nampe virtus

fluxiva ſimul cum materia ſementiva; & ſi de increatis incorporeis diviniſque ſermo eſt, aliquid generantis manet ingenito, ſiquidem eadem numero eſt natura divina in patre & filio, eamque filius ſibi communicatam a patre habet.

Circa itaque ſecundam partem definitionis hujus nota ad hoc ut procedens a vivente dicatur filius ejus a quo procedit, non ſufficere, ſi ſit ſimilitudo in natura rationali ſeu intellectuali (filiatio enim rationalibus intellectualibuſve ſubſtantiis tantum attribuitur) ſed requiri præterea ut proceſſio illius ſit a vivente vi iſtius ſimilitudinis ſeu aſſimilationis quæ pertinet ad intellectum in divinis; unde defectu hujus conditionis, Spiritus ſanctus non eſt filius Dei, quamvis ipſe vivens procedat a Deo vivente in ſimilitudinem naturæ, principio vitæ conjuncto, per communicationem ejuſdem numero naturæ divinæ, quia, ſcilicet, non procedit vi ſimilitudinis, ſeu aſſimilationis per intellectum, ſed vi amoris per voluntatem diſtincto prorſus ſicut & inexplicabili modo; unde a Scholaſticis doctoribus dicitur per ſpirationem procedere, ut diſtinguatur a filio qui per generationem a patre procedit.

Ex his autem & præcedentibus ſimul, poteſt hæc facultatis generativæ colligi definitio,

definitio, qua dicitur facultas animæ, qua vivens adhibito semine tanquam instrumento simile sibi in specie producit.

Nunc dubium de causa similitudinis natorum ad parentes, contemni non debet, sed solutione indiget, quia multi ex similitune natorum ad parentes, tum patrem tum matrem ad principalem actionem generationis active concurrere argumentum sumunt; nam sic argumentantur: Natorum similitudo ad parentes est ex formatrice corporis virtute semine in existente: Atqui nati suis parentibus tum patri, tum matri similes sunt; ergo formatrix virtus est in semine tum patris, tum matris, & iterum ergo, cum illa virtus formatrix sit activa, mater concurrit active ad corporis organisationem, ita argumentatur Reconisius; Q. 3. De facultate generantiva art. primo, ubi solvit quæsitum utrum solus vir ad generationis actionem principalem active concurrat.

Verum dico pro conclusione & Responsione simul ad argumentum concessis majore & minore, negandam esse consequentiam, quia quamvis admittam similitudinem natorum esse ad patrem & matrem, eamque oriri similitudinem ex virtute active formatrice, contendo tamen virtutem illam activam formatricem non esse in semi-

ne

ne matris; & ſimilitudinem natorum matri, non patri, oriri ex debilitate virtutis activæ in ſemine patris vel abundantia contrariæ qualitatis in ſemine, id eſt ſanguine menſtruo matris ad generationem præparato: nam quemadmodum, cum aliqua cauſa eſt efficax ad agendum, effectus ſequitur cauſam, non ſolum ſecundum id quod fit, verum etiam ſecundum modum fiendi, ut loquuntur philoſophi, & eſſendi; ita ex debilitate virtutis activæ in ſemine contingit quod filius naſcatur diſſimilis patri in accidentibus quæ pertinent ad modum eſſendi; ita Aquinas prima parte Q. 19. *art.* 8. *in corpore.* Ex quo infero, quod cum eſt efficaciſſima virtus activa formativa in ſemine viri, tum naſcitur proles patri ſimilis, non tantum in ſpecie ſed in ſexu, nec tantum in ſexu, ſed etiam in aliis levioris momenti accidentibus; & contra quod cum deficit virtus formatrix active ſeminis virilis, deficit quoque proles a ſimilitudine patris, vel plus, vel minus, ita ut aliquando naſcatur proles nec matri, nec patri, ſimilis niſi ſecundum ſpeciem.

Quæres, Unde igitur ſit quod aliquando mas quidem generatur. Sed matri ſimilis, & e contra, aliquando fœmina ſed ſimilis patri.

Reſpondeo cum Ariſtotele *lib.* 4. *De gener. anim. cap.* 3. Contingere quia omne quod

quod mutatur, non in quodlibet transit, sed in sibi oppositum proximum: Opponitur autem fœmina mari, materque patri; unde sequitur quod illud quod in generatione non omnino superatur, transeat in oppositum pro modo & facultate qua non superarit illud quod generat & movet; ita ut si quatenus est mas, non poterit superare, fœmina gignatur: quod siquidem quatenus est mas potuit superare, sed non quatenus talis mas est, mas quidem generetur, verum non patri sed matri similis.

Causa autem istorum est, quod omne agens patitur ab ipso patiente, sicut quod secat hebetatur per illud quod secatur, quod calefacit, refrigeratur per illud quod calefit: Unde fit etiam in generatione, ut semina maris & fœminæ aliquando actione & passione mutua sic confundantur, ut quod generatur nec patri, nec matri simile sit, sed commune tantum relinquatur & homo sit simpliciter, quia particularia sequuntur communia seu universalia, homo autem est universale & speciei patri & matri communis, talis vero pater & talis mater utrique particulare est, nec necesse habet talitas ista alterutrius proli communicari, sed sufficit si talitas fuerit secundum speciem. Quod si contingat aliquando

prolem talem non esse in specie quales habet parentes, monstrosa tunc non naturalis regularisve generatio est.

Ex his ergo patet non solum ad objectum nobis argumentum, sed etiam ad quæsitum de causa similitudinis natorum ad parentes, causam ejus effectivam esse virtutem formatricem activam semini maris inexistentem, cui si efficax multum est, proles magis assimilatur; sin minus, minus proportionaliter.

CAPUT III.

De vita, morte, & respiratione.

NOn dubito dicere cum philosopho *lib.* 1. *De Respir.* Vitam esse permansionem animæ vegetantis in corpore cum calido. Dicitur permansio ut distinguatur a productione viventis, seu ab unione in fieri ejusdem animæ cum corpore, a quibus vita non differt realiter, sed connotatione tantum quatenus vita supponit factam unionem animæ ad corpus, & productionem viventis. Dicitur animæ vegetantis, quia licet anima rationalis & sentiens sint etiam principium vitæ, ratio tamen vitæ non sequitur immediate gradum sentiend:

ſentiendi aut ratiocinandi, ſed vegetandi. Dicitur demum cum calido, ut intelligatur calorem naturalem eſſe animæ inſtrumentum neceſſarium & quaſi vinculum ſtrictiſſimum illam in corpore retinens, ſic ut deficiente calore naturali, neceſſario ſequatur mors.

Nota autem ad clariorem hujus concluſionis explicationem duplicem eſſe vitam unam ſubſtantialem, alteram accidentalem quam definivimus, utramque tamen eſſe naturalem; ſubſtantialis vita dicitur reſidere in anima omnium potentiarum & actionum vitalium radice, quæ in ſolutione viventium in brutis atque plantis perit, & in homine manet, cum animæ brutorum & plantarum cum corpore pereunt; anima vero rationalis integra manet a corpore ſeparata: Accidentalis autem vita ea eſt quæ perit in quoque vivente etiam rationali in ſolutione animæ a corpore, illaque vita eſt totius, & quaſi facultas qua actiones vitales exercentur, conſideratur; Unde,

Dico ſecundo, Mors quæ vitam illam accidentalem ſequitur, eſt ſeparatio animæ a corpore ceſſante calido; quæ ſeparatio intelligi debet de unione ſeu preſentia formali animæ; ita ut anima deſinat uniri corpori: Nam alioqui poſſet anima

remanere adhuc in corpore per virtutem divinam quasi in loco, etsi ei formaliter non unita, & proinde non esset separata ab ipso corpore quantum ad presentiam in loco substantialem ; nihilominus esset mors vera, quia tunc esset separata anima quantum ad unionem & presentiam formalem, seu quantùm ad assistentiam animæ in ratione causæ formalis præbentis esse toti composito viventi.

Dicimus tertio, Respiratio est attractio aeris ad cor, ejusdem aeris remissio per pulmones: attractio autem ista hoc fere fit modo ; aer interventu diaphragmatis per arteriam vocalem ad pulmones, qui instar follium dilatati eum in se recipiunt & circa cor dispertiunt, trahitur : aer autem idem æstu cordis post modum calefactns per pulmones ex repressione remittitur, ut misso aeri liberam faciant viam ita, ut exinde iterum dilatatione sua alium recipiant aerem pulmones ; ex quibus, attractione & remissione, respiratio constat. Hinc collige pulmones instrumentum esse respirationis ita necessarium, quod Aristoteles dicat solum animal quod pulmones habet, respirare ; sed pro intelligentia hujus conclusionis, sciendum est quod diaphragma est musculus rotundus qui interjectus est inter viscera spiritalia, & naturalia

naturalia, ut loquuntur, id eſt, inter cor & pulmones, & inter jecur & lienem, ipſumque cor & pulmones interſepit, dirimitque a jecore & liene; unde a διαφράττειν, ab interſerendo dicitur diaphragma.

CAPUT IV.

De Sanitate, morbo, & ætate.

SAnitas eſt apta complexio ſeu concordia primarum qualitatum, humiditatis, frigiditatis, ſiccitatis, & caliditatis, in animali, tum in ordine ad ſubſtantiam, tum in ordine ad omnes actiones ejus, ſcilicet, vitæ, ſenſus & rationis: Ordo autem ad ſubſtantiam hoc loco nihil aliud eſt quam proportio elementorum in compoſitione animalis, adeo ut poſita debita hujuſmodi proportione, vivens recte ſe habere cenſeatur quoad ſubſtantiam: Ordo autem ad actiones viventis ſeu animalis, eſt facultas recte operandi: Ita ut non ſit perfecta ſanitas in animali, quamvis ſubſtantia ſit illius proportionata, ſi in ipſa ſubſtantia aliquod lædatur organum, nec poſſit expedite ſuis fungi actionibus; unde patet morbum, per oppoſitionem, prædictæ complexionis ſeu concordiæ eſſe diſſolutionem.

Quoad ætatem dico eam definiri ſpatium ſeu durationem vitæ ; unde ſolis tribuitur viventibus ; ſed de viventibus corporeis quæ ſub tempore, numero motus ſecundum prius & poſterius ſunt, illud intellige ; nam incorporeis aut immaterialibus ſubſtantiis ætas non competit, ſed alia earum duratio ipſis convenit, ævum Angelis, æternitas Deo.

Ætatum autem diviſio petitur ex notabili mutatione calidi & humidi, propterea ex Ariſtotele pro duplici inſigni mutatione caloris & humoris ab ortu ad conſiſtentiæ ſtatum, & a conſiſtentiæ ſtatu ad interitum, duplex in univerſum ponenda eſt ætas, prima generationis quæ incipit a nativitate & perſeverat ad perfectiſſimum vitæ ſtatum ; ſecunda corruptionis a dicto perfecto ſtatu ad ultimam decrepitudinem: Alii alio modo diſtinguunt ætates, ut primam incrementi ætatem dicant, ſecundum virorum, tertiam ſenum, & quartam decrepitorum.

Aſtronomi vero ſeptem conſtituunt ætates quibus dominantur ſeptem planetæ; infantiam cui luna præeſt propter humorum abundantiam ; pueritiam cui Mercurius propter loquelam ; adoleſcentiam cui Venus propter concupiſcentiæ ardorem ; juventutem cui Sol propter vigorem ; viri-

litatem

litatem cui Mars propter animoſitatem; ſenectutem cui Jupiter propter morum gravitatem; decrepitudinem cui Saturnus propter moroſitatem. Et hæc de anima vegetante ſpeciatim.

Pars Tertia.

Hujus tractatus de Anima Sentiente.

Ex antedictis de anima in communi tum de anima vegetante ſpeciatim ſic breviter anima ſentiens recte poteſt definiri, actus primus corporis organici poteſtate ſenſitivam vitam habentis, ſeu quo ſentimus, appetimus, & loco movemur; ſuppoſita itaque animæ ſentientis naturæ ſatis manifeſta explicatione, dabimus tantum operam hac in parte, ipſius animæ ſentientis facultatibus explicandis; quod ut faciliori methodo præſtemus; hanc partem dividemus ſicut & præcedentem in 4. diſputationes; quarum prima erit de ſenſibus in communne; ſecunda, De ſpeciebus intentionalibus, quibus mediantibus ſenſatio fit; tertia, De ſenſibus externis & eorum objectis; quarta demum, De ſenſibus internis, tum vero De potentia loco motiva et appetitu Senſitivo.

Disputatio I.

De Sensibus in communi.

CAPUT Primum.

De Animæ Sentientis facultatibus.

PRæsupponendum est nos hic dicturos esse de anima sentiente quatenus talis, id est, quatenus distinguitur a vegetante & rationali, seu quatenus præcise sentiens est, & animal constituit in esse animalis formaliter: Hoc supposito,

Dicimus primo, Tres facultates, scilicet, sensitivam, appetitivam, & loco motivam animæ sentienti convenire; quia unumquodque natum est propter bonum suum, finemque proprium, quem ut consequi possit; a natura provida parente recepit simul cum esse suo vires & facultates ad id necessarias; atqui bonum animalis, quatenus animal est, non solum naturale est, sicut bonum plantarum & inanimatorum, verum etiam spontaneum seu apprehensum & proinde sponte comparabile

abile ab eodem : Sponte vero animal operari, suumque bonum quærere, nihil aliud est quam bonum suum sensu apprehensum appetere; ergo animæ sensitivæ per quam animal constituitur in ratione animalis, convenit facultas appetitiva: At vero quemadmodum in moralibus patet, appetitum rationalem non operari nisi ex prævia intellectus cognitione; ita servata proportione hoc loco dicendum est appetitum sensitivum non operari nisi ex prævia sensus cognitione; unde sequitur quod animæ sentienti per quam animal constituitur in suo esse, convenit facultas sensitiva; demum quia aliquando bonum appetitum, & sensibiliter cognitum distat ab animali; ut hoc illud possit acquirere sibique presens reddere, opus habet alia potentia, nempe, loco motiva per quam ipsum idem quemcunque in locum prosequatur, & hinc sequitur quod tres sunt in anima sentiente facultates sensitiva, appetitiva, & loco motiva. Sed,

Dico secundo, Tres istæ facultates, sensitiva, appetitiva, & loco motiva, inter se realiter differunt, tum quia earum organa proxima diversa sunt; sensus enim maxime in capite & cerebro viget; appetitus in corde & præcordiis; & loco motiva

potentia

potentia in musculis & nervis: Tum quia modum operandi plane diversum habent, objectumque formale omnino distinctum, ut amplius patebit ex dicendis, obtinent.

CAPUT II.

Quotuplex sit sensus in genere.

NOtum est fere omnibus duplicem esse sensum, internum, videlicet, & externum. Ita philosophus loquitur secundo & tertio de anima; facile probatur conclusio ab indigentia; nam natura concessit sensum animali, non modo ut bonum materialiter, sed & formaliter sub ratione boni cognosceret, nec non a malo distingueret; scilicet, ad hoc fugiendum, illud prosequendum: Atqui ad istud sufficere non potest sensus externus; nam lupus per oculum non videt ovem nisi quatenus bonum suum est materialiter; non autem sub ratione boni formaliter, videt enim tantum ovis colorem, & ejus balatum audit, minime vero rationem illam propter quam ovis bonum suum est; ergo lupus alio sensu, id est, interno, nempe, æstimativa donandus fuit per quem boni apprehenderet

leret rationem, qua intellectus ipſe ſuum bonum proſequeretur.

Confirmatur rurſus concluſio experientia; etenim experimur, non modo nos videre, ſed & cognoſcere quod videmus, quæ cognitio intellectui attribuenda non eſt; cum ea nobis qua animalibus conveniat; nam & ipſi infantes rationis uſu carentes etiam cognoſcunt ſe videre; immo quod magis eſt canis ſimiliter non modo videt Dominum, ſed cognoſcit ſe videre illum & non alium: Ergo in animalibus admittendus eſt aliquis ſenſus præter externos.

Præterea animalia bruta rerum præteritarum recordantur, Dominos quærunt quos non vident, nec audiunt, nec alio externo ſentiunt modo & domos e longe repetunt; hæc autem & ſimilia per ſenſus externos præſtare non poſſunt; ergo ſenſum habent internum animalia. De ſenſibus internis & externis in particulari agendum eſt; Sed prius de ſenſibus externis in communi, quorum ergo ſit

CAPUT

CAPUT III.

Quot ſint ſenſus externi.

NOtandum eſt hoc loco, Ubi de ſenſibus animalium ſermonem inſtituimus, nos abſtrahere ab animalibus his aut illis, ſermonemque habere de ſenſibus externis qui animali univerſim ſumpto, quatenus animal eſt, convenire poſſunt; quique in animalibus perfectis quibuſcunque reperiuntur, hoc notato.

Dico, Quinque ſunt ſenſus externi, viſus, auditus, olfactus ſeu odoratus, guſtus & tactus; Etenim probatur neceſſitas iſtorum quinque ſenſuum; quia ſenſus externus animali conceſſus eſt, ut bonum ſuum per qualitates ſenſibiles percipere queat; unde tot ſunt admittendi ſenſus externi quot ſunt qualitates ſenſibiles quibus mediantibus animal ſuum bonum percipere poteſt: Atqui quinque ſunt hujuſmodi qualitates, ergo quinque ſunt ſenſus externi; major argumenti nulla videtur indigere probatione; minor vero inductione probatur; nam tot taleſque qualitates ſunt ſenſu perceptibiles, calor, frigus, humor, ſiccitas, ſonus, odor, lumen,

color,

color, & ſapor ; quatuor autem primæ qualitates tactu ita percipiuntur, ut alio ſenſu percipi nequeant ; color & lumen ita viſu ut nunquam alio ſenſu ; ſonus ſimiliter ſic auditu, ut alio ſenſu nuſquam ; odor item olfactu ſeu odoratu tantum percipitur ; ſapor denique guſtu ſolo ; ergo quinque ſunt ſenſus externi.

Objicies, Ariſtoteles ſecundo de anima aſſerit guſtabile eſſe tangibile, nec fieri unquam guſtum ſine tactu ; Ergo guſtus & tactus non ſunt duo ſenſus & ulteriori conſequentia pauciores ſunt quam quinque.

Reſpondeo, Ariſtotelis mentem eſſe, quod omne guſtabile materialiter ſumptum tangibile eſt, proindeque tactus ſemper comitatur guſtum, quamvis in ipſo, quod guſtabile eſt & tangibile, diverſæ qualitates perceptibiles ſint admittendæ tanquam rationes formales, per quas idem ſubjectum materialiter ſumptum ad diverſas potentias refertur ; quatenus igitur illud quod tangibile eſt, in ſe ſaporem habet, guſtabile formaliter conſtituitur, & quatenus humidum eſt, ſit formaliter tangibile ; quod autem de ſenſibili dicitur, proportione ſervata, dicendum eſt de ſenſu guſtus & tactus ; eadem enim lingua guſtat & tangit ſed per diverſos ſenſus. Unde,

Dicimus,

Dicimus, Quinque ſuprapoſitos ſenſus realiter ab invicem diſtingui, quia eorum objecta formalia plane ſunt ab invicem diſtincta, diſtincti quoque ſunt modi operandi, nec non diſt ncta ſubjecta immediata, cum viſus ſit in oculis, auditus in auribus, olfactus in naribus, guſtus n lingua & palato, tactus vero per totum corpus d ffuſus reperiatur.

CAPUT IV.

De Objecto ſenſus ſeu ſenſibili, & quotuplex ſit ſenſibile.

NOta primo ſentiens, ſenſitivum, ſenſum, ſenſationem, & ſenſibile ſic ab invicem diſtingui, ut ſentiens ſumatur pro animali, ſenſitivum pro organo, per quod animal ſentit, v.g. pro oculo; ſenſus pro ipſa potentia naturali ſeu facultate ſentiendi organo cuidam inſita; ſenſatio ſignificet actionem ipſam ſeu tendentiam ſenſitivi, id eſt, organi, per ſenſum ad objectum ſuum, quod quidem ſenſibile nuncupatur.

Unde nota ſecundo, ſenſibile duobus modis accipi, Primo formaliter, quatenus eſt præciſe

præcife terminus relationis quam fenfus feu facultas fentiendi habet ad fuum objectum, & ut fic, eft ens rationis quod intellectus concipit advenire ipfi objecto per fenfum circa illud operantem ; fecundo materialiter quatenus eft ens aliquod phyficum & reale quibufdam accidentibus phyficis affectum per quæ poteft fenfum immutare, & ut fic fenfibile, objectum fenfus appellatur: Hujufmodi funt illuminatum & coloratum refpectu vifus, feu facultatis vifivæ ; De fenfibili autem hoc modo fpectato nunc dicendum eft.

Sed nota tertio, Senfibile aliud effe per fe aliud per accidens ; fenfibile per fe illud eft quod fecundum entitatem propriam fenfu percipitur, ut color refpectu oculi; fenfibile vero per accidens illud eft quod non per fe, fed per alterum quod per fe eft fenfibile, fentitur ; hujufmodi funt omnes fubftantiæ quæ non nifi per fua accidentia fub fenfum cadunt.

Nota quarto, Senfibile aliud effe proprium, quod uni fenfui tantum refpondet, quomodo fonum refpectu auditus ; aliud commune quod venit fub plures fenfus ; verbi gratia magnitudinem & motum quæ tum vifu tum tactu percipiuntur.

Nota

Nota denique hic tantum esse questionem de sensibili externo quod ad sensus externos refertur; nam de sensibili interno simul & de ipsis sensibus internis infra dicendum erit. His omnibus prænotatis.

Dicimus primo, Bene definiri sensibile, accidens materiale perfectivum sensitivi per intimam cum eo unionem. Dicitur primo accidens, ut distinguatur a substantia quæ per se non sentitur. Dicitur secundo materiale ut excludantur accidentia Spiritalia, v. g. Intellectus, voluntas, & hujusmodi alia quæ sensu non sunt perceptibilia; Dicitur tertio, perfectivum sensitivi, quia in organo producit aliquam perfectionem agendo in idem, & illud ipsum veluti informando; unde colligendum est sensus potentias esse passivas, & ita dici, quia ab objectis suis patiuntur, perfectionemque recipiunt. Dicitur ultimo, per intimam cum eo unionem, ut intelligatur tunc solum sensationem fieri cum sensibile unitur sensui, seu immediate, immediatione entitatis, ut si sensibile secundum entitatem suam in sensu reciperetur; vel immediate, immediatione virtutis & ratione specierum quas sensibile in sensum emittit; quomodo color distans videtur ab oculo.

Dico

Dico ſecundo, Hæ ſunt conditiones objecti ſenſu externo perceptibilis; prima, ut ſit accidens; ſecunda, ut accidens iſtud ſit materiale; tertia, ut per intimam cum ſenſu unionem, eundem perficiat; quarta, ut ſingulare ſit, nam quicquid ſenſu percipitur, hoc aliquid eſt & digito demonſtrabile; quinta, ut ſit extenſum & diviſibile in partes quantas ab invicem diſtinguibiles, ſeu ſit iſta extentio ſucceſſiva, ſeu ſit permanens, continua, aut diſcreta; modo localis ſit, & externa, non interna tantum, nam quod extenſum eſt ſola interna extenſione ſub ſenſum non cadit.

Dicimus tertio ad aliam Capitis partem, quinque eſſe ſenſibilia in genere juxta quinarium ſenſuum externorum numerum qui circa ipſa ſenſibilia occupantur, tanquam circa proprium & adæquatum objectum, viſibile, audibile, odorabile, guſtabile, & tactile; iſta vero ſenſibilia ſeorſim conſiderata, ſubdividuntur in ſpecies inferiores: v. g. Viſibile in lumen & colorem, tactile in calorem frigus, humorem & ſiccitatem; & ſic de aliis: Hæc autem ſenſibilia ſunt particularia & propria. Unde,

Dico quarto, Senſibile commune eſt etiam quintuplex ex philoſopho, magnitudo,

nempe, figura, numerus, motus & quies. Senſibile autem commune dicitur, quod ſecundario & ex conſequenti ſenſibilis proprii plures ſenſus afficit; ſic quaratura menſæ per colorem viſu apprehenditur, & per qualitates primas tactu percipitur.

Dicimus quinto, Senſibile commune non facere differentiam circa immutationem ſenſus quantum ad ſpeciem agentem, ſed ſolum quantum admodum actionis: Oculus enim uno eodemque intuitu, atque adeo per unam & eandem ſpeciem agentem, album videt & extenſum: At vero ſi diverſa eſſet ſpecies agens ſenſibilis proprii & ſenſibilis communis una poſſet recipi in ſenſu ſine alia ſicque oculus videre poſſet ſenſibile proprium, non viſi ſenſibili communi, puta videre coloratum, non viſo magno aut parvo, quod eſt contra communem experientiam.

Dico ſexto, Senſibile commune per ſuam ſpeciem modificat ſolum ſenſibile proprium: Ita ut illud determinet hoc vel illo modo percipiendum; ſic color qui ex ſe indifferens eſt ut videatur magnus aut parvus, movens aut quieſcens ad alterutrum modorum iſtorum determinatur per ſenſibile commune; fieri enim non poteſt ut eadem ſpecies eodem modo conſiderata aliquid

aliquid repreſentet quod nunc quieſcat, & nunc moveatur; debet ergo modificari & determinari quando percipitur ut quieſcens; modificatio autem iſta aliunde convenire non poteſt ſpeciei ſenſibilis proprii, quam a magnitudine, figura, numero, motu & quiete quæ ſunt communia ſenſibilia; cum hæc ſint per ſe ſatis maniſteſt; Sit.

CAPUT V.

Utrum Senſus errare poſſit.

SEnſus ſi aliquando errare poteſt circa ſenſibile, Maxime his tribus modis; primo in ratione generica, ut ſi auditus perciperet viſibile pro audibili; Secundo in ratione ſpecifica, ut ſi oculus rubrum pro nigro apprehenderet; Tertio in applicatione ſenſibilis ad ſubjectum ſuum, ut ſi ruborem in vitro exiſtentem apprehenderemus in pariete. Hoc poſito,

Dicimus primo, Circa ſenſibile commune in ratione generica conſideratum ſunſus errare poteſt, ut quando oculo horologii cuſpis apparet immota, quamvis ex hypotheſi moveatur. Item circa ſenſibilecommune, ſenſus errare poteſt in ratiore ſpecifica ut

ut quando ſol quaſi bipedalis oculo videtur. Item circa ſenſibile commune errare etiam poteſt ſenſus in applicatione ſenſibilis ad Subjectum, ut cum ſol in occaſu, vel ortu ſuo quaſi terræ contiguus apparet. Dico,

Dico ſecundo, Circa ſenſibile proprium in ratione generica nunquam errat ſenſus, nec errare poteſt; nullo quippe modo oculo apparere poteſt id quod audibile eſt tantum ſed ſenſus errare poteſt circa ſenſibile proprium in ratione ſpecifica; & de facto aliquando oculo apparet nigrum, illud quod rubrum eſt; guſtu quoque nonnunquam cibus tanquam amarus percipitur, etiam quando cum excellentia dulcis eſt; Et iterum errare poteſt in applicatione ſenſibilis ad ſubjectum v. g. color exiſtens in medio puta in vitro apparere intermino, & viſu tanquam in pariete hærens apprehendi poteſt.

Dicimus tertio, Error circa proprium objectum, ſeu ſenſibile proprium contingit in ſenſibus, ex tribus potiſſimum, primo ex objecti nimia diſtantia, ut cum oculus videns hominem de longe venientem, ipſum ut veſtibus nigris indutum apprehendit, cum veſtibus rubris indutus ſit; item cum turrim quæ quadrata eſt, apprehendit rotundam; Secundo ex medio quod non

non eſt uniforme, ut cum baculus partim in aere; partim in aqua poſitus, fractus aut curvus apprehenditur, cum defacto non ſit fractus ſed rectus; tertio ex læſo organo, ut quando aliquis febri laborans guſtat amara pro temperatis.

Objicies in univerſum contra precedentes concluſiones, ſenſus operatur pro ratione ſpecierum ſibi a ſenſibili objecto emiſſarum; ergo cum objecta eadem in ſe ſemper permaneant, & eaſdem proinde ſpecies ſemper emittant in ſenſum, ſenſus quoque ſemper eodem modo operatur ac apprehendit, & ex conſequentia ulteriori vel ſemper errat; vel nunquam errat.

Reſpondeo conceſſo antecedente, negatione conſequentis, quia ſicut verum eſt objecta ex ſe eaſdem ſemper ſpecies emittere, ita & verum eſt ſpecies illas non recipi ſemper eodem modo in ſenſu; tum quia ſæpe ob diſtantiam nimiam debilitantur; tum quia non eſt ſemper ejuſdem rationis medium; tum quia organum ſenſus non ſemper eodem modo diſponitur, unde neque ſpecies ſenſibiles eodem modo in ipſo recipiuntur, quia quod recipitur, ſequitur modum recipientis.

CAPUT VI.

Unde Sensus lædantur.

CErtissima constat experientia, sensus non nunquam lædi, & vitiis pluribus laborare; læsionis autem istius diversæ sunt causæ; unde dico pro conclusione; prima læsionis causa est sensibile excellens seu vehemens, hebescit enim visus his qui excellentius lumen intuentur; testatur etiam Galenus quosdem fuisse excæcatos quod solem eclipsim patientem pertinacius perspexissent; accidit enim quia majus lumen spiritus visuales dissipat; quibus deficientibus visus quoque deficiat necesse est; sonus similiter vehementissimus aures obtundit propter magnam nimis aeris commotionem. Item adoratus læditur adoribus fragrantissimis propter nimium exhalationis calorem quo qualitates olfactiles absumuntur, tactus autem & gustus læduntur exuperantia qualitatum primarum; unde siquis acidum quid gustaverit, vix deinde sapores suaves potest percipere; similiter si quis ferrum candens aliquo casu contrectaverit, ea parte amplius tangere non potest.

Secunda læsionis causa in sensu est longior objecti fruitio; per illam enim dissipantur

pantur ſpiritus, ſine quibus ſenſatio nulla eſt; tertia cauſa eſt alimenti tenuitas, nam deficiente alimento, deficiunt ſpiritus and ſentiendum neceſſarii; unde qui parum manducant, ægre vident, ut experientia patet; quarta cauſa eſt longa ſenſationis intermiſſio, nam intermiſſione iſta fit ut ſpiritus recedant ab organo; quod proinde ineptum relinquitur operationi ſibi convenienti exercendæ; quinta cauſa eſt crebra perceptio objecti nimis exigui vel diſtantis; tunc ut objecti perceptio fiat, facultatis ſenſitivæ magna contentio eſt, & ex conſequenti multorum ſpirituum conſumptio; ſexta denique læſionis cauſa, eſt viſcoſus humor in organo quemadmodum contingit, apparetque in catarrho laborantibus.

CAPUT VII.

Utrum Homo, ſicut & animæ, ita & ſenſuum externorum excellentia, cæteris animalibus præſtet.

AD hanc quæſtionem dicimus hominem cæteribus animalibus ſenſuum externorum excellentia antecellere; nec obſtat vulgare carmen

 Nos

Nos Aper auditu, Linx visu, Simia gustu, Vultur odoratu, præcellit Aranea tactu:

Nam simpliciter potest negari illud, aut secundum dicenda explicari; etenim nostra conclusio duobus modis potest explicari & intelligi, primo ita, ut; cum forte aliquod animal comparatum homini secundum aliquem sensum, puta Vultur secundum odoratum, eidem homini præstet, nihilominus homo nobilitate sensuum unicuique animali simpliciter sit anteponendus; eo quod animal illud quod hominem uno sensu superat, ab eodem homine multis aliis simul sensibus superatur; secundo ita, ut homo singulos habeat sensus excellentiores, quam cætera quæcunque animalia.

Manifestatur nostra conclusio in hypothesi, nam supposito quod dicitur de Vulture, ipsum sentire cadaver ad quinquaginta millia, adeoque adoratu hominem superare; verum est tamen dicere quod homo sensibus Vulturi præstat; quia cum uno sensu Vultur hominem superet, pluribus simul sensibus puta tactu & gustu Vultur ab homine superatur; eadem ratio valet pro quibuscunque aliis animalibus comparatis ad hominem secundum sensus; nam quibuscunque tactu & gustuho mo

ideo

ıeo præſtat, ut guſtus ſit quidem tactus,
ꝁ tactus excellens ſit ſecundum excellen-
iam & bonitatem complexionis ſeu tem-
ıeraturæ quæ in homine eſt optima, quem-
dmodum patet ex eo quod cum materia
it propter formam ſeu corpus propter a-
ıimam, hominis anima omnium formarum
ıræſtantiſſima eſt; & ex conſequenti cor-
ıus ejus omnium viventium præſtantiſſi-
num, optime complexionatum & tempe-
atum ſit neceſſe eſt.

Præterea ſatis manifeſtum conſideranti
ıatebit hominem etiam ſingulos habere
enſus exeellentiores quam cætera quæ-
:unque animalia; quia homo non ſolum eis
ɡuſtu & tactu antecellit, ſed etiam viſu,
ıuditu, & odoratu, alia vincit animalia;
ıiſu quidem non quia percipiat objectum
nagis remotum, ſed quia plures percipit
erum differentias, colorum mixtiones, &
ıroportiones delectabiles, de quibus cæ-
era animalia vix aliquid percipunt; au-
litu ſimiliter, nam quamvis ſonos etiam
erum ſonabilium magis diſtantium perci-
ıiant alia animalia; ſonorum tamen diffe-
entia, & compoſitiones non ita decer-
ıunt; odoratu vero homo cætera vincit
ınimalia, nam cum ſenſus eo melior ſit quo
melius deſcernit objectum; homo autem
ɔptime omnium de odoribus diſcernit, ſe-
quitur

quitur ipſum cæteriſ odoratu præſtare animalibus.

Sed ut occurras objectionibus quæ de odoratu præſertim fieri ſolent pro parte negativa ; nota, quod dupliciter poteſt comparari odoratus hominis ad odores ; uno modo ad odores ut ſunt delectabiles vel contriſtabiles, atque adeo ad ſpecies odorum ſecundum ſe, non autem per comparationem ad alimentum comparari poteſt ejus odoratus ; alio modo ad odores delectabiles vel contriſtabiles non ſecundum ſe ſpectatos & ut tales, ſed per accidens, id eſt, per comparationem ad alimentum, & quatenns conjuncti ſunt cum ſaporibus vel illis coordinantur in alimento. Primo modo homo præſtat odoratu cæteris animalibus ; Secundo vero modo multa animalia homini ſunt anteponenda ſecundum odoratum : Dici nihilominus debet ſimpliciter, ut ſupra quod odoratu homo aliis animalibus antecellit, quia prius eſt conſiderare objectum odoratus per ſe, quam conſiderare odoratus objectum ratione alterius, ſcilicet, ſaporis, per accidens.

CAPUT

CAPUT VIII.

De Ordine sensuum inter se.

DIco primo, Visus omnium sensuum est nobilissimus; quod probatur primo ex parte organi seu oculi, cujus structura & compositio omnino est mirabilis; secundo ex parte situs qui illi in anteriori est superiorique animalis parte; tertio ex parte objecti quod non color tantum est, sed lumen quoque qualitas omnium nobilissima, cœlestibus ipsis conveniens; quarto ex parte modi operandi, visio enim fit in instanti, & fertur in remotissima objecta, & quidem ad plura simul quamvis sub ratione unius, nec solum ad sublunaria, sed ad cœlestia quoque.

Dicimus secundo, Quod visum sequitur proxime auditus, cæteris præstans sensibus; tum artificiosa sui organi constructione; tum objecti præstantia, siquidem versatur circa sonoram proportionem numerorum, seu harmoniam de qua musica hābetur; illius quoque finis nobilissimus est, scilicet, scientiarum adeptio, earumque non modo humanarum, verum etiam divinarum, nam ut Scriptura docet, fides est

ex

ex auditu; præterea dicitur auditus, prudentiæ ſenſus, quia multarum rerum auditione hæc virtus potiſſimum comparatur: valet etiam auditus ad animos componendos, nam per harmoniam, ut ſacris legimus paginis David Sahulem hypocondriacum temperare ſolebat.

Dico tertio, Ad viſum & auditum, accedit odoratus, cujus actio fit per ſpecies, & ad diſtantia objecta; ſequitur guſtus qui tactum tanquam fundamentum ſupponit, & ſupra ipſum aliquid addit; ultimo igitur loco ponendus eſt tactus, ſenſuum omnium communiſſimus, maxime materialis, ſed maxime neceſſarius.

Objicies primo, Bonum eo melius, quo diffuſius; atqui tactus diffuſior eſt & communior quam quilibet ſenſus, imo præ cæteris neceſſarius, unde quibuſcunque animalibus tam perfectis quam imperfectis convenit; ergo omnium ſenſuum eſt nobiliſſimus.

Reſpondeo, Conceſſa majore, negando minorem, ad probationem dico bonum oculi, ſeu viſus diffuſius eſſe quam bonum tactus, non quidem ratione ſubjectorum inhæſionis, nam tactus in omnibus animalibus eſt, non viſus, ſed ratione objectorum, cum viſus circa plura & diffuſiva objecta verſetur, nempe circa ipſa cœleſtia omnia

&

 sublunaria : Quod autem de visu dicitur, de aliis sensibus, proportione servata licendum est, quando ipsi cum tactu comparantur.

Objicies secundo, Ab Aristotele tactum uncupari in homine exquisitissimum. espondeo, Aristotelem vocare tactum in omine exquisitissimum, non comparan-o illum cum aliis sensibus secundum se umpti, sed tantum cum tactu in animalibus æteris existente.

Objicies tertio, Ille sensus est omnium ræstantissimus qui facit magis scire; atqui ensus auditus est hujusmodi, ut patet ex eo uod cæci nati, non surdi, sunt sapientiores ırdis natis, non cæcis; patet etiam quia lon-e facilius est multa ex magistro addiscere er auditum quam illa invenire per visum. rgo visus non est omnium sensuum præ-antissimus, sed auditus.

Respondeo, Distinguendo majorem; ensus est præstantissimus qui facit magis ire per se & ex natura sua, concedo ma-rem; qui facit magis scire per accidens, ego majorem propositionem; atqui sen-us auditus facit magis scire, per accidens oncedo, per se & ex natura sua nego; uia auditus addiscit quod facit non per , ut fatentur, sed tantum per accidens, de uo non est quæstio; unde simpliciter neganda est consequentia. Dispu-

Disputatio secunda.

De Sensatione.

Hac in disputatione quæremus de sensatione quid sit, utrumve possit ipsa sentiri, id est, aliquo sensu percipi, item de Speciebus intentionalibus, an eæ sint admittendæ; quæ sit earum natura, quas qualitates, causas, & officia habeant, videbimus.

CAPUT I.

Quid sit Sensatio.

Dico primo; Sensatio non est specierum intentionalium qualiscunque receptio, sed formaliter consistit in attentione, seu in actione & tendentia sensus ad suum objectum mediante specie sensibili: Primo quantum ad primam partem, qui, qui oculis apertis dormiunt, vel qui vigilantes animum intendunt ad alia, recipiunt quidem species impressas ab objectis, & tamen non vident; ergo sensatio non consistit in qualicunque specierum receptione:

ne; Secundo quantum ad ſecundam par-
em ex definitiones; definitur enim ſenſa-
io actus vitalis ſenſitivæ facultatis circa
bjectum ſenſibile. Dicitur actus vitalis
t ſignificetur eam non conſiſtere præciſe
ı receptione ſpecierum. Dicitur facul-
atis ſenſitivæ, ut inſinuetur ſenſationem
eri non poſſe ſine facultate vitali; addi-
ur circa objectum ſenſibile; ad diſtinctio-
iem aliarum actionum vitalium, v. g. nu-
ritionis, & augmentationis quæ circa quæ-
lam objecta determinata verſantur, quem-
dmodum & ſenſatio, ſed ſub alia ratione
uam quod ſint ſenſibilia, ſeu ſenſu percep-
ibilia.

Objicies, Ex Ariſtotele paſſim ſentire
ſt quoddam pati: Objecta vero ſunt effe-
tiva ſenſationum; ergo ſenſatio paſſio eſt
x receptio, non autem actio.

Reſpondeo Ariſtotelem quibuſdam in
ocis ita locutum eſſe; Quia ſenſatio, ſeu
ıctio ſenſus circa objectum, non exerce-
ur niſi interveniente ſpecierum ab ipſo
ɔbjecto impreſſarum receptione; quamvis
ıon crediderit ſenſationem in tali recepti-
ɔne conſiſtere; nam e contra, *lib. 2. De Anima, textu* 38. Docet ſenſationem con-
ſiſtere formaliter in actione virtutis ſenſiti-
væ, aſſerit etiam quod ſenſibile facit ſen-
ſum agere & operari; necnon vocat ani-
mam

mam ſenſationis cauſam efficientem; ex quibus omnibus ſole clarius eſt, eſtimaſſe Ariſtotelem ſenſationem actionem eſſe non paſſionem tantum; quod ſi aliquando dicat ſenſum eſſe potentiam paſſivam & objecta eſſe ſenſationum effectiva, benigne & ad mentem eſt explicandus, ita ut ex tali loquendi modo colligendum ſit ſolum, quod idem ſenſus eſt potentia paſſiva reſpectu objecti ſenſibilis externi a quo movetur ad agendum, & potentia operativa actione immanente quæ in ſe recipiatur.

Dicimus ſecundo, Senſationem non eſſe judicium proprie dictum, quaſi vero ſenſus actione ſua poſſit unum cum alio componere per affirmationem, vel unum ab alio dividere per negationem, ſolius enim eſt intellectus tale tamque perfectum proferre judicium; ſed eſt ſimplex objecti apprehenſio. Verum eſt tamen nonnunquam ſenſui, maxime interno, judicium tribui, ſed ſane metaphoricum tantum, quatenus ita diſcernere poteſt inter objecta, ut cognoſcat unum non eſſe aliud verbi gratia nigrum non eſſe album, vera & ſimplici apprehenſione citra affirmationem aut negationem in qua judicium, ut philoſophi volunt, conſiſtit; affirmatio vero aut negatio non ſunt qualiſcunque compoſitio

unius

unius cum alio, divisio unius ab alio, sed simul sunt cognitio rationis, cur compositio aut divisio sit, quod nulli sensui, seu externo, seu interno convenire potest.

CAPUT II.

Utrum Sensus possit sentire sensationem suam.

SAtis manifestum est quod sensus externus sensationem suam percipere non potest, v. g. oculus, suam videre visionem, & auris suam audire auditionem nequit; quia si sensus suam perciperet sensationem, se supra ipsum reflecteret, quod potentiis materialibus, quales sunt sensus externi non potest convenire; si igitur aliquando philosophus dicat videre visum se vedere, aut quid hujusmodi; vel talia tantum dicit disputatione, & ex opinione aliquorum, non autem assertive & ex propria sententia : Vel dicit visum videre se videre, & auditum auditionem audire, applicando nomina sensuum exteriorum sensui communi interno, ad quem terminantur sensuum externorum sensationes,

tanquam illius objectum quod percipit & de quo judicat suo modo, ita ut sensus internus modo visus, modo alius sensus externus appelletur; quando, scilicet, de sensatione alicujus sensus dijudicat, propter intimam conjunctionem quam habet sensus internus ad externos, quibus tanquam ministris diversorum sensibilium, diversis etiam modis species referrentibus ad judicium utitur. Unde,

Dicimus; Sensus internus cognoscit sensationes sensuum externorum; ratio est, quia ipsa bruta sicut & homines videns se videre, sentiunt seu percipiunt se audire & sic de cæteris: Ergo visio & auditio, atque adeo sensatio est in illis objectum alicujus sensationis & sensus; non quidem sensus externi ut jam dictum est: Ergo sensus interni; unde sequitur sicut conclusum est quod sensus internus cognoscit sensationes sensuum externorum.

Nunc vero dico nullum sensum agendo percipere privationem sui objecti; quia sensus agit tantum circa sensibile quod sensum immutat; atqui privatio sensibilis objecti non est quid sensibile, nec potest immutare sensum: Ergo sensus agendo circa ipsam privationem non percipit privationem sui objecti.

Objicies, Oculus potest discernere lucem

cem à tenebris ; Experimur enim quod si lupus adest ; ovis cito fugit ; quod si e contra abest, tuta manet : Ergo sensus agendo percipit absentiam sui objecti: Respondeo concedendo antecedens, negatione consequentis ; quia quamvis animal sensu tum interno, tum externo inter objectum præsens & absens discernit ; non tamen ita, quia illius privationem seu absentiam agendo percipiat, de quo tamen quæstio est, sed tantum quia non sentit, seu amplius non percipit sensu objectum suum ; agendo facultate sensitiva in ordine ad ipsum quatenus illud absens, non amplius impressione suæ speciei sensum movet.

CAPUT III.

Utrum sint admittendæ species intentionales.

QUidam cum Empedocle & Platone docuerunt visum (de aliis sensibus est par ratio) operari circa objectum non per receptionem specierum ab ipso objecto, sed per emissionem quorumdam radiorum ab ipso oculo in objectum ; e contra alii

opinati ſunt cum Epicuro & Democrito viſionem fieri per ſpecies ab objectis impreſſas; verum illas ponebant eſſe corpuſcula ab objectis in ſenſus defluxa; ſed hæc opinio ſtare non poteſt, nam hujuſmodi corpora vix recipi poſſent tum in aere medio, tum in organo ſine dimenſionum penetratione, quicquid dicant adverſarii. Præterea vix ac ne vix quidem recta deferrentur ad ſenſum, quia pro ſua tenuitate in aere facile de uno loco in alterum ventis & tempeſtatibus volverentur. Neque etiam corpuſcula hujuſmodi ab objecto prodirent ſine diminutione ſubſtantiæ ejus; vel etiam totali corruptione, ſi ſenſibile longe diſtaret a ſenſu; iſta autem omnia ipſis ſenſibus ſunt repugnantia. Unde,

Dico aliter dari accidentales ſpecies intentionales, ſed ſenſibus ab objectis impreſſas; ita philoſophus his libris cum profitetur ſentire eſſe quoddam pati, & ſenſum recipere ab objecto ſeu eſſe quarumdam formarum ſuſceptivum: nihil enim eſt cur ſenſus pati aut recipere ab objecto dicatur, niſi objectum aliquid imprimat in ipſum ſenſum, nempe, ſpeciem ſui accidentalem: quia ſenſus v. g. viſus eſt ex ſe indifferens ad hæc aut illa objecta percipienda; objectum ergo quod nunc videtur,

tur, ſenſum viſus determinare debet ut videat; ergo ulterius debet aliquid in illum imprimere quo ipſe determinetur: Iſtud autem quod imprimitur ab objecto, ſpecies quidem eſt non ſubſtantialis ut diximus, ſed accidentalis.

Præterea, oculus non videt ſeipſum, nec ea quæ a tergo ſunt. Quod ſi oculo ſpeculum objiciatur, ſtatim ſeipſum & quæ a tergo ſunt videbit, atqui hujus rei ratio alia eſſe non poteſt, niſi quia objecta ſui ſpeciem immittunt in ſpeculum, & ſpeculum eas reflectit in oculum: Ergo ut ſupra dantur ſpecies intentionales.

Præterea, multorum recordamur præteritorum quæ deſcribimus ut vidimus; atqui iſtud præſtari non poteſt niſi per ſpecies accidentales ſenſibilibus objectis impreſſas ſenſibus externis, & illis mediantibus ſenſui interno; ergo ut prius dantur accidentales ſpecies intentionales.

Objicies, Non poſſunt eſſe duo accidentia ejuſdem ſpeciei, ſeu ſolo numero diverſa in eodem ſubjecto: Atqui admiſſis ſpeciebus duorum alborum in oculo, in eodem ex conſequenti admittuntur duo accidentia ſolo numero diſtincta, nempe, duæ ſpecies quæ ab invicem realiter diſtinguuntur quomodo & objecta ipſa; ergo non

 dantur

dantur ſpecies intentionales, ſeu illæ non ſunt admittendæ.

Reſpondeo, Accidentum duo eſſe genera; alia enim dicuntur homogenea, quorum eadem eſt habitudo; idemque effectus; verbi gratia, ut ſunt duo colores, duæ quantitates; alia ſunt heterogenea, quæ quidem numero tantum diſtinguuntur, ſed nihilominus diverſas habent habitudines, diverſoſque formales effectus; hujuſmodi ſunt duæ ſpecies, duæ ſimilitudines duorum alborum; nam effectus & habitudo unius ſpeciei ad unum album, non eſt effectus & habitudo alterius ſpeciei ad alterum album. Hoc ita poſito, concedo majorem objectionis ſi ea intelligatur de accidentibus homogeneis; e contra nego eandem ſi de heterogeneis accidentibus ſit intelligenda.

CAPUT IV.

Quid ſit ſpecies intentionalis.

SPecies intentionalis ſic dicta quia per ipſam ſenſus tendit ad objectum, eſt qualitas quæ ad ſecundam ſpeciem, nimirum ad potentiam naturalem refertur; non quod revera ſit ipſamet potentia, ſed quod ad potentiam ſic pertineat, ut non poſſit

possit naturaliter operari potentia sine concurrente objecti specie intentionali.

Tam necessaria species illa definitur similitudo objecti seu ejusdem imago per illud ipsum in sensu producta. Dicitur similitudo, non quidem in natura, quasi sit species ens ejusdem rationis cum objecto cujus est species, sed similitudo tantum secundum representationem, & in ordine ad actionem sensus; per speciem enim illam agit objectum sensibile quatenus movet determinatque potentiam ad sentiendum seu percipiendum; unde non nunquam definitur, qualitas objecti represententativa quæ determinat, redditque facultatem proxime dispositam ad agendum circa idem objectum percipiendo ipsum.

Non prætermittendum est sine animadversione quod species aliquando vocatur principium vitale, non quod sit a principio vitali, nam producitur quoque ab objectis inanimatis; sed ideo præcise quod cum principio vitali, id est, potentia sensitiva concurrit, tanquam unum agens totale ad sensationem producendam: Quod in causa est cur a nonnullis species sic definiatur, potentia animæ sentientis ad sensationem circa sensibile exercendam necessaria.

CAPUT V.

De Quibusdam affectionibus speciei intentionalis.

DIcendum est primo, Quod species intentionales, quodammodo sunt extensæ & divisibiles per accidens, i.e. per extensionem & divisionem subjecti in quo recipiuntur, puta organi & medii: at vero secundum se & suam propriam rationem non sunt extensæ aut divisibiles, sed indivisibiles quemadmodum probatur per hoc quod in quacunque parte medii, v. g. aeris, est tota species ad representationem, ita ut idem objectum totum videatur a diversis, in diversis medii partibus collocatis.

Dicimus secundo, Species intentiona lis non est ipsum lumen, vel in medio, vel in organo existens; cum enim lumen idem maneat in utroque subjecto; species e contra sæpe diversificatur, siquidem nunc album videmus, nunc nigrum in eodem medio, unde etiam non producitur species ab ipso lumine propter eandem rationem.

Dico

Dico igitur tertio, Species intentionalis producitur ab objectis v. g. a coloribus respectu visus, ratio est quia mutato objecto mutatur & species ; unde sequitur quod species ab objecto pendet in ratione causæ efficientis, ita ut ab ipso producatur tum in medio, tum in organo, sicut calor ab igne, & lumen a sole efficiuntur in aere & corpore opaco in ipso existente.

Objicies, Colores non habent vim agendi, ergo ab illis nulla species producitur.

Respondeo distinguendo antecedens, Colores non habent vim agendi per quam producant sibi simile in natura immutando subjectum ; concedo, non habent vim agendi per quam producant sibi simile secundum representationem sine immutatione subjecti, nego antecedens. Ut tamen hujus conclusionis veritas magis innotescat, sciendum est quod omnis forma in quantum hujusmodi, est principium agendi sibi simile: unde cum color, quædam sit forma virtutem habet producendi sui similitudinem in medio ; sed est quoque observandum, quod cum ex formis una sit perfecta; alter imperfecta, ea quæ perfecta est forma, non tantum habet virtutem producendi sui similitudinem in susceptivo seu subjecto, sed præterea virtutem habet sufficien-

tem

tem ut susceptivum faciat proprium similis formæ subjectum per ejus immutationem; sic calor non tantum aliquam sui similitudinem producit in aere, sed etiam calorem verum, aeremque per immutationem reddit calidum: forma vero imperfecta habet quidem virtutem producendi sui similitudinem in susceptivo, puta in aere; sed non virtutem sic disponendi susceptivum ut illud faciat aptum subjectum similis formæ per immutationem; sic color producit quidem sui similitudinem in susceptivo puta in aere & oculo, sed non potest propter imperfectionem suæ formæ, vel aerem, vel oculum sic immutare, ut faciat eorum unum, aut alterum esse coloratum, vel proprium coloris subjectum.

Dicimus tertio, Producuntur species intentionales ab objectis in instanti sicut lumen a sole: scilicet, quia species intentionales sunt qualitates perfectivæ, quæ cum nullam habeant qualitatem contrariam debellandam, vel in subjecto, vel in medio, statim in ipsis recipiuntur & producuntur.

CAPUT

CAPUT VI.

Utrum Species intentionales sint sensu perceptibiles.

DIco primo, Species objectarum non sunt sensibiles seu sensu perceptibiles; probatur conclusio nostra in sensu visus (de cæteris eadem est ratio) quicquid videmus, aut lumen est, aut color, seu luminosum aut coloratum; atqui species nec lumen sunt nec color, nec luminosæ, nec coloratæ: Ergo non sunt visibiles seu visu perceptibiles. Item species in oculo miscentur, objecta vero colorata, nigrum v.g. aut album non miscentur, cum e contra distincta videantur: ergo species objectorum non sunt sensibiles.

Dico secundo, Non species objectorum, sed ipsa objecta mediantibus speciebus sentiuntur, v.g. videntur in speculo; quia species quæ in speculo recipitur, sic in glacie recipitur ut locum mutare non possit, immota manente glacie; nec esse potest major quam ipsa speculi glacies: Atqui objectum quod in speculo videmus, nobis remotum a glacie apparet, nec non

mobile

mobile de loco in locum, ut si aliquis spe culo oppositus accedat modo, & deind recedat: In parva etiam speculi glaci objectum videmus maximum; ergo no species sed ipsum illis mediantibus videtu objectum, non quidem directa visione nam objectum sui speciem non mittit direct in oculum, sed per reflexionem quatenu objecti species in speculo recepta ad oculum usque nostrum reflectitur per specul opacitatem.

Objicies primo, Non potest cognosci signatum incognito signo; atqui species est signum objecti: ergo objectum signatum videri non potest specie non visa.

Respondeo, Signum aliud esse formale, & aliud instrumentale: signum formale voco illud quod quocunque modo signatum repræsentat, & est accidens aliquod ab ipso signato productum: hoc modo calor dicitur, signum formale ignis: instrumentale vero signum, res est aliqua aliam rem diversæ omnino rationis significans, sic hædera præ foribus appensa, signum est instrumentale vini vænalis; hoc posito dico ad objectionem, speciem signum esse formale non autem instrumentale objecti; & objectum cognosci per tale signum quamvis signum ipsum non videatur; quia signum hujusmodi se habet tanquam forma

seu

ſeu principium cognoſcendi in ſenſu ; illud autem quod cognoſcitur, non debet ſe habere tanquam forma & principium cognoſcendi, ſed tanquam objectum ſeu finis ac terminus cognitionis ; iſtud autem apparet in luce quæ ingreditur compoſitionem oculi, nam quamvis ipſa ſit principium videndi & inſtrumentum formale viſionis, ſeu forma faciens oculum aptum ad videndum, lux tamen iſta nunquam videtur ab oculo videntis.

Objicies ſecundo, Per quod unum quodque eſt illud, eſt magis tale : atqui per ſpecies intentionales, eſt aliquod ſenſibile, verbi gratia per ſpecies viſibiles, aliquid eſt viſibile ; ergo ſpecies ſunt ſenſibiles, ſeu ſenſu perceptibiles.

Reſpondeo, Diſtinguendo majorem, per quod unum quodque eſt illud, eſt magis tale, ſi ea quæ comparantur inter ſe ſint ejuſdem ordinis, concedo majorem ; ſi ſint diverſi ordinis, nego illam : unde conceſſa minore, nego conſequentiam, quia ſpecies ſenſibiles, & objectum ſenſibile cognoſcendum per illas non ſunt ejuſdem ordinis ſed diverſi ; illa enim ſunt in ordine principiorum cognoſcendi ; hoc vero eſt in ordine finium, ſeu objectorum cognitionis.

Quæres quomodo intelligendum ſit illud

lud axioma, fenfibile fupra fenfum pofitum non facit fenfationem.

Varii varie refpondent ad quæfitum; Quidam enim contendunt dictum illud intelligendum effe tantum de fenfario vifu, feu oculo quem putant fine additione fenfum vocari per excellentiam hac ratione ducti, quod fi immediate applicetur vifibile fupra oculum nulla vifio objecti fit: in aliis vero fenfibus ad fenfationem fenforii contactus per fenfibile intervenit, ita ut fonus ad auditionem aures feriat; odores per exhalationem ad fenforium feu organum ad odorationem tranfvolent; fapores fua entitate fenfum guftus ad guftationem immutent; & tactile objectum fua etiam entitate organo tactus conjungi debeat, ut ejus perceptio fiat.

Alii opinantur axioma iftud non vifui folum convenire, fed etiam auditui & odoratui, hac ratione quod objecta fenfibilia fi applicentur immediate fenforiis feu organis, fenfum lædant; quæ autem fenfum lædunt, dum percipiuntur, non proprie fentiuntur; nec actio ifta fenfuum circa talia objecta, fenfatio dici debet, fed infenfatio potius; nec ipfa objecta funt dicenda fenfibilia, fed potius infenfibilia: fed eadem ratione, ut apparet, poteft dictum illud cæteris convenire fenfibus, guftui

guſtui, nempe, & tactui quia nimirum eadem ſenſatione ſenſibile vehemens illis nocivum eſt & ſine læſione ab illis non percipitur.

Verum etſi probabilitatem aliquam habeat prior expoſitio, & priori probabilior ſit ſecunda, tertia tamen quæ poſterior eſt, qua ſimpliciter dicitur axioma præfatum pertinere ad omnes ſenſus æqualiter, quia nullus eorum eſt qui percipiat objectum ſi illius contactus ſit ad ſenſorium, mihi omnium eſt probatiſſima, licet in multis quoque ſit falſa, ſi ſenſorii nomine (ut fieri ſolet) intelligatur proximum exterius organum ſenſus; v. g. pupilla reſpectu viſus auris exterior, reſpectu auditus, naſus reſpectu odoratus, lingua, reſpectu guſtus; & caro exterior reſpectu tactus: nam quemadmodum experientia patet ad contactum ſapidi ad linguæ cuſpidem ſenſatio ſequitur; & ad carnis contactum per tactile, etiam fit ejus perceptio. Sed cum iſta proprie organa non ſint, ſeu ſenſoria, ſed potius media per quæ debent tranferri ſpecies objectorum ad ultima ſenſoria in quibus ſenſatio fit, ut patebit ex dicendis infra de ſenſibus in particulari, adhærendum eſt tertiæ huic ſententiæ, quare.

Dicimus tertio, Pro concluſione verum

eſſe

esse in universam de omnibus sensibus quod sensibile supra sensum positum non facit sensationem; quia sensibile non agit in sensum cujus objectum est, quomodo contrarium, in contrarium, aut dissimile in dissimile, aliquid corrumpendo aut alterando in sensu alteratione corruptiva, sed agit tantum perficiendo & alterando ipsum alteratione perfectiva, i.e. inducendo speciem sui, seu similitudinem citra abjectionem alicujus qualitatis qua antea perficeretur.

Iterum cum agat sensibile in sensum isto modo, id est, perficiendo illum seu inducendo in ipsum sui speciem; species illa non potest immediate recipi in sensu, adeo ut secundum suum esse physicum & reale per illam receptione qualitatis sensibilis, qualis est in sensibili objecto, sensus immutetur: nam sensus quilibet debet discernere inter quælibet singularia sensibilia quæ cadere possunt sub eundem sensum; atqui si sensus immediate reali specie recepta sensibilis objecti afficeretur, sic ut per illam physice & realiter immutaretur, recipiendo qualitatem illi quæ in objecto est similem, non posset inter singularia sensibilia discernere; quemadmodum si aliquo colore oculus sit affectus, non potest amplius alios colores discernere, ut experientia

rientia apparet in his qui per vitrum coloratum alia conſpiciunt objecta, quibuſq; omnia videntur ejuſdem coloris cum vitro medio: ſimiliter ſi pravo ſapore lingua conſperſa fuerit, pravi quoque apparent omnes reliqui ſapores, par eſt ratio de cæteris ſenſibus; ergo probatum relinquitur quod ſenſibile ſupra ſenſum poſitum non facit ſenſationem.

Diſputatio tertia.

De ſenſibus externis in particulari.

CAPUT I.

De objecto viſus.

SAtis perſpicuum eſt quod nec color ſolus, nec lumen ſine colore eſt adæquatum viſus objectum; Ideo,

Dico primo, quod utrumque ſimul, ſeu viſibile generatim quatenus lumen & colorem complectitur, eſt adæquatum viſus objectum; adeo ut nihil percipiatur ab oculo niſi lumen & color, vel utrumque ſimul in colorato & illuminato quæ ſub viſibili continentur. Sed,

Notandum eſt, lumen eſſe primarium viſus objectum, ut pote quod ſe ſolo & ſine alterius ope viſum terminare poteſt, quemadmodum patet in lucidis, non coloratis; cujuſmodi ſunt cœleſtia corpora. Quare,

Dicimus ſecundo, Colorem eſſe tantum objectum viſus ſecundarium, quia non niſi per lumen percipitur; unde ſi in tenebris nonnunquam ligna putrida aut hujuſmodi quidquam aliud videri poſſunt; non ita contingit per colorem, ſed per lucem aliquam eis inexiſtentem, ex qua ea nobis ſunt viſibilia.

Præterea, ad videndos colores lumen requiritur, tum ex parte medii, tum ex parte organi, tum ex parte ipſiuſmet coloris. Requiritur quidem lumen ex parte medii; quia lumen eſt motivum perſpicui actus, id eſt, medii tranſparentis, quatenus objectum oculum movere non poſſet, niſi per ipſum lumen in medio diffuſum. De organo etiam patet; nam ſi quis oculos claudat, adeo ut non illuminentur, nequaquam objectum videbit. Idem denique oſtenditur de objecto colorato; nam experimur, quod tabella in eodem loco poſita diverſis temporibus ſecundum aliquas partes nobis melius magiſque apparet, quam ſecundum alias: Iſtius autem differentiæ origo alia non eſt, ut liquet quam

majoris,

mojoris, vel monoris luminis dissimilitudo, seu participatio. Ergo ad videndos colores lumen requiritur, tum ex parte medii, tum ex parte organi, tum ex parte ipsius coloris.

CAPUT II.

De Luminis quidditate & proprietatibus.

NOta ad sequentes conclusiones, quod quamvis lucis, luminis, & splendoris eadem sit ratio formalis; illa tamen diversa est materialiter considerata, & ex parte diversorum subjectorum: ita ut eadem qualitas, lux dicatur in corpore lucido v. g. in sole; lumen in medio, verbi gratia in aere; & splendor in objecto illuminato lucem illam reflectente, v. g. in pariete. Hoc supposito,

Dico primo; Lumen non est substantia; quia omnis substantia, vel corpus est, vel spiritus: atqui lumen non est corpus, alioqui produci non posset in aere sine dimentionum penetratione; siquidem aer nullos habet poros, per quos lumen diffundi possit, sed continuissimus est; nec valet aeris

repreſſio aut condenſatio ; quia admiſſa iſta repreſſione aut condenſatione aeris ſequeretur quaſdam aeris partes lumini proximas eſſe illuminatas , & quaſdam alias ejuſdem aeris, nempe, remotas, non ita eſſe luminoſas, ſedaliqua obſcuritate affectas ; quod experientiæ communi eſt contrarium ; præterea, corpus illud aere ventis agitato transferretur de locò in locum; & ſic poſſet fieri , ut ſecundum ventorum exitus partes aeris illuminatæ redderentur tenebroſæ, & ſic ſole luceſcente multæ civitates lumine privarentur ; quod omnibus abſurdum videtur : neque etiam lumen ſpiritus eſt ; quia nullus ſpiritus eſt ſenſibilis; lumen autem eſt ſenſibile , id eſt, ſenſu perceptibile : Ergo, ut inonclusione lumen non eſt ſubſtanttia ; Sed,

Dicimus ſecundo, Lumen eſſe qualitatem ; quia lumen producitur a corpore lucido, in diſtanti alio corpore, per medium : atqui ſolis qualitatibus inter cætera accidentia ſic preduci convenit ; ergo lumen eſt qualitas : ad tertiam autem qualitatis ſpeciem , patibilem qualitatem, revocari debet ; nam patibilis qualitas, eſt qualitas inſtituta ad totius, cujus eſt, conſervationem, ornatum, & perfectionem, ut calor naturalis & humidum radicale reſpectu animalis , & lumen reſpectu ſubſtantiarum

Sen-

Senſibilum nam lumen ut ſic perficit, completque ſubſtantiam in eſſe ſuo ſimpliciter.

Dico tertio, Lumen ſic ſumptum & quatenus diſtinguitur a luce, difinitur actus perſpicui, ut perſpicuum eſt. Dicitur primo, actus, id eſt, forma, ſcilicet, accidentalis, nequaquam ſubſtantialis: dicitur ſecundo, perſpicui, id eſt, tranſparentis medii, ſeu tranſlucidi, quod non tantum in ſuperficie, ſed in ſe toto lumen recipit: perſpicuum enim eſt duplex, unum tranſparens, ſeu diaphanum, id eſt, tranſlucidum, quod interminatum vocari ſolet & nomine perſpicui (ubi additio non fit) intelligitur, hoc autem perſpicuum medium eſt per quod a corpore lucido v. g. ſole in objectis diſtantibus producitur lumen: hujuſmodi eſt aer, aqua, & vitrum; aliud perſpicuum eſt non tranſparens, quod admixtam habet opacitatem, quodque propterea terminatum nuncupatur; hoc autem perſpicuum dicitur ſecundum quid & cum additione: hujuſmodi ſunt aſtra: iterum obſervandum eſt perſpicuum tranſparens interminatum eſſe duplex; nam aliud lucet lumine proprio, ut ignis extrinſecus elementaris; aliud vero lumine alieno ſolum, ut aer & aqua. Cum hoc ita ſit, perſpicuum hic ſumitur pro tranſparente quod lucet alieno

 lumine,

lumine, & quod medium est, quo oculus fertur in perspicuum terminatum; alioquin ista luminis definitio convenire posset lumini in aliis corporibus perspicuis terminatis existenti, ut astris, quæ admixtam opacitatem habent. Dicitur tertio, ut perspicuum est, id est, quatenus per illud lumen illuminatum actu medium oculus videre potest, ut removeantur aliæ qualitates quæ eidem perspicuo aliunde convenire possunt, per quas præcise & formaliter non efficitur actu perspicuum, id est, pellucidum seu translucidum medium.

Dicimus quarto; Hæ sunt præcipuæ luminis proprietates; primo, qualitas hæc dicitur cœlestis, tum quia cœlestibus conveniens est corporibus, tum quia a nullo contrario patitur, & quemadmodum cœlestia agit citissime, nec non ad remotissima quæque in instanti ex sua natura diffunditur, dico ex natura sua, nam si habeatur ratio subjectorum quantorum, seu quantitatem habentium, nec non motus localis quo luminare lumen fundens progreditur, successive quamvis per accidens tantum, perducitur & producitur in diversis locis; secundo, elementares qualitates eminenter complectitur, unde calefacit, exsiccat, & liquefacit; tertio lumen omnia purgat, quia est purissima qualitas; quarto luminis

 qualitas

qualitas & proprietas eſt valde immaterialis inter materiales qualitates, & multa quaſi immaterialiter penetrat ; quinto, ex ſe ſola viſibilis eſt ; ſexto, illa qualitas ſui ſpeciem per medium obſcurum emittit ; quemadmodum experientia communi conſtat, ſiquidem aſtra noctu lucent & videntur medio, aere manente obſcuro : unde quod ſupra dictum eſt, lumen requiri in medio ad viſionem, intelligendum eſt de viſione colorum qui ſine lumine ſunt inviſibiles ; ſeptimo, igitur lumen omnia detegit, & ſine lumine cuncta latent, etiam in mundo pulcherrima & excellentiſſima ; octavo, omnibus proprie animalibus grata eſt iſta qualitas, bubonibus tantum & noctuis, paucíſque admodum feris eſt inviſa, & quidem per accidens tantum ; eo quod ſub lumine ab audientibus aliis ferocioribus quæ perſequi valeant, deprehenduntur ; nono, refringitur ſeu remittitur per admixtionem corporis, pellucidi quidem ſed quod nonnihil denſitatis habet, & reflectitur opoſitione corporis opaci ſimpliciter ; decimo, ſui ipſius particeps facit quicquid ipſi proprius quoquomodo adhibetur ; undecimo, immobilis aliis motum affert ; duodecimo, denique omnia vitali colore renovat ;

CAPUT III.

De Colore, quid ſit, & quomodo a lumine diſtinguatur.

NOtandum eſt primo, Colorem late ſumi pro eo omni quod viſum terminare poteſt: Hoc modo nubes, irides, aquæ, & hujuſmodi res aliæ coloratæ dicuntur; nota ſecundo, colorem communiter ſic ſumptum dividi in apparentem & verum. Verus dicitur color, qui reſultat ex primarum qualitatum temperie, non ratione habita condenſationis & rarefactionis ſubjecti, quemadmodum patet in ligno, marmore, & aliis quæ diverſorum ſunt colorum, ſicut & diverſarum qualitatum primarum ſecundum temperiem, non ratione habita condenſationis, aut aliquo modo rarefactionis ſubjecti, ſeu majoris aut minoris condenſationis; apparens autem coloris dicitur, qui ex diverſo luminis aſpectu, refractione & reverberatiore cum condenſatione & rarefactione ſubjecti producitur, qualis ille eſt qui in nubibus conſpicitur. Apparens autem nuncupatur, non quod nullam habeat entitatem, nam

ens reale eſt, nempe, ipſum lumen aliqua opacitate obſcuratum, ſed talis dicitur reſpectu veri coloris, de quo potiſſimum hoc loco dicendum eſt. His notatis,

Dico primo, Verus color definitur ab *Ariſtotele ſecundo lib. De Anima textu* 66. Motivum perſpicui actu, id eſt, tranſlucidi ut lucidum eſt, quatenus color in illo & per illud ſuas emittit ſpecies. Color aliter etiam definitur, Τῦ διαφανῦ ἐν σώματι ὡρισμένῳ Πέρας, terminus perſpicui in corpore definito ſeu terminato, id eſt, opaco: ultima illa definitione, color dicitur terminus, non quod revera illi conveniat terminare corpus, (hoc enim proprium eſt quantitati) ſed ideo tantum, quod in ſuperficie, ſeu in extrema quantitate color nobis apparet; dicitur ſecundo; in corpore definito, ſeu terminato, id eſt, opaco, ad diſtinctionem colorum apparentium, qui viſum quidem aliquo modo terminare poſſunt, ſed quorum ſubjectum non eſt ſimpliciter terminatum, ſeu opacum.

Dicimus ſecundo; Color eſt qualitas diſtincta realiter a lumine; quia lumen eſt actus perſpicui cujuſlibet, ut perſpicuum eſt, conveniens perſpicuo ſubjecto tum terminato ſeu opaco, tum interminato ſeu tranſparenti; color vero convenit ſolo perſpicuo terminato ſeu opaco; præterea

lumen

lumen eſt actu viſibile in interioribus quibuſcunque partibus corporis perſpicui trnnſparentis ; color e contra tantum actu viſibilis in extremis partibus terminati corporis , unde definitur in abſtracto, extremitas corporis perſpicui terminati ; in interioribus autem partibus corporis terminati non eſt actu viſibilis , ſed ſolum potentia , ut omnibus manifeſtum relinquitur : demum lumen per ſe viſibile eſt ; color vero non niſi per lumen videtur ; quia non poteſt ſui ſpeciem propagare per medium,quod non ſit actu perſpicuum ; fit autem medium actu perſpicuum diffuſione luminis. Unde ex his,ipſa luce clarius eſt, lumen non eſſe colorem, ſed hunc ab illo realiter diſtingui.

Objicies tamen,lumen movit perſpicuum actu, ergo lumen eſt color, & ſic non diſtinguitur ab illo.

Reſpondeo concedendo antecedens, negatione conſequentis ; quia lumen & color movent perſpicuum diverſis longe modis : Siquidem lumen perſpicuum movet, illud conſtituendo formaliter in eſſe perſpicui actu : Color vero perſpicuum movet , non illud conſtituendo perſpicuum, ſeu pellucidum , ſed dum movet ipſum, ſupponit jam actu perſpicuum eſſe : Unde lumen vere & realiter eſt actus perſpicui,

cui, & eſt in ipſo perſpicuo ſubjective,eſtque quaſi color perſpicui ; ſecus vero color ; non enim aer eſt coloratus, ſed tantum ſpecies coloris recipit.

CAPUT IV.

De origine & ſpeciebus colorum.

OBſervandum eſt, Colores quoſcunque apparentes diſtinguendos eſſe a veris: Deinde etiam ex apparentibus coloribus diſtinguendos eſſe eos, qui in ſubjecto terminato ſeu opaco conſpiciuntur, ab illis, qui in interminato ſeu non ſimpliciter opaco videntur, quales ſunt colores, qui in aere, nubibus, & aquis cernuntur. Hoc prænotato,

Dico primo, Apparentes colores in ſubjecto opaco oriuntur ex oppoſitione directa, vel reflexa, veri coloris lumine interveniente ; ita ut, cum ſolis lumen directe fertur in verum coloratum, & ab illo ſtatim reflectitur in quidpiam aliud, ſimul cum ipſius luminis reflexione ſpecies coloris directe illuminati in objectum aliud oppoſitum reverberetur.

Dicimus tamen ſecundo, Oriri poſſe colores apparentes in ſubjectis non ſimpliciter

opacis ex ſola luminis irradiatione; quatenus hoc vel illo modo in corpus quadam opacitate & perſpicuitate permixtum reflectitur, vel refringitur; tales ſunt colores nubium & aquarum: in quibuſdam etiam hujuſmodi ſubjectis, quæ apparentibus coloribus afficiuntur aut tinguntur, cum irradiatione & reflexione concurrere poteſt vicinus color, quemadmodum ſæpe in vitro, aqua, & hujuſmodi aliis, contingit.

Nunc notandum eſt, ad ſequentem concluſionem de veris coloribus, inter veros colores, alios eſſe ſimpliciter ſimplices, alios vero ſecundum quid, tantum ſimplices, id eſt, compoſitos, ſi comparentur cum coloribus ſimpliciter ſimplicibus, & ſimplices, per comparationem ad alios magis compoſitos, qui oriuntur ex permixtione plurium ſimul colorum. Colores ſimpliciter ſimplices conveniunt elementis ſecundum extrinſecum aliquam rationem, & quatenus apta ſunt admixti compoſitionem; non autem ſecundum ſe præciſe, nam ſic elementa non ſunt colorata, cum nullo modo ſic ſint viſibilia; colores ſimplices ſecundum quid conveniunt corporibus mixtis, ſeu elementaribus, quæ nempe obtinent colorem ex diverſis mixtum, ſicut & ſunt temperamenti ex diverſis elemen-

elemenotrum qualitatibus mixti. Hoc posito,

Dico tertio; Colores veri ſimpliciter ſimplices illi ſunt, qui (ut quidam loquuntur) extrinſecis elementis, id eſt, aptis ad mixti compoſitionem conveniunt, & naturales eorum qualitates reſpectu elementarium ſimplices conſequuntur; colores autem veri ſecundum quid ſimplices conſequuntur diverſam corporis mixti temperiem, ita ut pro diverſa qualitatum in illo primarum mixtione, diverſi etiam in eodem ſint colores; unde ſi in elementis iſtis extrinſecis haberentur, nulli viderentur colores his ſimiles, quos in quibuſvis corporibus deprehendimus; quia quæcunque illa quæ videmus corpora ex diverſis qualitatibus multorum elementorum mixta ſunt, & proinde colorem habent non ſimpliciter ſimplicem, ſed compoſitum.

Quantum ſpectat ad ſpecies colorum; dicimus colorum alium eſſe extremum, alium eſſe medium. Color extremus dicitur ille, qui cum alia ita pugnat, ut nec ipſe cum altero, nec alter cum ipſo ita pugnet: Hujuſmodi ſunt albedo & nigredo, illa viſum diſgregans, hæc vero congregans; colores medii ſunt in duplici differentia, etenim quidem fiunt ex commix-

tione extremorum per eorundem alterationem ; ut color fuſcus, qui nihil aliud eſt, quam color niger remiſſus ; ſimiliter griſcus color reſpectu coloris albi : Alii ſunt colores medii, qui ex mixtione extremorum non fiunt, ſed quia extremi non ſunt, ideo ſolum medii nuncupantur : hujuſmodi ſunt viridis color, rubens, & alii permulti.

CAPUT V.

De Viſione, quomodo fiat.

SUppoſito tanquam certo ex dictis, diſputatione de ſenſatione in genere, viſionem ſeu ſenſationem ſecundum viſum actionem eſſe viſivæ facultatis circa objectum viſibile, hic inquirendum, aliud non ſupereſt, niſi quomodo viſio fiat. Ad ſolutionem hujus quæſtionis,

Dico primo, Viſionem non fieri per extramiſſionem quorundam ſpirituum ab oculo in objectum, quia non eſt tanta vis in oculo ut ſecundum illam eos in objecta valde diſſita emittere poſſit ; præterea, viſio fit in inſtanti ; ſpiritus autem in inſtanti ferri non poſſunt ab oculo in objectum, quia motus localis, qui iſta in emiſſione

reperitur

reperitur neceſſario ſucceſſivus eſt. Præterea etiam, cum ſpiritus illi quædam ſint ſubſtantia corporea ſed tenuiſſima a ventis propellerentur, atque ita ipſis flantibus viſio recta non fieret.

Dicimus itaque ſecundo, Neque viſio fit per irradiationem, adeo ut oculus radios ex ſe emittat in objectum: nam præterquam non credibile eſt oculum irradiare poſſe ad tam multa & tam diſſita quæ ſimul videmus; non niſi garriendi cauſa ſuſtineri poteſt, radios ab oculis miſſos tam tenues, non ſolum ad Cœleſtia uſque quæ conſpicimus pertingere, ſed præterea ad oculos irradiantes reverberari, ut reverberatione iſta objectorum viſorum ſpecies ſeu ſimilitudines ad ſenſum refferant; cum valentiſſimi ſolares radii, neque tantum poſſint per terram reverberari, ſeu reflecti uſque ad mediam aeris regionem; cujus reverbarationis defectu iſta in aeris plaga viget frigus, & frigore vigente vapores elevati per calorem, paulatim ad priſtinam ſuam frigiditatem revocantur & condenſantur in nubes.

Dico tertio, Viſio fit per intromiſſionem ſpecierum ab objectis in ſenſum defluxarum, ſeu quatenus oculus recipit ſpecies intentionales ex ſe & in ſe ab objecto eductas ſicut explicatum eſt præcedenti diſputatione. Unde,

Dicimus

Dicimus quarto, Plura & diversa numero vel etiam specie subjecta una eademque visione percipi posse, v. g. hoc nigrum & hoc album, chartam & attramentum in scriptione, quia ista multa in una eademque ratione objecti visibilis conveniunt, unde veluti speciem unam totalem ex pluribus partialibus conflatam in oculum emittunt.

CAPUT VI.
De organo visus.

NOtandum est, Nomen organi multifariam accipi apud Authores, ita ut apud aliquos, organi nomine, intelligatur non solum sensorium seu pars illa, in qua sensatio perficitur, verum etiam alia, in qua sensatio inchoatur tantum; & quidem hoc maxime notandum est: nam ex usurpatione istius vocabuli in diversa significata, natæ sunt inter Philosophos multæ, gravesque altercationes de organis sensuum, quibus solvendis multum facit, si advertatur ad nominis multiplicem significationem sub qua potest usurpari. Quod autem hic dicendum de organo visus, cum proportione intelligendum erit de aliorum sensuum organis. Hoc notato

Dico

Dico primo, Oculi non ſunt organum viſus ultimum, hac ratione, quod in illis viſio perficiatur, ſed organum illud, ſeu ſenſorium, in quo viſio perficitur, ſunt nervi optici, ſeu viſivi ab oculis precedentes ad cerebrum ea parte qua circa cerebrum conjunguntur & uniuntur.

Probatur concluſio experientia in exemplo, quod affert *Ariſtoteles libro De ſenſu cap.5.* eorum nempe, quibus aliquo vulnere circa tempora venæ & nervi, quibus continuantur oculi, amputantur; in his enim ſubito tenebræ fiunt per viſus amiſſionem.

Probatur ſecundo, ex unitate numerica ſenſationis ſeu viſionis: Nam, ſi in oculis viſio perficeretur tanquam in principio viſivo, & ſenſorio præcipuo, non eſſet ratio, cur non fieri unius objecti duplex viſio, ſeu cur quod eſt ſimplex, duplex, non apparet; neque etiam reddi poſſet ratio (quod tamen indubitatum eſt) cur clarius duobus oculis idem objectum quam uno ſolo deprehenditur: Quibus omnibus facile eſt reſpondere, ſi dicatur principium viſus, ſeu organum in quo viſio perficitur eſſe nervos opticos ea parte, quia circa cerebrum uniuntur; tunc enim reſpondebitur, quod ideo eſt una numero viſio, licet ſint duo oculi, & per conſequens duæ pupillæ, & duo humores aquei pupillarum,

quia viſio utriuſque concurrit per quoſdam nervos ad aliquod intrinſecum ſuum organum quod eſt circa cerebrum.

Dico tamen ſecundo, Oculi igitur ſunt organum viſus proximum, ſed hac ratione tantum, quod in oculis viſio inchoatur, & viſus utriuſque oculi concurrit ad unum principium in quo viſio perficitur, & completur.

Nota itaque ad majorem, Claritatem impoſterum nos uſuros eſſe diſtinctione organi primi ſeu ultimi, ſeu intrinſeci, & organi proximi ſeu extrinſeci, ita ut per primum, ſeu ultimum, ſeu intrinſecum intelligamus illud in quo ſenſatio perficitur & per proximum organum ſeu extrinſecum intelligamus illud, in quo ſenſatio inchoatur, quamvis in eo non perficiatur.

Juxta autem hanc diſtinctionem ultimum ſeu intrinſecum viſus organum in quo viſio perficitur patet, ut dictum eſt, eſſe nervos opticos ea parte, qua circa cerebrum uniuntur, organum vero proximum extrinſecum, in quo viſio inchoatur eſſe oculum, qui quidem duplex invenitur in quolibet animali perfecto, ſcilicet, ut unus ab alio juvetur, deficientique alteri alter opituletur. Oculi vero partes præcipuæ ſunt tunicæ, humores, nervi & muſculi.

Tunicæ

Tunicæ quatuor recenſentur, prima dicitur adnata, eſtque illa exterior cutis alba, quæ oculum cumc apite conjungit, ſecunda vocatur cornea, ob ſimilitudinem quam cum cornu habet, ratione duritiei & tranſparentiæ ; tertia uvea dici ſolet, quia folliculo uvæ ſimilis eſt, in cujus media parte foramen eſt, per quod fieri tranſmiſſionem ſpecierum atque edeo viſionem conſtat ; quarta demum appellatur aranea, quod ſit in modum telæ aranearum effi-cta.

Humores tres numerantur, primus dicitur aquens, vel albuginens, quia, ut aiunt, ſpeciem aquæ, vel albuminis ovorum refert, et is medius eſt inter tunicam corneam & uveam conſtitutus ; ſecundus, cryſtallinus vocatur, quia ſimilis cryſtallo eſt : humor iſte ex parte interiori tegitur aranea tunica, & ab exteriori, alio tertio humore qui vitreus dicitur ; vitreus, inquam, quia in parte exteriori aliquatenus durus eſt, quaſi vitrum coctum, ſed tranſparens ; in interiori vero parte, quaſi vitrum non coctum & liquidum.

Nervi duo ſunt præcipui, vel unus tantum diviſus in duos minores, qui ab anteriori cerebri parte deſcendunt in oculos per tranſverſum & in modum crucis.

Muſculi denique ſunt leviores nervi con-

tinuantes, tum pupillam viſivo principio principali, id eſt, ubi nervi optici prope cerebrum adinvicem conjunguntur; tum quoque ipſum oculum aliis partibus. Ad hoc præterea neceſſarii ſunt muſculi, ut oculum diverſis modis moveant, & circumferant. Muſculi illi, cum ſint numero plures, communiter ſeptem recenſentur.

Quantum ad externum illud viſionis organum, id eſt, oculum, facultas videndi potiſſimum reſidet in pupilla, ſeu in humore cryſtallino, qui in illa continetur; ita ut aliæ oculi partes ſint per naturam poſitæ in miniſterium & conſervationem illius; ut patet primo, ex eo, quod cum alicui violenter effodiuntur oculi, aqua illa cryſtallina ſtatim fluit; ſecundo, & præſertim ex eo quod ibi inchoatur viſio, non perficitur quemadmodum dictum eſt: Si autem ita eſt, debet pupilla habere conditiones medii, quod neceſſarium eſt perſpicuum eſſe ſeu diaphanum, alioqui ſpecies intentionales ipſo terminarentur, nec tranſmitti poſſent ad ultimum organum in quo ſenſatio ſeu viſio perficitur. Cum ergo talis ſit humor cryſtallinus in pupilla, ut perſpicicuus ſit, & ad fluxum ejus viſio fieri deſinat, dicendum ſicut ſtatim ſupra facultatem viſivam magis in pupilla

ſeu

ſeu in humore pupilla contento reſidere, quam in alia quavis oculi parte.

CAPUT VII.

De objecto auditus.

VIſum ſequitur auditus, cujus objectum ita eſt ſonus, ut a nullo alio ſenſu percipiatur, nihilque etiam aliud percipiat auditus quam ſonum, qui tamen non eſt motus proprie & formaliter; nam motus eſt quoddam ſenſibile commune, ſub plures ſenſus veniens, ſonus e contra eſt ſenſibile proprium. Adde quod multa ſine ſono moventur ut cœleſtia. Verum eſt tamen, quod motus ſemper comitatur, adeo ut, non fiat ſonus, niſi cum motu; ſi ergo aliquando ſonus appellatur motus apud philoſophum, talis non dicitur formaliter, ſed cauſaliter ſolum, id eſt, quia cauſatur a motu. Unde,

Dico promo, Sonus eſt qualitas ſucceſſivá apta percipi ſenſu auditus. Dicitur primo, qualitas, quia ad nullum aliud genus aut prædicamentum revocari poteſt, ut intuenti patebit. Dicitur ſecundo, ſucceſſiva, non quod tota ſoni ratio non percipiatur ſimul, & in inſtanti, ſed tantum,

quia non habet esse diu permanens, fixum & quiescens in subjecto, cum per motum localem successive generetur, & in quadam immutatione consistat. Dicitur tertio, apta percipi sensu auditus, ut distinguatur a motu, qui non modo ab auditu, sed ab aliis quoque sensibus percipitur; item ut intelligatur qualitatem istam patibilem, proprium, & adæquatum esse auditus objectum.

Dicimus itaque secundo, sonum dupliciter fieri, primo ex collisione seu percussione duorum corporum, inter quæ, aliud quod mobile seu fluidum sit, intercipitur; secundo ex fractione unius corporis, alio corpore fluido interveniente ad replendum locum, quem partes abinvicem fractione separatæ desinunt; quemadmodum in panni, vel membranæ alicujus laceratione contingit.

Tria igitur ad sonum conficiendum requirantur corpora, duo, nempe, quæ adinvicem allidantur, vel quæ sint abinvicem fractione separata, & alterum pro medio interveniens: illa estimantur causa soni efficiens, istud vero materialis, utpote, cui sonus inhærere, tanquam subjecto suo creditur. Unde *Aristoteles lib. De sensu & sensibili*, docet esse alicujus ad aliquid in aliquo, id est, percussi ad percussum, seu

fracti

fracti ad fractum in medio inter utrumque intercepto & compresso.

Præterea, ex parte corporum efficientium sonum, tales requiruntur conditiones; prima, ut sint dura, secunda, ut sint plana & polita, tertia, ut multum aeris in se contineant. Tot talesq; conditiones requiruntur; non quidem præcise ad sonum, sed maxime ad sonum perfectiorem seu excellentiorem. Ex parte autem corporis medii seu subjecti in quo sonus recipitur, requiritur, ut fusile sit, non durum aut solidum, unde aqua medium quidem soni est, sed minus aptum, aer autem, quia valde mobilis & tenuis, aptissimum est medium.

CAPUT VIII.

De auditione, quomodo fiat.

DIcimus pro conclusione, Non semper fieri sonum per realem aeris commotionem ab illa parte in qua sonus incipit fieri usque ad auditum, sed sæpissime tantum per specierum intentionalium propagationem a sonabili usque ad sensum: quemadmodum patet ex eo quod Mergites experiuntur se ex aquarum fundo sonos audire in aere, editos quamvis constet aerem

non penetrare aquam, ut ad illorum aures perveniat: poteſt tamen ſonus aliquando ad aures realiter pervenire ex majori aeris commotione, ſed ita ſemper auditionem fieri non eſt neceſſarium, utroque iſto modo ſonum audire, ſcilicet, per ſpecierum intentionalium propagationem, & realem immutationem, his verbis ſolet explicari, fieri intentionaliter, & fieri realiter.

Fit ſiquidem realiter ſonus, quatenus pars aeris, primum mota, alias atque alias deinde movet uſque ad ſenſum per varias inundationes ſeu circulos, quales videmus in aqua contingere, quando ex percuſſione ad lapidis jactum partes aquæ viciniores, deinde remotiores, & ſic deinceps uſque dum impreſſa primo moventi aquæ virtus omnino deficiat, invicem ſe movent; ita ut aqua ſequens ultimo mota, ſic moveatur, quod amplius movere non poſſit, ſed mota tantum, non movens maneat: in iſtis enim aeris circumgirationibus ſonus ſecundum ſuam entitatem multiplicatur. Veri ſimile igitur eſt ſonum multiplicari poſſe uſque ad auditum realiter, ideſt ſecundum entitatem Phyſicam, non tantum ſecundum ſpeciem intentionalem, quando ipſe vehemens eſt, & aer proxime ad aures commovetur; quamvis circa ſonum nunquam agat auditus, niſi mediante ſpecie inten-

tionali

tionali ab eodem ſono ſibi impreſſa, cujus rei ratio eſt, quod aer internus, qui ad organum auditus pertinet circundatur, pelle ſeu meninga, quæ prohibet, ne aer ille localiter moveatur, niſi fortaſſe cum graviſſima ſenſorii læſione, aut totali corruptione, ut experientia patet.

Hic non eſt prætereunda Echo, quæ eſt ſonus reciprocus & reflexus, ex loco lævi, & concavo; etenim, quemadmodum lumen & ſpecies intentionales in corpus politum incidentes reflectuntur, ita etiam ſonus, ſi incidat in corpus æquale, leve & concavum, in quo non frangatur, reflectitur: Unde Echo generatur ex prioris ſoni ſpecie reflexa ad nos perveniente; quod pluribus vicibus fieri poteſt; ſi vox repercuſſa in alia loca concava continua ſemper incidat: unde in Olympiæ porticu eadem vox ſepties reddebatur referrente *Plinio, nat. hiſt. l.* 36. *c.* 15.

CAPUT IX.

De organo auditus.

HUc revocanda eſt diſtinctio organi in proximum, ſeu immediatum, ſeu externum

ternum, & in primum ſeu remotum, ſeu internum, quæ ſic diſtinctæ poſſunt ita uſurpari, ut organum proximum ſeu externum ſimpliciter organum dicatur: organum vero primum ſeu internum, proprio nomine ſenſorium nuncupetur: hac poſita diſtinctione, ſi ſermo ſit de proximo ſeu externo auditus organo.

Dico primo, Organum auditus ſitum eſt in auribus, quæ propter neceſſitatem, duæ ſunt, in illis autem, duæ potiſſimum diſtinguuntur partes, exterior, videlicet, quam auriculum nuncupant, & interior, quam aurem dicunt. In auricula, duæ ſunt partes; alia ſuperior, quæ cartilaginoſa eſt, & ala dicitur; alia inferior & magis carnoſa, & lobus appellatur, in aure, multa quoque ſunt diſtinguenda, nempe, primo meatus quamplures, ſecundo, tympanum; tertio, nervus auditorius, quarto, aer innatus; primus meatus foris obvius & patens, tortuoſus ſurſumque elevatus terminatur tympano, quod eſt quædam membrana in modum araneæ telæ ſubtilis tenſa, ut ſonus ad auditum perveniat; membrana iſta maxime continua & firma eſt, ne ſonus vehementior vim auditivam obtundat, poſt tympanum ſecundus eſt meatus, quem Pelium vocant, in quo continetur aer quidam innatus, quem popterea inedificatum

edificatum & immobilem dicunt quamplures; isto in aere a multis creditur vis auditiva residere, sicut in humore crystallino visiva virtus. Sequitur tertius meatus, quem Labyrintum vocant; post eum, quartus alter apparet, simpliciter foramen dictus, in quo reperitur nervus auditorius a cerebro procedens in aurem utramq; per divisionem ejus in duos nervos minores, uti supra de nervo optico.

Quod si, Ubi sermo est de organo auditus, quæstio intelligatur de primo organo seu remoto, vel ut uno verbo dicam de sensorio in quo sensatio, id est, auditio perficitur.

Dico secundo, Organum seu sensorium auditus non est ille aer immobilis meninga inclusus, sed nervus auditorius; nec ille quidem secundum duas partes in quas dividitur, & per quas utramque aurem pertingit, sed secundum illam partem in qua nervi isti auditorii ab auribus procedentes ad cerebrum uniuntur, in unumque concurrunt: Ea enim parte auditio perficitur; cum in aere meninga incluso & in extremitatibus nervi in duos minores divisi pro duabus auribus inchoetur tantum simili modo, qui supra de organo visus explicatus est.

Probatur conclusio ex unitate numerica sensationis seu auditionis, quæ inchoatur per duas distinctas numero aures; cum enim distinctio numerica sensationis desumenda sit, non tantum ex unitate numerica objecti, ad quod sensatio est, sed etiam ex potentiæ unitate a qua est, sequeretur unius sensibilis, puta unius soni esse duplicem auditionem, si sensorium auditus esset prædictus aer meninga inclusus, vel nervus auditorius secundum duas illas partes in quas pro duabus auribus dividitur; ita ut auditio illa parte perficeretur, istud autem experientiæ repugnat; nam sicut duplici oculo objectum simplex, simplex videtur, sic & duplici aure sonus simplex, simplex apprehenditur & auditur; unde sicut dictum est supra de visu, esse unam numero visionem, licet sint duæ pupillæ & duo oculi, cum ad aliquod unum principium concurrant; similiter licet sint duæ aures & duplex aer internus, erit tamen una numero auditio, quia ad unum principium concurrunt nervi auditorii, ubi a duabus auribus procedentes adinvicem prope cerebrum conjunguntur, & in unum coeunt.

Ex his omnibus facile est colligere sic fieri auditionem, ut sonus, vel realiter, vel intentionaliter tympanum percutiat seu

moveat

moveat ex qua percuſſione ſequitur ſaltem intentionalis immutatio aeris innati, ad id juvante ſpirituum emiſſione, quæ fit per nervum auditorium ab ipſo cerebro,

CAPUT X.

De Objecto odoratus.

ODoratus excellentia viſui & auditui ſuccedit, cujus objectum primo pertingere neceſſe eſt, nam ex cognito odoratus objecto, facile erit colligere, quid ſit ipſa facultas odorativa, & actio odorandi ſeu olfaciendi.

Dicimus igitur primo; Objectum odoratus odor eſt, quemadmodum ſonus auditus objectum; qui quidem odor non eſt fumalis quædam evaporatio ex corpore odorifero in olfactus potentiam efflata, ſicut quibuſdam antiquis philoſophis viſum eſt; tum quia longius diffunditur odor quam quædam fumalis poteſt evaporatio; tum quia corpora odorabilia fumali iſta evaporatione minuerentur, vel totaliter etiam conſumerentur; nec forſan omnino reſoluta admotionem ſenſus ſufficerent, cum ſentiens maxime diſtat: Puta cum Vultur odorat cadaver ad quin-

quaginta

quaginta millia ; nam cum raritas igni ſit omnium maxima, ſi cadaver in ignem reſolveretur, per tantum ſpatium diffundi & extendi non poſſet, maxime cum diffuſio iſta (ſi aliud non obſtet) æqualiter fiat per omnia loca circumcirca odorabile corpus.

Nolo tamen denegare aliquando aliquid e rebus odoratis effluere, exhalare, & per aerem diffundi ; nam experimur exhalationes odoriferas variis modis cerebrum afficere, ipſiuſque temperamentum alterare ; & aliquando re odorata ablata manet odor longo tempore in aere, quod per ſpecies ſolas fieri non poteſt, cum abſente objecto non maneant: Sed hoc noſtræ aſſertioni non repugnat, cum loquamur tantum de odore ſecundum ſe, quem odoratus immidiate percipit ; qui quidem non eſt exhalatio corporea, nec ſubſtantia eſſe poteſt, quicquid dicat ſalemus, nam ſenſus ſubſtantiam immediate non percipiunt, ſed tantum ejus accidentia & qualitates.

Dico ſecundo, Odor eſt qualitas ex primarum & ſecundarum etiam qualitatum conſurgens dominante ſicco & calido, olfactum movere apta.

Dicimus qualitatem exprimarum & ſecundarum qualitatem commixtione, conſurgentem

ſurgentem, quia odor aliquod ſapidum tanquam cauſam habet; nam omne inſipidum odore deſtituitur, ut patet in lapidibus, qui odore carent, quia ſapore deſtituuntur; unde eſt quod odor mixtis tantum corporibus convenit, quamvis non omnibus, ut patet de lapidibus; etenim non poteſt odor convenire elementis, cum ſint ſimplicia corpora, ſecundis qualitatibus deſtituta.

Odor itaque reſultat ex temperamento, mixtarum inter ſe primarum & ſecundarum qualitatum, ex quibus calor humorem decoquit, ut ſiccitas prædominetur humori; qui quidem humor non aquens, ſed quodammodo aereus, ſicut nec ſiccitas terranea, ſed aliquo modo ignea eſſe debet, ne frigiditate aut humore nimio omnis odor retundatur, quia odor tam diu durat, quam diu ſiccitas cum aliquo ſapido humiditatem ſuperat.

Objicies, Sunt aquæ admodum odoriferæ, ut & alii liquores quibus olfactus ſummo opere movetur, quamvis in illis nulla ſit ſiccitas. Reſpondeo, in odoriferis liquoribus aliquas eſſe partes aliis ſicciores quamvis ſenſu non ſint perceptibiles, ſapido quodam affectas, in quibus odor reſidet, & a quibus per reliquum liquorem diffunditur.

Dico

Dico tertio, Duplex eſt accedium ſeu medium, per quod odor diffundi poteſt, a corpore odorifero in odoratum, aqua, & aer; de aere nullum eſt dubium, cum odor alicujus cadaveris putridi per aerem ad nos diffundatur; de aqua probatur; quia piſces ex fluminis fundo eſcam prætentam non viſam olfaciunt, diffunditur autem odor dupliciter per accedium, primo realiter, cum ſubſtantia tennuiori a corpore odorabili exhalante, ſicut contingit, cum thus incenditur. Secundo intentionaliter per ſpeciem, quam ſenſus percipit & qua odoratur, ut patet de cadavere cujus odor ſpeciem ſui in aere producit, & mediante aere ad odoratus uſque pertingit organum.

CAPUT XI.

De odoratione, & organo odoratus.

ODoratio, ut patet ſupra de ſenſatione, eſt actio odorativæ facultatis circa objectum odorabile; quoad odoratus organum varia fuit opinio apud Philoſophos & Medicos, nam Salenus odoratum in anterioribus cerebri ventriculis fieri ſtatuit; quidam Philoſophi & Medici a cerebro prope

prope oculorum cavitatem ad perforata narium ossa duos cavales derivari observarunt, quorum extremitates mammillis longe dissimiles non videntur, quibus tanquam proprio organo odores percipi asserunt. Sed salva pace tantis viris.

Dicimus primo, Organum primum & ultimum odoratus, in quo sensatio odorifera perficitur, esse nervos in naribus dilatatos, ea parte, qua circa cerebrum conjunguntnr & in unum concurrunt. Unde,

Dico secundo, Nares sunt organum odoratus proximum & extrinsecum, in quo sensatio inchoatur, non perficitur; etenim, certum est per nares tantum odores recipi, quasi per solas a natura vias, per quas odores ad olfactus organum seu sensorium deferrentur; non ita vero, ut in eis sensatio perficiretur; nam si naribus solis tribuenda esset talis facultas, quid obstabit, quo minus naribus salvis semper adores percipiamus, cum tamen testatur experientia, nares non semper olfacere, & si in eis nihil sit vitii, ut in coryza fieri solet.

Præterea, si in naribus perficeretur olfactus, etiam sine respiratione odores perciperemus; cum tamen quotidie experiamur, etiam rerum fragrantissimarum naribus admotarum odores, nonnisi attracto aere percipi; unde patet perfectionem

ſenſationis odoriferæ eſſe in nervis naſoriis, ea parte,qua circa cerebrum uniuntur ; etenim cerebrum multo commoveri certis quibuſdam odoribus, eis alterari, & temperari manifeſtum eſt.

CAPUT XII.

De guſtu, & objecto ejus.

POſt odoratum, ut tractenus de guſtu conſentaneum eſt, cum diximus illum ſequi debere in ordine quarto odoratum; ſed ut a nobis facile intelligatur ſenſus guſtus, objecti naturam perpendamus.

Dico itaque primo, Objectum guſtus ſapor eſt, definiturque qualitas ſecunda patibilis, producta vi caloris ex humido aqueo, ſicco terreſtri (non tamen ſimplici) immixto, apta movere guſtum, ubi humor aqueus prædominat terreſtri ſiccitati : Unde apparet ſaporem realiter differre ab odore quod in ſapore humiditas, in odore vero ſiccitas, non ſimplex tamen, prævalet.

Dicimus ſecundo, Guſtum differre realiter a tactu, Objecto & organo; namob jectum tactus, ut videbis infra, ſunt qualitates tangibiles,

gibiles, calidum, frigidum, ſiccum & humidum ; guſtus vero ſapores , ſalvoque tactu, in lingua , ut patet, poteſt aboleri guſtus , quapropter organis omnino differunt ; & licet in lingua ſit tactus, nihilominus tamen, non ubicunque eſt tactus, ibi eſt guſtus ; cum tactus ſit per totum corpus, guſtus vero in lingua ſolum cujus caro rara, mollis, & ſpongioſa ad guſtum percipiendum apta eſt.

Dico tertio, Diverſa ſunt ſaporum genera; etenim alius eſt ſapor dulcis, alius acidus, alius acerbus, alius ſalſus, alius amarus , alius acutus ; ſapor dulcis guſtui maxime gratus , oritur ex mixtione aquei humidi cum parte terreſtri a calore mediocri facta , qualis eſt in pane & lacte ; ſapor acidus conſiſtit in materia tenui & ſubtili , ortumque habet a calore debile ; talis eſt in aceto , & limonum ſucco ; ſapor acerbus, ut philoſophi loquuntur, conſtat materia craſſa , oriturque a majori frigore, caloreque imbeciliori eo acidi, ut in pomis nonnullis immaturis, & glandibus: ſalſus ſapor eſt in materia terreſtri, per quam humidum aqueum percolatur , ſed non totaliter ut patet in nitro& ſale;amarus ſapor majorem ſapore ſalſo calorem habet ſiccioremque materiam , magiſque terreſtrem,ut videre in rebus amaris ſiccis & ter-

reſtribus ; acris denique ſeu acutus ſapor a maximo colore oritur, & conſiſtit in materia ſubtil,i vi urendi , & exſiccandi, prædita ut in pipere, & zingibere apparet.

CAPUT XIII.

De Organo Guſtus.

DIcimus pro concluſione , Organum extrinſecum ſeu immediatum guſtus eſſe in lingua per nervos qui ad illam ex cerebro procedunt. Dico præciſe organum immediatum ſeu extrinſecum guſtus eſſe in lingua per nervos, qui ad illam ex cerebro procedunt ; ut inſinuem carnem linguæ non eſſe organum guſtus in quo ſenſatio ſeu guſtatio fiat ; quia animalia non ſentiunt ſenſibilia ſupra ſenſum poſita, quemadmodum dictum eſt, ubi de vulgari axiomate, ſenſibile ſupra ſenſum poſitum non facit ſenſationem ; cum e contra animalia deguſtent ea quæ ſupra carnem linguæ apponuntur : unde relinquitur,quod caro linquæ non ſit organum ſenſationis, ſed tantum medium conjunctum per quod debent tranſmitti ſpecies ſaporum ad organum immediatum, id eſt, ad

ad nervos in linquam ex cerebro descendentes,& per nervos ad ultimum organum seu sensorium in quo sensatio perficitur & completur, quod est circa cor, cum gustus sit quidam contactus, & tactus suum præcipuum organum circa cor habeat; quemadmodum statim infra dicendum est: Unde patet gustum fieri per species saporum intentionales, sicut & aliis præcedentibus contingit sensibus.

CAPUT XIV.

De Objecto Tactus.

NUnc ad ultimum sensum, Tactum, nempe, deveniendum est, cujus objectum proprium,quatuor sunt primæ qualitates, calor, frigus, humor, & siccitas, istud patet experientia, unde probatione non indiget ista assertio.

Dubitari autem solet, Utrum molle, durum, grave, leve, viscosum, aridum, asperum,lene,tenue,crassum, dolor, & voluptas sint tactilia; tot dubia breviter solvuntur sequentibus conclusionibus.

Dico igitur primo, Grave & leve non cadunt sub sensum tactus, ut proprium ejus sensibile; quia tanta vis est tactus, ut suum

objectum percipiat ſtatim atque imponitur, ipſumque contingit : atqui manus, verbi gratia, lapidem tangens ei ſuperpoſita, gravem non ſentit ; neque etiam papyrum menſe ſubjectam levem experitur : ergo grave & leve non ſunt proprium tactus objectum.

Objicies, Si manus lapidi ſupponatur, lapidis gravitas ſentitur : ergo gravitas eſt proprium tactus ſenſibile, ſeu objectum.

Reſpondeo, Contingere, ut dicitur, ſeu percipi manu lapidis gravitatem, verum per fatigationem tantum, aut compreſſionem ipſius manus, non autem per veram ſanſationem. Idem dicendum eſt de duro & molli, quæ non percipiuntur, niſi a ſenſu communi, quatenus is judicat aut cognoſcit manum motu ſuo penetrare molle, durum vero minime: ad ſenſationem autem iſtam ſenſus interni, prærequiritur aliquis ſenſus externus, ut omnes fatentur ; vel etiam ſufficit viſus ut exprimantur in cerebro mollitiei aut duritiei ſpecies, cum quibus agit ſenſus internus circa molle & durum.

Dicimus ſecundo, Neque etiam aridum & viſcoſum ſunt tactus objectum proprium. De viſcoſa patet ; nam tactus illud non percipit, niſi quatenus organum tangens retrahitur per viſcoſum cui agglutinatur

ind

inde enim facile colligitur, quod tale corpus præcise tangendo, non cognoscitur; quid autem dicendum de arido, quod viscoso opponitur, planum est; siquidem contrariorum una eademque est scientia.

Dico tertio, Asperum & lene, tenue & crassum non sunt sensibile proprium respectu tactus: ista enim ad figuram revocantur, vel etiam ipsamet sunt figura, quæ non proprium, sed commuue est sensibile: etsi ergo cum *Aristotele*, Philosophi prædicta nonnunquam inter sensibilia tactu resenseant; non inde sequitur, quod ista sint de proprio tactus objecto, sed tantum quod cum sint quædam sensibilia communia, tactu tamen sæpius & melius quam alio sensu percipiuntur, & eo præsertim mediante ad sensum internum per suas species deferruntur.

Dicimus quarto, Voluptas & dolor, proprie loquendo, tactu non sentiuntur: sed, ut conclusio intelligatur, nota voluptatem & dolorem sumi: vel stricte pro actione seu potius affectione appetitus sensitivi circa bonum aut malum; & sub ista acceptione, voluptatem & dolorem tactui non convenire liquidum est: vel late pro sensatione objecti convenientis aut disconvenientis; secundum quam acceptionem dici

poteſt, quod voluptas & dolor ſenſu tactus percipiantur; non quidem præciſe, quatenus ſenſatio ſunt ſeu actio ſenſus, ſed ſolum, quatenus ſunt convenientia, aut diſconvenientia quædam objecti quod ſentitur. Concludendum ergo, ut ſupra, objectum tactus proprium eſſe quatuor primas qualitates.

CAPUT XV.

Utrum qualitates in tangibili exiſtentes tactu percipiantur.

SEnſus quæſtionis eſt, utrum manus, quæ intingit aquam calidam, ſentiat calorem ipſius aquæ, vel potius alterum calorem in ſe productum ad ſolutionem dubii?

Dico calorem in manu exiſtentem quem tangens in ſe percipit, non eſſe calorem aquæ calefactæ, ſed alterum in manu productum virtute caloris in aqua exiſtentis; primo, quia accidens naturaliter tranſire non poteſt de ſubjecto in ſubjectum; atqui aqua & manus ſunt duo ſubjecta: ergo calor qui in manu eſt, & in manu ipſa in ſe percipitur, non eſt idem realiter cum calore in aqua exiſtente; ſecundo, quia ſi calor qui in manu eſt exiſtens, eſſet idem ille qui in aqua exiſtit, tangens experiretur

calorem

calorem in ſua manu æque intenſum, atque intenſus eſt in aqua ſtatim ab initio ſenſationis, id eſt, ſtatim, atque aquam calidam tangere cœpit : atqui falſum conſequens & repugnans experientiæ ſecundum quam unicuique eſt cognitum, non ſtatim maximum calorem produci in manu, ſed ipſum intendi paulatim, & ſucceſſu temporis a remiſſiori gradu perduci ad intenſiorem, quamvis æqualis ſemper exiſtat calor in calefaciente v. g. in igne, in quo ex hypotheſi, non fit ex remiſſiori calor intenſior : ergo, ut ſupra, calor in manu exiſtens ad tactum aquæ calidæ non illius eſt calor, ſed illius virtute caloris in aqua exiſtentis productus.

Objicies, Niſi tactus, dum percipit calorem, qui eſt de objecto ejus, perciperet calorem ad ſe tranſeuntem, nunquam ſentiret ; probatur, quia hæc eſt differentia ſenſus ; tactus, videlicet, & guſtus ab aliis ſenſibus, quod in iſtis ſenſatio non fiat ſine immutatione reali, atqui immutatio realis eſſe non poteſt in tactu dum calorem percipit niſi tranſmiſſum calorem objecti recipiat : ergo tactus, dum percipit ſui objecti calorem, calorem ab objecto ad ſe tranſeuntem percipit.

Reſpondeo negando ſequelam objectionis & ad probationem ejus, dico primo

et ſi

etsi concedendum esset simpliciter tactum non fieri sine immutatione reali, falsum esse quod dicitur non fieri posse immutationem realem, nisi transeat calor de objecto ad sensum; imo asserendum esse fieri in sensu immutationem realem recipiendo realem calorem sed non transeuntem ab objecto, cum accidens non migret de subjecto, in subjectum, sed productum ab objecto sua virtute sensum immutante.

Dico tamen secundo, Distinguendam esse majorem probationis, qua dicitur hanc esse differentiam gustus & tactus ab aliis sensibus, quod in his non fiat sensatio sine immutatione reali, in aliis vero fiat sine immutatione tali: Nam sensationem non fieri sine immutatione reali in tactu aut gustu potest duplicitur intelligi; primo, ita ut quamvis qualitates sensibiles in sua natura & entitate non defferantur ad sensum pro sensatione elicienda, similes tamen in sensu producantur per virtutem objecti agentum eodem tempore, quo per species intentionales sensus percipit qualitates, quæ secundum esse suum reale, manent in objecto sensato, & sub hoc sensu, concedimus propositionem: Secundo; sensationem non fieri sine immutatione reali, potest sic intelligi, ut significetur

peculiare

peculiare hoc esse gustui & tactui, ut non fiat in his sensatio recipiendo species intentionales, id est, objectorum repraesentationes, sed recipiendo easdem numero objectorum qualitates, & sub hoc sensu falsa est major propositio objectionis:

Hæc negationis veritas patet, tum quia, sicut sæpe dictum est, accidens non migrat de subjecto in subjectum, tum quia, sæpe accidit, ut plus caloris sentiamus in manu, quam in ipsa sit, ut quando illam applicamus juxta magnum ignem, & ab illo subito removemus eam; nam remota manu exiguum sentimus calorem in manu ipsa; quod certe non ita contingeret, si magnus ille calor, quem manus igni juxta posita sentiebat, realiter ipsi inextitisset; nam cum in manu fuisset tanquam in proprio & naturali subjecto, in illo permanere potuisset; signum ergo est, cum non permaneat, quod magnus ille calor manu per immutationem realem non percipiebatur, sed per intentionalem tantum; unde concludendum, ut supra, quod tactus, quatenus tactus, non debet mutari realiter a tangibili, ut illud percipiat, sed tantum intentionaliter immissione repræsentativæ qualitatis, quam communiter speciem intentionalem nuncupamus.

CAPUT

CAPUT XVI.

De Organo Tactus.

DIco primo, de organo tactus consequenter ad ea quæ dicta sunt de organis aliorum sensuum, carnem corporis exteriorem non esse organum primum seu ultimum in quo sensatio perfici debeat.

Probatur conclusio primo, Authoritate philosophi secundo de anima textu 116. cum hoc loco docet sensibile supra sensorium non facere sensationem : Nam sensibile supra carnem positum facit sensationem ; unde saltem, secundum Aristotelem, caro exterior non est sensorium, seu organum ultimum, in quo sensatio tactus perfici debeat : Unde etiam, secundum philosophum eodem libro supra citato, textu 110. caro se habet ad organum tactus, sicut se habent aer & aqua ad organum visus & auditus : atqui ista se habent ad visum & auditum tanquam medium tantum ; ergo etiam, caro se habet ad tactum ut medium tantum ; quamvis tamen medium sit istud alterius rationis, scilicet, intrinsecum & conjunctum, aer vero & aqua respectu visus & auditus medium sit extrinsecum & separatum. Proba-

Probatur ſecundo couclufio noſtra ratione; quia ſenſatio fit ſolum,ubi eſt ſenſorium: Atqui in nervis & membranis, carne carentibus,ſenſatio eſt: Ergo,caro non eſt ſenſorium tactus. Alioquin dicendum eſſet ſenſationem fiere ſine ſenſorio proprio, quod abſurdum eſt.

Dicimus igitur ſecundo, Organum ultimum ſeu ſenſorium tactus, eſt vel caro cordis, vel aliquid juxta cor, vel quid in corde; quia patet experientia, læſiones, quæ in partibus circa cor accidunt, eſſe valde ſenſibiles & doloroſas.

Sed ut multis occurram objectionibus multiplex eſt diſtinguendum organum tactus; nempe,ultimum ſeu intrinſecum,ſeu primum, ſeu præcipuum, quod eſt ipſum cor,vel quid in corde,vel juxta cor;ſecundum etiam intrinſecum minus præcipuum, quod eſt nervus interior & cerebrum; tertium vero extinſecum eſt immediatum, quod eſt caro, & quælibet pars alia mixta ſecundum æqualitatem ex qualitatibus tactilibus. Sequitur enim ex æqualitate illa qualitatum &harmonia, quod ſi ipſa diſſolvatur alicujus earum intenſione, immutatio quædam percipiatur per intrinſecum organum; quæ quidem perceptio, proprie eſt ipſa ſenſatio,

Diſputatio

Diſputatio quarta.

De Senſibus Internis.

Hac in diſputione de numero ſenſuum internorum, & ſpeciebus, per quas agunt, agemus, deinde affectiones videbimus ſenſus interni, & poſtea de facultate appetitiva & loco motrice loquemur.

CAPUT I.

Quotuplex ſit ſenſus internus.

POſt explicationem ſenſuum externorum ad internos accedendum eſt; nam circa ſenſibilia per externos ſenſus oblata verſantur: hæc tamen inter ſenſus externos & internos præcipua eſt differentia; quod externi ab objecto externo immediate afficiuntur, interni vero, non ab objecto externo immediate, ſed per ſenſus externos moventur. Unde ſenſus internus dicitur ille qui abſtrahit a ſenſibilibus propriis.

De numero ſenſuum internorum maxima inter Philoſophos eſt controverſia, imo tanta, ut ex ea difficilimum ſit ſe expedire;

dire; etenim multi opinantur, quatuor esse sensus internos sensum communem, memoriam, nempe, sensitivam, ut eam ab intellectuali distinguam, phantasiam, & cogitativam facultatem; alii existimant, tres tantum modo esse sensus interiores, sensum communem, phantasiam seu imaginativam, & memoriam; alii alio modo sensus internos numerant; sed in his rebus unusquisque sibi ipsi satisfaciat, quoad nos.

Dicimus unum tantum esse sensum internum, qui multas operationes exercet, & ex illis diversa sortitur nomina; eumque vocari sensum communem cum circa sensata præsentia versatur; phantasiam, cum circa eorum absentiam occupatur; imaginationem, cum circa non sensata seu sensu non percepta applicatur; estimativam, cum jam cognita inter se componit; & memoriam, cum in eo objectorum species conservantur.

Objicies, Lædi potest memoria imaginatione salva; similiter lædi potest phantasia, estimativa salva, præterea est in occipite memoria; phantasia cum imaginatione est in sincipite, & estimativa in medio: ergo sunt diversi sensus illi quorum diversæ sunt sedes.

Respondeo

Reſpondeo primo; unam eandemque facultatem lædi poſſe ſecundum alteram ſuarum actionum, quamvis ſecundum aliam illæſa maneat, quando facultas pluribus organis & diſpoſitionibus diverſis ad diverſas actiones opus habet, ſic oculus idem unum colorem facile percipere poteſt, licet alium ſuſtinere non poſſit, & in facultatibus animæ rationalis unus atque idem intellectus recte judicare nonnunquam poteſt, non autem bene ratiocinari, ſeu diſcurrere aut inferre.

Reſpondeo ſecundo, non eſſe diverſas ſedes memoriæ, phantaſiæ, & eſtimationis, ut ſupponitur in objectione, ſed eas ſimul commiſceri in uno & eodemcerebro, tanquam in ſuo immediato & proximo organo: dici tamen poteſt, memoriam in occipite reſidere, quatenus ea in parte cerebri meliores ſunt diſpoſitiones ad ſpecierum conſervationem, & expreſſionem, quam in quavis alia cerebri parte, de cæteris ſenſibus internis noſtro ſenſu intellectis, quibus diverſæ aſſignantur ſedes in cerebro, proportionaliter philoſophandum eſt.

CAPUT.

CAPUT II.

Per quam ſpeciem agat ſenſus internus.

DIco primo, Senſus internus agit per ſpecies ſenſuum externorum circa idem objectum ſeu ſenſibile, quod ſenſus externi apprehendere poſſunt.

Hac concluſione ſignificatur, non darì ſenſum internum agentem, ſeu ſenſum internum non efformare ſpecies, per quas cognoſcit objectum ſenſibile ad præſentiam aliarum ſpecierum, quas emittit idem objectum in ſenſus externos; Sed imo per eaſdem ſpecies, quibus ſenſus externi objectum ſenſibile percipiunt exterius; per eaſdem, inquam, ſenſum internum percipere idem objectum interius.

Probatur etenim concluſio, Quia fruſtra fit per plura, quod æque bene fit per pauciora: Atqui æque bene, nam optime, poteſt fieri ſenſatio per internum ſenſum ex receptione ſpecierum tranſmiſſarum per ſenſus externos; ergo fruſtra fieret ſenſatio in ſenſu interno per ſpecies ſenſu-

um externorum, & alias species ab ipso interno sensu efformatas.

Probatur minor propositio, Quia species impressa ab objectis in sensibus externis, est multiplicativa sui, ut patet ex eo, quod in medio propagatur, & per medium in sensu exteriori: At vero nihil obstat, quo minus eadem ratione in sensu etiam interno multiplicitur, ut ipse consequenter per illam sentiat; ergo æque bene fieri potest sensatio per sensum internum ex receptione specierum per sensus externos transmissarum sine novarum efformatione ab illo.

Confirmatur conclusio ex Sancto Augustino, undciemo De Trinitate, ubi dicit, quod sensus accipit speciem ab eo corpore quod sentimus seu sensu percipimus, & a sensu memoria, & a memoria acies cogitantis; ex quibus virbis manifestum est sensum internum eadem specie percipere interius sensibile qua idem percipit exterius sensus externus.

Objicies, Ita habet sensus ad sensibilia, sicut intellectus ad intelligibilia: Atqui intellectus est duplex, agens, videlicet, & possibilis, quorum ille species intelligibiles in actu facit, hic vero, (possibilis nempe intellectus) easdem recipit: Ergo & sensus quoque est duplex, unus agens,
alter

alter patiens, quorum ille facit ſpecies ſenſibiles in actu, alter vero eaſdem recipit.

Reſpondeo primo, Argumentum non potius valere pro ſenſu interno quam pro externo, ſed communiter pro omni ſenſu, tam interno quam externo valere.

Reſpondeo igitur ſecundo, Senſum ſe habere ad ſenſibilia, ſicut intellectus ad intelligibilia, quantum ad hoc quod uterque eſt in potentia ad ſuum objectum, & eſt ſuſceptivus illius ſpecierum; ſed inter illos hanc eſſe diſparitatem, quod intellectus faciat ſpecies objecti eſſe actu intelligibiles, ſenſus vero ſpecies ſenſibiles non faciat actu eſſe ſenſibiles, ſed cum jam ſint tales, illas ſolum ut tales recipiat; & ideo appellatur potentia paſſiva comparative ad intellectum, qui potentia eſt etiam activa reſpectu ſpecierum quibus ad intelligendum utitur.

Ratio autem hujus diſparitatis eſt, quia ſenſibile, cum ſit quoddam materiale, & particulare, tam in ſenſum, quam in medium, non imprimit ſpeciem alterius generis, cum ſpecies in utroque ſit particularis & materialis; intellectus autem poſſibilis aut paſſibilis alterius generis ſpeciem, quam ſit in ſenſibus ſeu internis, ſeu externis, recipit: nam ſpecies univerſales

ac immateriales recipit; quamvis nonnunquam objectum quod intelligitur, non solum particulare, sed etiam materale sit: Unde in intelligibilibus intellectu agente ad intelligendum indigemus; non autem in sensibilibus sensu agente ad sentiendum; nam omnes potentiæ sensitivæ sub hoc respectu sunt tantum passivæ.

Nota circa prædicta, Hoc, quod conclusum est, sensum internum, nempe, agere per species sensuum externorum, intelligendum esse de actione sensus interni circa objecta sansata, seu sensu percepta, aut per sensus externos cognita, non autem de actione sensus interni circa objecta non sensata, nam e contra,

Dicimus secundo, aliquas esse species in sensu interno, non ab objectis impressas, sed ab ipsa natura sensui insitas: Quia versatur sensus internus circa non sensata, id est, circa ea quæ non sunt, nec possunt esse sensibilia, seu sensu perceptibilia uno verbo quæ non possunt esse sensus externi objecta, verbi gratia, circa sensationem ipsiusmet externi sensus item circa amicitias & inimicitias: Atqui impossibile, est quod sensus internus species ab hujusmodi rebus tanquam ab objectis externis recipiat: Ergo, ut in conclusione quædam dantur species in sensu interno, non ab objectis impressæ, sed a natura sensui insitæ. CAPUT

CAPUT III.

De Quibusdam sensus interni affectionibus. De memoria, reminiscentia & somnio.

MEmoria quatenus sumitur pro actu facultatis cognoscitivæ rerum præteritarum, definitur cognitio rei alias cognitæ. Memoria sic sumpta non hominibus tantum sed & brutis quoque convenit animalibus ; siquidem experimur canes timere domum illam in qua verberibus excepti fuere, regredi ; hæcque cognitio est ex speciebus rerum cognitarum in cerebro asservatis.

Reminiscentia est memoria, per inquisitionem naturalem parte qua, is qui inquirit, recordatur beneficio speciei rerum, jam alias ante cognitarum in ipso permanentis, unde patet ; quod quis denuo docetur aliquam scientiam cujus oblitus esset, non reminisceretur amplius proprie loquendo; scilicet, quia illam non capesceret per speciem in ipso perseverantem, sed per novas species sibi de novo a præceptore inditas.

Inhoc, ergo, reminiſcentia diſtinguitur a memoria, quod memoria caſu contingere poſſit & ex impræviſo, ſicut accidit cani fortuito tranſeunti ante locum in quo verberibus fuit exceptus: Reminiſcentia vero fiat, non niſi ex præviſione aliqua; ut, ſi recordari velles hodie, quod pariſiis diſceſſiſti, repeteris memoria omne tempus, & omnes actiones, ſaltem præcipuas, in quibus a diſceſſu verſatus es: Hinc alia apparet diſtinctio memoriæ ad reminiſcentiam, nimirum reminiſcentiæ plures ſunt recordationes, cum memoria ſit una ſimplex recordatio; & propterea, multi reminiſcentiam ſoli homini ratione utenti tribuunt; quia, cognitio iſta eſt veluti ſyllogiſmus & rationalis compoſitio, per quam unius ex alio recordamur; ſed, etſi multum affinitatis cum ſyllogiſmo habeat reminiſcentia, ab ipſo tamen diſcrepat, quod ea, ſine ulla affirmatione aut negatione ſit, ſed præciſe ex plurium ſpecierum, objectorumque concurſu & compoſitione.

Nunc, ut intelligatur quid ſit ſomnium, de quo hoc capite habemus dicendum, prædefiniendus eſt ſomnus, nam per ſomnum ſomnium evenit.

Dico igitur primo, Somnus eſt ſenſuum externorum ligatio, vel omnium, vel aliquorum. Aliter dicitur ſenſuum exter-

norum

norum cessatio a functionibus externis: Ex hac definitione patet somnum, non esse aliquid reale, si formaliter sumatur, sed meram vigiliæ priuationem, quæ ex opposito definire potest fruitio, seu usus sensuum externorum, vel aliter eorundem solutio & libertas.

Dicimus secundo, Somni causa efficiens est elevatio vaporum ad cerebrum: vapores enim frigiditate cerebri addensati obturant meatus, per quos spiritus sensuales, seu animales ab ipso cerebro in organa sensuum externorum deberent influere.

Dico tertio, Causus finalis somni est bonum animalis; nempe, per somnum restaurantur spiritus tum animales, tum naturales, tum vitales in supplementum eorum, quos labor & continua vigilia dispersit & consumpsit: durante enim somno, decoquitur alimentum in ventriculo multo perfectius quam alio tempore, quia tunc calor naturalis magis collectus existit; nimirum, quia alibi non occupatur: Sed sicut moderatus somnus, utilis, sic & nocivus est immoderatus per excessum, nam ex eo fiunt crassiores spiritus, ac proinde sensationes minus faciles & liberæ: Non vero solum immoderatus per excessum nocet somnus; verum etiam per defectum immoderatus; nam ex somno deficiente

ſpiritus attenuantur, ita ut non valeant ad perfectas actiones producendas; apparet etiam contingere nonnunquam, ut qui parum dormiunt, in fatuos evadant.

Cæterum, Somnus reſolvitur, vel naturaliter, vel violenter: Naturaliter quando, vopores reſolvunter paulatim, viaque redditur libera ſpiritibus animalibus, ut vivificent ſenſus externos; violenter autem, quando excellens ſenſibile quoddam maxime tangibile, vel audibile, ſpiritus ſopitos excitat, & vapores in conductibus ſpirituum contentos diſturbat; unde ſequitur ſenſatio.

Nunc ad ſomnium dicimus quarto, Illud eſſe cognitionem ſenſitivam ſenſus interni circa ſenſibile abſens, perinde atque ſi eſſet præſens in animalibus, quæ ſomno ſopita ſunt.

Somniorum autem cauſa efficiens vel mediata, vel immediata, eſt: Immediata ſomniorum cauſa eſſe ſenſus internus, ut patet, tum ex definitione ſtatim poſita, tum ex eo, quod experimur ſomnium nobis commune eſſe cum brutis animalibus, equis, canibus aliiſque omnibus, quæ perfecta ſunt animalibus, ita ut ad intellectum tanquam ad cauſam ſuam revocari non poſſit. Non repugnat

repugnat tamen intellectus operationem ſomniis commiſceri, imo contingit ita fieri in his, qui inter dormiendum verſus componunt, orationes declamitant, vel argumenta conficiunt; quæ omnes actiones ad rationem pertinent. Neque iſtud mirabile eſt, quaſi non ſit naturale; nam intellectus eſt potentia neceſſaria, quæ poſito hoc aut illo phantaſmate, id eſt, actione ſenſus interni circa quamdam rei imaginem ſtatim operatur ſecundum modum ſuum, efformando ſecundum illam ſenſibilem & materialem repreſentationem, aliam immaterialem ſpeciem, qua ſuo unitur objecto.

Mediata ſomniorum cauſa triplex aſſignatur, nempe, Deus, qui per ſe, vel per bonos Angelos ſomnia immittit, vel propter monitum, vel propter aliam rationem, quemadmodum teſtantur ſacræ ſcripturæ de ſomniis Joſeph, Magorum, & permultorum aliorum: Unde hæc ſomnia dicuntur divina: Secundo diabolus ſomniorum cauſa eſt etiam mediata, cum, nempe, aliquando nobis illudit falſis phantaſmatibus, ut intentationes varias inducat: Hujuſmodi fuit ſomnium uxoris pilati, ut volunt *Cyprianus Serm. De paſſione*, *Bernardus Serm. Primo de Paſchate*, *& Lyranus*: Nam ut videtur, *Math.* 27. 19. habuit

terrifica

terrifica somnia & minitantia sibi & marito, si Jesum innocentem condemnaret, quæ, ut colligi potest, ad Diabolo jam Iesum agnoscente immissa sunt, ut ejus necem impediret, ne per eam homines salvarentur; unde Rabanus, intelligens diabolus, inquit, se per Christum spolia amissurum, vult per mulierem eum liberare: Ista somnia diabolica aut dæmoniaca nuncupantur. Tertio denique mediata somniorum causa sunt ipsæ causæ naturales, nempe objecta, quorum species in cerebro continentur, tum etiam humorum complexio & temperies, a quibus objectorum species commoventur & excitantur: Hinc dicunt melancholicos tristia somniare, ut occisiones, supplicia, & caligines; biliosos rixas & cædes pituitosos, natationes & potus aquarum; sanguineos demum lætitiam, ludos & veneres: Adeo ut ex somniis probabiliter conjici possit de humore in quolibet prædominante.

Cæterum inter dormiendum sæpe somniamus de his, quæ vigilantes jam pridem non advertimus; quia cum sensus internus sit facultas necessaria, quæ ex aspectu specierum in se olim productarum & servatarum nessario operatur nunc & nunc, illæ species magna cum confusione præferuntur, secundum quod vapores excitantur, turbantur,

bantur, & diſperguntur circa cerebrum, cujus concavitas organum eſt immediatum ſenſus interni quatenus communis eſt; (nam ultimum ſenſus interni, ſeu ſit communis, ſeu phantaſia, ſeu eſtimativa, ſeu memoria ſit, organum, in corde eſt in quo ſenſatio perficitur) iſta enim in agitatione unus vapor alium pellit, ita ut detegantur ſpecies quæ diu latuerant, & ſtatim tegantur, nimirum, cum alius vapor craſſus ſubtiliorem alterum qui præcedentem expulerat repellit.

CAPUT IV.

De Facultate appetitiva & Loco motrice potentia.

DIco pro concluſione prima;

Appetitus ſentiens definitur facultas animæ ſenſitivæ, qua anima bonum ſenſibus præcognitum proſequitur. Omiſſis itaque quibuſdam non neceſſariis;

Quæres; utrum appetitus ſenſitivus ſit una ſimplex potentia vel duplex? Ad quod Reſpondeo, appetitum ſenſitivum eſſe unam quidem genere potentiam, quæ communi

muni nomine ſenſualitas appellari poteſt, ſed eſſe duplicem in ſpecie, & appetitum ſenſitivum dividi tanquam in ſuas ſpecies realiter ab invicem diſtinctas, in concupiſcibilem, & irraſcibilem, quarum prima, ad convenientia animalis ſecundùm ſenſum, ſecunda vero, ad impugnantiam eorum, quæ nocumenta inferunt, exiſtit.

Probatur concluſio reſponſiva; quia illæ potentiæ realiter abinvicem diſtinctæ ſunt, quæ ſunt per actus diverſos ad diverſa objecta formalia: atqui concupiſcibilis & irraſcibilis ſunt per actus diverſos ad diverſa objecta formalia: ergo, diſtinguuntur ab invicem, probatur minor; quia actus irraſcibilis aliquando eſt alicujus quod non eſt conveniens ſecundum delectationem ſenſus, ſed ſecundum quod utile eſt animali ad ſuam defenſionem: tum quia, illæ potentiæ ſunt diſtinctæ, quarum actus poſſunt eſſe ſimul contrarii ex contrariis paſſionibus: atqui actus & paſſiones concupiſcibilis & irraſcibilis ſunt hujuſmodi, ut patet, ex eo quod interdum anima triſtibus ſe ingerit contra inclinationem concupiſcibilis, ut ſecundum inclinationem irraſcibilis contraria impugnet: unde etiam patet paſſiones irraſcibiles repugnare paſſionibus concupiſcibilis, quia concupiſcentia accenſa minuit iram, & ira accenſa minuit concupiſcentiam.

Ad

Ad clariorem hujus veritatis explicationem dicendum conveniens & nocivum, quatenus conveniens & nocivum ſimpliciter pertinere ad concupiſcibilem, ſed eadem pertinere ad irraſcibilem, non quatenus ſunt ſimpliciter conveniens aliquid & nocivum, ſed conveniens cum difficultate obtinendum, & nocivum cum labore & negotio difficili propellendum, ita ut eadem materialiter ſumpta ad diverſas pertineant facultates pro diverſis rationibus, ſub quibus poſſunt conſiderari: verbigratia, bonum & malum, conveniens & nocivum pertinent ad eaſdem potentias, concupiſcibilem & irraſcibilem, ſed ad illam ſub ratione boni & mali, convenientis & nocivi ſimpliciter, ad hanc vero ſub ratione convenientis, & nocivi, ardui & difficilis; ita ut ratio ardui & difficilis ſit ratio formalis, ſub, qua irraſcibilis in ſuum fertur objectum. Unde,

Patet reſponſiva veritas noſtræ aſſertionis; nam non dicitur a nobis concupiſcibilem & irraſcibilem eſſe potentias diſtinctas, quod una ſit ad conveniens tantum, altera ad nocivum; ſed imo fatemur unam eandem que potentiam eſſe ad contraria, ut objici poteſt, & dicimus tantum iſtas potentias inter ſe differre, quia una eſt ad bonum aut malum ſimpliciter, altera vero

ad

ad bonum & malum quidem, ſed præterea ſub ratione ardui aut difficilis, unde probata manet diſtinctio realis appetitus irraſcibilis ab appetitu concupiſcibili. Jam ad facultatem loco motricem progrediendum eſt, nam appetitum in animali mox ſequitur motus, facultatis loco motricis effectus, quo animal pro libitu, vel ſe totum, vel aliquam ſui partem de loco in locum movet ad utilia inveſtiganda & noxia vitanda, hæc facultas animali omnino eſt neceſſaria: etenim niſi potentiam ea exequendi quæ cupit haberet, appetitus, ut patet, animali fruſta eſſet conceſſus, quod naturæ tribuendum non eſt: hoc itaque ſuppoſitio tanquam certo.

Dicimus ſecundo, Potentiam loco motivam, quæ eſt cauſa motus progreſſivi ani-animalis, eſſe triplicem, dirigentem nempe, imperantem, & exequentem.

Potentia loco motiva, ut dirigens motum, attribuitur tum phantaſiæ, tum eſtimativæ: nam cum animal progreſſive tantum moveatur propter imaginatum & deſideratum phantaſia oſtendit formas ſenſibiles, eſtimativa vero intentiones propter quas res ſunt vel appetendæ, vel fugiendæ.

Loco motiva potentia motum imperans attribuitur irraſcibili & concupiſcibili ap-

petituis

petitui ; concupiſcibili ſcilicet, in quantum imperatur motus, ut animal approprinquetur ad ea quæ videntur neceſſaria, aut utilia, aut jucunda ; irraſcibili vero, in quantum imperatur motus ad repellendum id quod putatur nocivum, vel corrumpens.

Potentia loco motiva, Ut motum exequens, a prædictis & aliis omnibus animæ potentiis realiter diſtincta, eſt vis in muſculis, & nervis exiſtens tanquam in proprio & ſuo immediato organo, derivata a virtute motiva naturali quæ in corde tanquam in ultimo, principalique motivo exiſtit. Hoc ſatis patet ex dictis paſſim de diſtinctione aliarum animæ potentiarum : Nam, quæ pro diſtinctione earum manifeſtanda, dicta ſunt, leviori ſtudio per unumquemque ad quæſtionis deciſionem poſſunt revocari.

Pars quarta & ultima

Hujus tractatus de anima rationali, ejusque facultatibus, unica disputatione comprehensa.

CAPUT I.

De Anima rationali secundum se.

Nima rationalis secundum se sumpta, & secundum entitatem suam considerata, duobus modis usurpari potest, Primo, quatenus est actus corporis & in corpore degit juxta quam considerationem ad physicum spectat, sicut & ad præsentem institutionem: Secundo, quatenus est a corpore separata, & de illa, ut sic præsertim dicunt metaphysici. Quod igitur ad nos spectat,

Dicimus pro conclusione, Animam rationalem esse actum corporis organici naturalis

ralis primum, poteſtate vitam habentis, quo illud ipſum vivit, ſentit, & intelligit: Ita ut, iſta animæ rationalis definitio non ſit intelligenda disjunctive, ut capite ſecundo primæ partis, *De anima in communi*, diximus; ſed conjunctive, quia, iſta anima eſt principium vitæ ſeu vegetationis, ſenſationis, & intellectionis in animato rationali; etenim iſta anima eminenter continet alias inferiores animas, ut ſupra capite tertio primæ partis diximus. Sed ad intellectionem hujus concluſionis.

Nota, animam ſumi poſſe, vel Metaphyſice, vel Phyſice; Metaphyſice quidem, ſecundum ſuos gradus formales tum, ſuperiores, tum inferiores vegetantis, ſentientis, & rationalis quatenus abinvicem diſtinguuntur ſaltem in ordine ad noſtrum concipiendi modum: Phyſice vero, ſecundum ſuam entitatem realem & a parte rei exiſtentem. Hoc poſito,

Dico, Animam ſentientem & vegetantem Metaphyſice ſumptas eſſe formaliter in homine; & hoc nihil aliud eſt quam hominen ab anima rationali eſſe formaliter & eſſentialiter viventem & ſentientem, qualis revera eſt & denominatur; nihilominus tamen anima vegetans, & ſentiens Phyſice conſideratæ, id eſt, ſecundum exiſtentiam ſibi propriam in homine non

ſunt, quia ſic diſtincta facerent compoſita, aut ut dictum eſt, unum per accidens; præterquam, non videtur plures animas naturaliter & ſi ſubordinatas poſſe exiſtere in uno eodemque corpore: Et ſic ſatis manifeſtum eſt, animam rationalem eſſe actum, quo vivimus, ſentimus, & intelligimus; quo vivimus, in partibus viventibus, quo ſentimus, in partibus ſentientibus, & quo intelligimus, in partibus intellectionis capacibus; nam anima rationalis in omnibus corporis partibus omnes actiones eodem modo non exercet propter organorum diverſam diſpoſitionem, ſed operatur habita organorum ratione, & per ea agit illud ſolum, quod agere poſſunt inſtrumenta.

CAPUT II.

Utrum Rationalis anima ſit materialis & corruptibilis Subſtantia?

DIcimus, Animam rationalem non eſſe materialem, nec corruptibilem, ſed immaterialem & incorpoream, incorruptibilem

tibilem & immortalem ſubſtantiam. Hæc noſtra concluſio per partes probatur.

Nam primo, quod ſit ſubſtantia, fides catholica docet,& Scriptura teſtatur; nam ei tribuit,quæ ſubſtantiæ propria ſunt;cum dicit animam in corpore tanquam in quadam domo habitare, & ex eodem alio migrare; 2. *Cor.* 5. 1, 2. *&c.* Ratione etiam veritas iſta patet; nam primo, illud eſt ſubſtantia quod virtutum & habituum ſpiritualium juſtitiæ, nempe, charitatis, ſanctimoniæ &c. eſt ſubjectum: Atqui anima rationalis, virtutum ſpiritualium, ſicut & habituum eſt ſubjectum, ut clariſſime patet; ergo, eſt ſubſtantia ſecundo, quod eſt eſſentialis forma viventis eſt ſubſtantia; anima rationalis eſt eſſentialis forma viventis hominis; ergo, eſt ſubſtantia; tertio,illud eſt ſubſtantia,quod ſubſiſtentiam dat ſubſtantiæ & eam perficit eſſentialiter; atqui anima rationalis, virtute ſua, ſubſiſtentiam dat ſubſtantiæ, nempe, corpori, eamque eſſentialiter perficit; ergo, eſt ſubſtantia: Aliter corpus ab anima accidentaliter tantum differret, quod omnibus abſurdum videtur.

Secundo, quod ſit incorporea & immaterialis ſubſtantia,manifeſtum eſt, nam agendo nulla prorſus ratione miſcetur corpori, nihilque cum mentis actionibus communi-

 cant

cant actiones corporis. Præterea, ſi animam oppoſite ad corpus conſideres rationalem, eam eſſe incorpoream & immaterialem fateberis; nam, corpus certas habet dimentiones, & ea, quæ ſibi proportionata ſunt, tantum comprehendit; etenim certum quoddam ſpatium in alio occupet, neceſſe eſt, ſicut etiam res certum in illo occupare ſpatium oportet: Unde fit, ut res in corpore locum non habeant, ſi illud excedunt, cum ſic earum pars aliqua extra corpus ſit neceſſe eſt: Sicut ſi res corpore minores ſunt, totum corpus eas non continet, ſed pars ejus; verum, anima rationalis cœlum & terram modo quidem immateriali continet ſine impedimento, ſicut & tempus præſens & præteritum ſive alterutrius nocumento; infinita terrarum loca, quamplures perſonas, ſuppoſita multa, & plurimas urbes ſine compreſſione comprehendit; tandem in noſtra rationali anima res ſecundum earum naturam, magnæ & parvæ reperiuntur non modo materiali, ſed immateriali: Ergo, anima rationalis eſt incorporea & immaterialis.

Probatur iterum hæc ſecunda pars, Quia anima rationalis non educitur ex potentia materiæ, ſicut aliæ animæ, quæ proinde materiales nuncupantur, ſed extrinſecus per ordinationem Dei creantis, materiæ jam

difpofitæ advenit ; nam, ut *Ariftoteles lib. fecundo, De genere Animalium. Cap. 3. dicit*, impoffibile eft quafdam animas extrinfecus advenire, nempe, non poffunt animæ extra materiam venire, quarum actiones ita corporeæ funt, ut fine corpore effe non poffunt, fed neceffario illas ex potentia materiæ educi neceffe eft; unde cum fpeculando advertiffet nullam animam, excepta rationali anima, habere fuas actiones a materia independentes, folutionem dubii profequitur, dicens ; reftat, ut mens fola, feu anima rationalis extrinfecus accedat, eaque fola divina fit, quia nihil cum ejus actione communicat actio corporalis ; unde *lib. De elementis*, dicit, quod innato fit fpiritus vitæ juffu Dei : Ergo, anima rationalis eft incorporea & immaterialis.

Tertio & ultimo, quod fit incorruptibilis & immortalis, planum eft ; fed adverte duplex effe immortale & incorruptibile: Unum ita eft quod nullo modo interire poteft; quia eft fimpliciffimum & ex fe fuum effe habet a nullo dependens, qualis eft folus Deus, cujus refpectu omnia alia funt corruptibilia: alterum incorruptibile & immortale dicitur, quod nunquam actu corrumpitur, nihil contrarii in fua natura habens ; fed cum dependet ab alio in fuo effe & confervari, poteft

ad illo agente, a quo dependet, mutari: Omne enim dependens ab eo, aquo dependet, si est voluntarium principium, utDeus est, a quo Angeli & animæ nostræ dependent, mutari potest.

Itaque anima rationalis est incorruptibilis & immortalis, quia creator eam corrumpere nolit, qui in ipsa nihil contrarii, a quo corrumpatur condidit; imo eam non a causa, sed a subjecto absolutam fecit; nostra assertio Scriptura patet; nam sapientissimus regum *Salomon Eccle. 12. v. 9.* Dicit spiritum, id est, animam rationalem redire ad Deum, qui eum dedit; Christus ipse æterna Patris sapientia testatur, *Lu. 16. v. 22.* Animam Lazari in sinum Abrahæ ab Angelis post mortem delatam fuisse; sed ratione hæc patet veritas; nam communes notiones quas κοινὰς ἐννοίας, seu προλήψεις vocant, a Deo naturaliter homini datæ de natura ipsius divinæ majestatis, voluntate & cultu ejus manifeste ostendunt animam esse incorruptibilem & immortalem; ad quod, velim, consideratio creatoris in hoc mundo serviret æterni; ad quod ejus cultus sine spe immortalitatis? Si itaque attente nostrarum animarum opperationes consideremus, immortales esse fatebimur; nam, non video animam posse intueri immortalitatem, & de ea loqui, si esset

mortalis

mortalis & corruptibilis; quare, quæſo, terrena & mortalia omnia tranſcenderet; & cœleſtes, divinas, & æternas res mirando acumine ſcrutaretur? Quare ſentirent impii horribiles conſcientiæ ſtimulos? nam ſi crederent animas cum corporibus interire, judicem non metuerent, & de futuris pænis anxie non comvoverentur.

Præterea ad majorem noſtræ concluſionis confirmationem, anima rationalis res a materia abſtrahit per intellectum, eaſque ſine materialibus conditionibus, ſine quantitate & figura cognoſcit, res intelligit a materia liberas, non offenditur multitudine & vehementia objectorum, infinita poteſt capere, & quamvis plurima cognoſcat, ſemper tamen plura poteſt anima cognoſcere: non ſolum ſic res intelligit, verum etiam ſemetipſam comprehendit; appetitumque habet ſuæ beatitudinis inſatiabilem, qui cum in hac vita non expleatur, alium hominis ſtatum reſtare credendum eſt; & ſic manifeſte probatur animam rationalem eſſe incorruptibilem, & immortalem incorpoream & immaterialem, cum ad ix immortaitatis ſit immaterialitas.

CAPUT III.

De Origine rationalis animæ.

FAlsa mihil videtur sententia quorundam, qui crediderunt omnes animas rationales longo tempore extitisse, antequam corporibus infunderentur in statu perfectissimo omnibus scientiis, virtutibusque præditas, sed eas in pænam peccati deinde fuisse detrusas in corpora, ex qua mutatione status pristini & scientiarum omnium, quas antea obtinebant, oblitæ sunt; etenim, refutatur imaginatio ista, seu sit Tertuliani post Platonem, quibus communiter ascribitur, seu aliorum; quia nulla forma prior est tempore suo composito: atqui anima rationalis est forma hominis; ergo, non tempore homine prior est: unde Thomas quæstionibus disputatis de potentia *Dei*, *Q. Tertia*, *Art.* 10. *ad* 16. Asserit illam dependere a corpore, quoad principium sui esse, quamvis non dependeat quoad finem.

Quæret aliquis, utrum saltem potuerit anima rationalis creari ante corpus, ita ut quemadmodum corpore corrupto ipsa incorruptibilis superstes manet, ita nondum creato

creato corpore potuerit ipsa jam creata existere ? Pro responsione ad quæsitum

Dico pro conclusione sine præjudicio divino, non posse animam rationalem creari ante corpus lege ordinaria, sed necessario illam in corpore esse productam.

Probatur conclusio, Quia anima rationalis essentialiter & ex natura sua est forma ; forma autem essentialiter & ex natura sua suæ materiæ unitur, sicut pars ut pars necessario & ex natura sua suæ comparti conjungitur ; ita ut forma, quæ essentialiter est pars, nunquam prius existat quam suæ materiæ sit unita. Est inquam, de natura seu essentia formæ, ut suæ materiæ uniatur, & proinde statim ab ejus productione ; nam si hoc non est de essentia illius præter naturam & consequenter per accidens forma unitur materiæ ; atque ita ex materia & forma fit unum tantum per accidens, & homo fit per accidens ex unione præter naturali animæ præexistentis ad corpus.

Confirmatur conclusio nostra ; quia dici non potest (supposito quod anima rationalis creetur antequam corpori uniatur) quomodo eveniat, ut ei uniatur, utrum violenter, vel naturaliter, vel libere ex se ipsa, vel per Dei ordinationem ; nam si primum dicatur, cum omne violentum

sit

ſit innaturale, ſequitur hominem reſultantem ex innaturali unione animæ ad corpus eſſe innaturalem: Si dicatur ſecundum, cum id quod naturale eſt, ſit neceſſarium & determinatum, invenitur contra intentum adverſariorum, animam non prius creatam eſſe quam unitam, vel illam, quamdiu manet non unita, manere in ſtatu violento & innaturali. Atqui abſurdum eſt dicere, animas omnes creari in ſtatu violento & inntaurali; ergo, anima rationalis ante corpus minime creatur lege ordinaria, ſed ſtatim a productione ejus, corpus infunditur.

Si dicatur tertium, ſcilicet, animam rationalem uniri libere, ſeu ex ſua voluntate, non poteſt reddi ratio, cur velit nunc potius anima uniri quam ante, vel poſt; ſequitur etiam hominem caſu & accidentario generare alterum hominem, quia nimirum, ille effectus eſt caſualis, qui dependet a pluribus cauſis voluntariis non agentibus ex condicto & ſubordinatione; ſed homo generans, ſeu ſeſe applicans voluntarie generationi, & anima ante corpus creata & a corpore ſeparata, voluntarie ſeſe conjungens corpori, ſeu materiæ ad hominis compoſitionem, ſunt duæ cauſæ voluntariæ, non agentes ex condicto & ſubordinatione, quia una non pendet ab altera, ut notum eſt: ergo, ex poſitione præexiſtentis rationalis animæ, quæ ſe libere

materiæ

materiæ uniat, ſequitur unionem. Iſtam eſſe caſualem, & hominem ipſum eſſe effectum caſualem & accidentalem; præterea ſequeretur animam poſſe ſua ſola voluntate corpus deſerere; quia non eſt difficilius illam corpori conjunctam a corpore ſe ſeparare, quam eam ſeparatam & præexiſtentem ſe ei unire & conjungere; ſed voluntarie animam corpus deſerere, quid falſius?

Si dicatur quartum, ſcilicet, creatam animam rationalem ante corpus per ordinationem Dei poſtea in corpus infundi, certe dicendum eſt, ſtatum ſeparationis animæ ipſi eſſe convenientiorem ſecundum modum naturæ ſuæ, atque adeo inconvenienter Deum ordinaſſe, ut anima corpori uniatur, cum ex tali unione ſequatur, ut acquirat ſtatum minus convenientem; cum tamen Deus, ſicut nec ipſa natura, res non deducat a perfecto ſtatu ad imperfectum, ſed imo ab imperfecto ad perfectiorem: Ex dictis etiam de anima ſentiente & vegetante in homine aliter concludendum eſt; nam, cum rationalis anima non differat ſecundum ſubſtantiam a ſenſibili & vegetabili in ipſo homine, ſequitur, quod ſicut impoſſibile eſt creari animam vegetabilem aut ſenſibilem ſine corpore aut ante corpus, cum ſit eſſentialiter actus corporis, quemadmodum ab omnibus admittitur, ita etiam impoſſibile eſt lege ordinaria, animam

rationalem

rationalem creari ſine corpore aut ante corpus.

Objicies, Non eſt difficilius Deo creare animam ſeparatam quam illam conſervare a corpore ſeparatam ; atqui Deus conſervat animam a corpore ſeparatam : ergo, anima rationalis a Deo poteſt creari ſine corpore & ante corpus.

Reſpondeo æquali cum facilitate, Deum facere quicquid poſſibile eſt ; ſed ideo, non poſſe dico, animam a corpore ſeparatam creare lege ordinaria rebus impoſita, quia, talis ſtatus videtur incongruus, utpote, qui ſequitur ex defectu, ſcilicet, ex peccato, ex quo, ſequuta eſt mors, id eſt, animæ ſeparatio ; Deus autem mortem non fecit, ſed impii, ſicut ſcriptum eſt Sapientiæ primo : Firmum ergo maneat, cum ſit impoſſibile, quod Dei opera a defectu incipiant, animam ſine corpore aut ante corpus minime produci.

Nota autem multis videri præpoſitas iſtas rationes in probationem noſtræ concluſionis, nullius eſſe momenti apud eos, qui inficiantur animam rationalem eſſe partem naturæ humanæ, ſeu animam uniri corpori, ut formam, ſed e contra aſſerunt, quod anima rationalis per ſe habet ſpeciem & completam naturam, & non unitur corpori, ut forma, ſed ſolum ad ipſum

ſum adminiſtrandum ; quamvis apuid alios, qui fatentur animam uniri corpori, ut formam, eamque eſſe naturaliter humanæ naturæ partem, admodum ſint urgentes, & forte omnino convincentes, ſed ut valeant apud omnes rationes noſtræ ſit.

CAPUT IV.

Utrum anima rationalis uniatur corpori ut forma.

DIcimus, animam ralionalem uniri corpori, ut formam, eamque informantem, non autem aſſiſtentem aut adminiſtrantem tantum, quomodo ab aliquibus dicitur de Angelis, quod corpora cœleſtia informant, id eſt, adminiſtrant & movent.

Probatur primo concluſio, Quia, illud eſt forma hominis, & corpori ejus unitur, ut forma, in cujus operatione beatitudo & felicitas formaliter conſiſtit (nam beatitudo conſtituenda eſt in actione hominis præſtantiſſima & ſpeciei ejus maxime propria, neceſſario autem actio ſpeciei propria eſt a forma ipſam ſpeciem conſtituente) atqui, ut communiter dicitur, beatitudo formalis conſiſtit in aliquo actu animæ

mæ rationalis, ut rationalis eſt, cum nulla actio homini præſtantior, nec ulla ei magis propria ſecundum ſpeciem conveniat, etenim, in aliis actionibus cum inferioribus creaturis communicat: Ergo, anima rationalis corpori hominis unitur, ut forma informans, non aſſiſtens tantum, aut adminiſtrans.

Probatur ſecundo noſtra concluſio, Quia, illud eſt forma alterius, & ei unitur, ut forma, a quo deſumitur differentia ſpeciei ſuæ conſtitutiva & diſtinctiva a quacunque alia ſpecie: atqui ab anima rationali deſumitur humanæ ſpeciei differentia conſtitutiva & diſtinctiva a quacunque alia ſpecie; nam per rationale, quod ad animam rationalem pertinet, homo differt a quocunque alio non homine: ergo, anima rationalis corpori unitur, ut forma.

Probatur tertio concluſio, Quia, illnd, quo primo aliquid operatur, eſt forma ejus: Atqui anima rationalis eſt id, quo primo homo, quatenus homo, ſeu humano modo operatur: ergo, anima rationalis eſt forma hominis, & ei, ut forma unitur.

Certa eſt major propoſitio, quæ tamen ſic declaratur; quia, in tantum aliquid operatur, in quantum eſt actu, & in tantum aliquid eſt actu, in quantum habet formam, quæ ſubſtantialis exiſtens eſt actus primus.

Quod

Quod autem anima rationalis ſit id, quo primo homo, ut homo, ſeu humano modo operatur, manifeſtiſſimum eſt, nam licet in homine ſit una tantum anima, qua vivit, ſentit, & intelligit, nihilominus dici non poteſt, quod homo intelligat, quatenus eſt vivens aut ſentiens anima vegetante aut ſentiente ſimpliciter; alioquin, omne vivens & omne ſentiens intelligeret; ſed tantum, quatenus anima rationali ſeu intellectiva prædituse ſt & informatus; ergo, ut ſupra, anima rationalis eſt forma hominis, & ei unitur, ut forma.

CAPUT V.

Utrum anima rationalis, cum ſit forma informans cum ſemine traducatur?

QUidam Patres, Eccleſiæ Doctores, animam rationalem traduci a parentibus in filios opinati ſunt: Etenim, Tertullianus vult animam cum ſemine traduci, animamque filii eſſe ab anima patris, quod quidem non mirandum eſt in eo, qui animam corpus eſſe pertendit? in eadem ſententia fuiſſe maximam

maximam occidentalium partem teſtatur Hyeronimus, Epiſtola ad Marcellinum. Divus Auguſtinus quatuor libros De origine animæ ſcripſit, in quibus hanc quæſtionem indeciſam relinquit, nec audet temere quicquam definire, eumque uſque ad mortem hac in dubitatione fuiſſe teſtatur liber ſecundus retractationum; alibi tamen Tertullianum exagitat, & in contrariam opinionem videtur eſſe pronior, & aſſerere animam extrinſecus advenire, eamque omnipotenti virtute creari, creatamque corpori ſtatim uniri, quæ ſententia probabilior mihi videtur: Unde,

Dico, Animam rationalem ſeu humanam in corpore ex nihilo a Deo creari, corporique immediate ab ejus creatione uniri.

Probatur primo, Scriptura ſacra animæ rationalis creatio: etenim Moſes Numer. 27. 16. dicit Jehovam eſſe Deum ſpirituum omnis humanæ carnis, ut & Apoſtolus ad Hæbræos cap. 12. 9. loquitur, dicens, ſi corporum noſtrorum patres habuimus caſtigatores, an non multo magis ſubjiciemur τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, patri ſpirituum; ubi obſervandum eſt, Deum a Moſe & ab Apoſtolo, peculiari elogio ſpirituum patrem nuncupari, ut opponatur patribus carnis, qui, ut videtur ſpirituum patres eſſe non poſſunt: At vero, ſi anima eſſet ex traduce

traduce iidem qui ſunt patres carnis, eſſent quoque ſpirituum patres, ut patet, & ſic, hoc titulo Deus non apte diſtingueretur a patribus carnis, ſi non aliter animas, quam corpora formaret.

Præterea, Moſes de hominis creatione ſic ſcribit, *Gen.* 2. 7. inſufflavit Jehova in nares ipſius halitum, ſeu ſpiraculum vitæ, quod eſt anima rationalis, qua homo reſpirat; nam, ut Græci animam ψυχὴν à ψυχάζω, refrigero, ſeu reſpiro, appellant; ita Hebræi eam נשמה neſchama & נפש næphæſch, a נפש, naphaſch, reſpiravit, nuncupant. Unde ſequitur, & ſic homo factus eſt anima vivens, id eſt, animatum vivens: nec objici poteſt, aliam generationis, aliam creationis rationem eſſe: nam, ſi ita eſſet, ſequeretur, animas noſtras aliunde eſſe, quam primi parentis anima extitit, noſtras, ſcilicet, ex præexiſtente ſubjecto, eam vero Adami ex nulla præſuppoſita materia fuiſſe, quod abſurdum mihi videtur, nam, nihil ex materia generatur, niſi quod initio quoque eſt ex materia creatum.

Probatur ſecundo exemplo: Nam noſtræ ſententiæ fidem aſtruit conceptio Chriſti in beatæ Virginis utero; cum enim ſecundum carnem, Patrem non habuerit Chriſtus (cum non viri miniſterio, ſed Spiritus ſancti operatione ex ſanguine matris,

ſpiritus virtute præparato & ſanctificato, conceptus ſit) planum eſt non ex traduce ſeminis, ſed immediate a Deo creatam fuiſſe ejus animam : etenim, ſi anima rationalis non eſt a Patre producta, nec etiam ea poteſt eſſe a Matre traducta, cum in actione principali generationis, ut capite de generatione viventium probatum eſt , mulier paſſive tantum ſe tenet: ſed forſan dices, ſecundum Medicos in iſta actione etiam active ſe tenet, necnon concurrit ; fateor, eos ita opinari, ſed hæc eorum opinio nihil roboris contra noſtram aſſertionem affert : nam in actione principali generationis mulier totaliter non concurrit, ſed tantum partialiter ſecundum eos, cum mulier naturaliter ſine devoluto ſemine in debitum locum generare minime poſſit. Verum dices, hoc quod attuliſti, eſt extraordinarium exemplum, & ſupernaturale ; ita eſſe concedo , ſed tamen inde non probatur, quod anima Chriſti a Matre ſola cum ſanguine ejus fuerit traducta ; cum ita Chriſtus ab inſtanti conceptionis ſine peccato non fuiſſet : nam ejus anima fuiſſet educta ab anima beatiſſimæ Virginis, peccato tamen infecta ; præterquam ,conceptio Chriſti in inſtanti perfecta eſt, ad quam active Virgo concurrere non potuit. Sed,

Probatur tertio ratione ; Nam primo anima

anima, quæ eſtaliquid ſupra naturam, in ipſius efformatione cum cæteris rebus naturalibus non poteſt lege communi generari. Aliter productionis rei immaterialis & ſpiritualis ratio eadem eſſet cum productione rei materialis & corporalis, quod abſurdum eſt. Secundo, ſi anima rationalis ex traduce generaretur, aut ex anima ſola, aut ex corpore ſolo, aut ex corpore & anima ſimul generaretur: verum non generatur anima rationalis ex anima ſola, quia ex incorruptibili, & immateriali nihil generatur, ut patet in Angelis, ex quibus, & ſi ſint completæ ſubſtantiæ ſpirituales, nihil producitur ſibi ipſis ſimile: nec ex corpore ſolo eſt anima,ut fatentur, quia illa non eſt corporea: neque etiam ex corpore & anima ſimul generatur, quia ita partim corporea, partim incorporea eſſet. Tertio, ſi anima non generaretur, niſi per corpus, etiam non poſſet per ſe exiſtere extra corpus, quod falſum eſt & hæreticum; quia in ea ratione dependeret a corpore in ſuo exiſtere & operari, ut fuit in ipſius productione; nam ea quæ dependent a materia in ſuo exiſtere & operari, ſine ea eſſe non poſſunt, ut patet de animis brutorum,quæ cum dependeant a materia in ſuo producere, exiſtere, & operari, ſine ea conſervari non poſſunt.

Quarto anima filii & filiæ, vel eſt ab anima Patris ſola, vel ab anima Matris; vel ab anima tam Patris quam Matris traducitur: non ab anima Patris,aut Matris ſola;quia ſic, vel tota anima Patris, vel tota Matris traduceretur, & ſic poſt generationem eſſent exanimes, vitaque privati parentes: vel aliqua animæ Patris, vel Matris, aut utriuſque portio eſſet; quod etiam falſum mihi videtur, quia ſic anima eſſet diviſibilis, & proinde corruptibilis & mortalis, quod eſt contra fidem quam profitemur; nec etiam anima rationalis eſt ab anima tam Patris, quam Matris, quia ita duæ animæ in unam coaleſcerent & ſimul miſcerentur, quod non probabile videtur. Præterea, anima humana tranſmitti non poteſt eo modo, quo lumen accenditur de lumine, ut putavit Tertullianus, & alii opinantur, nam talis propagatio fit tranſmutatione admotæ materiæ; & ſic materia animæ generantis admota in animam verteretur; nam anima in generatione ſine quodam corporeo ſubjecto nullo modo agit; quinto, ſi anima cum ſemine traducatur; quid fiet de tot ſeminibus irritis, quæ cadunt, aut inhoneſte amittuntur, vel in matrice recepta uſque ad conceptum non perveniunt; aut totidem animæ humanæ intercident, aut in utero ſuffoca-

suffocabuntur, aut solæ permanebunt extra materiam, & sic in æternum erunt sine corpore, cum tamen credimus omnes & singulas hominum animas in novissimo die sua corpora esse assumpturas: ergo, anima rationalis cum semine non traducitur, sed a Deo immediate creatur; unde Adamus de Eva dicit, *Gen*. 2. 23. hæc os de ossibus meis, & caro de carne mea est; non vero anima de anima mea; quod proculdubio dixisset, si ex ejus anima desumpta fuisset anima Evæ: sexto, hoc patet in hominis resolutione, ubi corpus in pulverem redit, spiritus vero, seu anima ad Deum, *Eccles*. 12. 9. qui eum dedit; nam ista voce; spiritus redit aut revertitur ad Deum, qui eum dedit. Solomo ostendit satis manefeste animam a Deo per creationem profectam esse, & eo redire, unde habet originem: unde *Zacharias cap*. 12. 1. Dicit; Jehovah extendit cœlos, fundat terram, & format spiritum hominis in eo: ergo, a primo ad ultimum patet, animam a Deo creari.

Objicies primo, si anima ex traduce non sit; quomodo homo generare hominem dicitur? Respondeo satis esse ad generationem hominis quod generans, & si non det totam substantiam, dat tamen subsistentiam personæ, & non tantum mate-

 riam

riam fœtus ſuppeditat, ſed in ſuper ſuggerit diſpoſitiones & aptitudines ad formam per quam homo exiſtit, recipiendam. Unde Philoſophi dicunt, hominem formam unire materiæ, ut unum fiat compoſitum, ſed paſſiva tantum non autem active; & ſic qui animæ a corpore ſolutionem procurant, hominem occidiſſe dicuntur, quamvis anima, cadente corpore, illæſa maneat.

Dices ſecundo, ſi anima rationalis cum ſemine non traducatur, ſed a Deo creetur, tunc Deus non perfecit omnia ſua opera die creationis ſeptimo: Atqui legimus *Gen.* 2. 2. quod Deus complevit die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requievit die ſeptimo ab univerſo opere quod patrarat: ergo, anima rationalis a Deo immediate non creatur, ſed cum ſemine traducitur. Reſpondeo negando ſequelam majoris; quia nunc Deus novas non producit creaturas quod ad ſpecies; unde, dicendum eſt ad textum Scripturæ, quod Deus complevit opus ſuum creationis, nempe, omnium ſpecierum die ſeptimo, ſed non productionis omnium individuorum, nam nova individua ſua divina providentia continuo producit, ut patet *Joan.* 5. 17. Pater meus uſque modo operatur, inquit Chriſtus, & ego operor. Verum dices,
hoc

hoc eſt mediate tantum, non vero immediate, de quo nunc eſt quæſtio. Ad quod dico, Deum nulla individua immediate nunc producere, & ſi ab eo anima rationalis immediate creatur; nam anima ſola non eſt individuum, quia, ut unum ſit individuum, anima corpori, quod Deus immediate non producit, uniatur neceſſe eſt; & ſic vides in creatione animæ novam non creari creaturam, cum in primis operibus aliquo modo ipſa præceſſerit. Itaque, quia anima rationalis eſt immaterialis, ea omnipotenti virtute ad diſpoſitiones ad formam divina providentia poſitas a Deo, propter impotentiam humanam creari immediate debuit.

Quæres, Quia igitur ratione peccatum originis in poſteros tranſmittur?

Reſpondeo, Non ratione animæ, nec ratione corporis, ſed ratione propagationis totius hominis ab uno Adamo; nam quod totum genus humanum ab Adamo corruptum eſt, non tam ex genitura provenit, quam ex Dei ordinatione, & juſta ejus vindicta: nam, ſicut omnes homines in uno, quaſi radice, & capite humani generis, juſtitia originali ornaverat; ſic, poſtquam peccavit Adam, in eodem omnes merito donis ſuis ſpoliavit; nam, ut *Inſt. lib.* 2. *cap.* 1. *Calvinus* optime loquitur, neq;

in ſubſtantia carnis, aut animæ cauſam habet contagio : Quia a Deo ita fuit ordinatum, ut quæ primo homini data contulerat, ille tam ſibi quam ſuis haberet, ſimul & perderet.

Sed ad pleniorem hujus Reſponſionis explicationem, obſervandum eſt primo, quod peccatum originis proprie, nec in animam, nec in corpus ſeorſim ſumpta, ſed in hominem propagatur; quia, nec anima, nec corpus ſeorſim ſumpta, ſed homo, ſeu homines in Adamo peccarunt, *Rom.* 5. 12. Ideoque non ante actu ſunt peccatores, quam actu ſint homines.

Nota ſecundo, Quod ſicut generatio noſtra incipit a corpore, ſic in eo primo exiſtit peccatum originis, non quidem formaliter ante animæ conjunctionem cum corpore, ſed materialiter; id eſt, ut loquuntur quidam Theologi, principium, & fomes quidam peccati, ex quo illud neceſſario ſequatur; quia, idem eſt ordo propagationis naturæ humanæ, & peccati humani, ſubjecti & accidentis : cum itaque ſemen ab immundis decidatur, ipſum mundum eſſe non poteſt.

Obſervandum eſt tertio, Quod ſimul ac anima creatur a Deo in corpere, & ei unitur in ὑπόστασιν humanum, tunc peccatum formaliter exiſtit in homine, in corpore autem ani-

animæ unito prius exiſtit peccatum originale, quam in anima ordine naturæ, quia corpus ex ſemine immundo concipitur; anima vero pura a Deo creatur, & ſic creata in primæ tranſgreſſionis pœnam, tum puritate ſua privatur, tum corporis contagione infecta, corrumpitur: quo duplici modo peccatum originale in animam derivari ſtatuunt Theologi; nam, Deus poſtquam creavit animam in corpore, ſtatim pro juſto judicio ſuo eam deſerit, puritate originaria privat, & corpori corrupto corrumpendam tradit; & hoc ſatis manifeſtum videri debet propter intimam animæ cum corpore unionem; cum etiam Philoſophi docent, animi affectiones, ſeu paſſiones naturaliter ſequi temperaturam corporis, mutuamque inter animam & corpus συμπαθεῖαν agnoſcunt.

Reſtat nunc dicendum, quod anima ex nihilo in corpore producitur; Quod probatur hoc modo, ſubſtantia ſpiritualis & immaterialis producitur ex nullo præſuppoſito ſubjecto; ut patet de Angelis, atqui anima eſt ſubſtantia ſpiritualis & immaterialis: Ergo, a Deo producitur ſine ullo præſuppoſito ſubjecto, & conſequenter ex nihilo, non extra corpus, ſed in corpore; nam, ut ait *Zacharias* Propheta, Deus eſt qui format animam hominis in eo: Itaque

anima

anima non eſt de Deo, ut volebant Manichæi (quod enim de Deo eſt Filius, aut Spiritus Sanctus eſt,) ſed a Deo eſt: Neque Divinæ ſubſtantiæ pars quædam eſt, ut *Epictetus* & *Seneca* ſunt opinati: nam, Divina eſſentia non eſt in partes diviſibilis, etenim, ſi communicatur, tota communicatur, ut in Filio & Spiritu Sancto, qui propterea eandem cum Patre numero eſſentiam habent; neque eſt anima rationalis ex cœleſtibus corporibus, ut voluerunt quidam Philoſophi; neque ex elementis Igne, aut Aere, ut arbitrati ſunt alii; neque denique ex compoſitione humorum corporis, aut ex atomis quibuſdam, ut quidam ſomniarunt (his enim nihil eſt, inquit *Cicero*, quod vim memoriæ, mentis, & cogitationis habeat, quod & teneat præterita, & futura prævideat,) neque demum ex alia anima, cum ex incorruptibili nihil generatur; ſed plane ex nihilo, non ante corpus, ſed in ipſo corpore a Deo immediate creatur.

CAPUT VI. & ultimum.

De Animæ rationalis facultatibus, Intellectu, Voluntate, & Memoria.

DIco primo; Intellectus ea potentia eſt, qua homo cæteris animantibus præſtat, Deoque

Deoque optimo maximo ſit propior: Etenim, per Intellectum ſecreta myſteria ſcrutatur homo bonum a malo, verumque a falſo diſcernit. Unde dicunt Scholaſtici duplicem eſſe Intellectum, Practicum, nempe, & Theoreticum: Practicus Intellectus is eſt, quo bonum a malo & æquum ab iniquo diſcernimus: Theoreticus vero Intellectus ille dicitur, quo verum a falſo diſtinguimus. Utriuſque Intellectus judicium ex boni, verique notionibus a Deo, authore naturæ, mentibus noſtris inditis provenit, ut patet *Rom.* 1. & 3. capitibus.

Facultas iſta cum ſit inorganica & immaterialis, immaterialiter agit: Nam, intellectus res a materia abſtrahit, & ſecernit, ſine quantitate, ut omnes percipiunt, cognoſcit res a materia liberas, multas & propemodum infinitas intelligit (ita ut eas non tam cognoſcat & intelligat, quin alia multa intelligere poſſit) operationes ſine inſtrumentis corporeis edit, & in actione ſua nullo prorſus modo corpori miſcetur, ut patebit conſideranti; quod ſi utatur phantaſmate, dnm anima eſt in corpore, ad ratiocinandum, eo non utitur tanquam organo, ſed ſuæ ratiocinationis objecto, ut dixi Cap. 1. primæ partis hujus Tractatus. Poſt Intellectum ſequitur Voluntas. Unde,

Dico

Dico ſecundo ; Voluntas eſt animæ rationalis potentia ſpiritualis, qua objecta ab intellectu monſtrata rejicimus, aut amplectimur prout bona , aut mala ab intellectu judicantur : vel aliter, ſed in eundem ſenſum definiri poteſt, vis animæ rationalis, qua ea ab intellectu cognita ſequimur vel fugimus : Unde objectum Voluntatis eſt bonum ab Intellectu cognitum voluntatique propoſitum , contrariumque malum eſt ; hinc bonum ſequitur voluntas, & malum fugit.

Præterea, cum actio intellectus ſit recta in prima apprehenſione hominis, v. g. aut equi & reflexa ſeu duplicata, cum cognoſcit ſe cognoſcere quod cognoſcit ; ita etiam actio voluntatis ſub velle & nolle, recta & reflexa eſſe poteſt ; unde, voluntas aliquando Intellectus nuncupatur, ſed extenſus : nihilominus tamen actionem voluntatis rectam ſolum eſſe dicimus, cum reflexa operatio proprie pertineat ad intellectum, cujus proprium eſt judicare : actio itaque voluntatis eſt nolle & velle , elicitum aut imperatum. Unde,

Dico tertio ; Actiones voluntatis ſunt duplices, Elicitæ & imperatæ ; Elicitæ actiones eæ ſunt, quas voluntas edit independenter a potentiis inferioribus ; imperatæ vero actiones voluntatis eæ ſunt, quas infe-

inferioribus potentiis, appetativæ & locomotivæ facultatibus imperat & injungit; ad voluntatis enim imperium movemur, aut quiescimus, quamvis per peccatum hoc imperium voluntatis maxime sit labefactatum, adeout sæpe appetitus sensitivus imperium voluntatis excutiat.

Ad voluntatem pertinet liberum arbitrium, de quo hic nihil esset agendum; breviter tamen dicam, liberum arbitrium ita pertinere ad voluntatem, ut etiam aliquo modo ad intellectum pertineat; nam arbitrium dicitur ratione Intellectus, cujus est arbitrari, hoc est judicare, & judicata voluntati proponere: liberum autem ratione voluntatis quæ proprio suo motu absq; coactione objecta ab intellectu cognita & sibi proposita elegit aut repudiat.

Præterea, Illæ immateriales potentiæ, Intellectus & voluntas, duobus modis considerari possunt; vel præcise secundum se, vel quatenus sunt affectæ certis quibusdam habitibus, quorum magna vis est in earum actionibus, vel juvandis, vel præpediendis: si facultates illæ certis quibusdam habitibus affectæ considerentur, refferanturque ad suos affectus, morales dici possunt, & sic a quibusdam nuncupantur, quia destinatæ sunt edendis operationibus natura sua moraliter bonis; etenim in eum finem a Deo facul-

facultates iſtæ hominibus conceſſæ, ſunt ut eis ad pietatem & charitatem uterentur; ſi vero iſtæ potentiæ, intellectus & voluntas, ſecundum ſe conſiderentur, referanturque ad cauſas ſuas, naturales proprie appellantur; quia per naturam a Deo hominibus tributæ ſunt illæ facultates, & ad naturæ hominis conſtitutionem pertinent; non enim ſane aliunde acceſſerunt ad naturam hominis, nec eas ſtudio noſtro aut labore acquiſivimus, ſed ſic nati ſumus, ſic a Deo naturaliter facti & conſtituti.

Ad memoriam quod attinet, dico quarto, dupliciter eam conſiderari debere; nam una eſt ſenſitiva, altera intellectiva, & utraque homini competit, ſicut intellectiva Angelis, & ſenſitiva memoria ſolis animalibus perfectis, ut patet *Diſput* 4. *De ſenſu interno*, *cap*. 3. in ea ſenſitiva memoria ſpecies objectorum ſenſibiles conſervantur; unde fit, quod eæ imagines ſæpe ſomniando nobis repreſentantur per ſenſitivam illam memoriam: Intellectiva vero memoria de qua hoc in loco agitur, ea eſt facultas, in qua ſpecies Intelligibiles, quæ ſunt objectorum imagines conſervantur: Species autem dico Intelligibiles, ut diſtinguantur a ſenſibilibus ſpeciebus quæ in memoria ſenſitiva materialiter conſervantur; cum e contra ſpecies Intelligibiles in Intellectuali

ſunt

ſunt ſpiritualiter & immaterialiter ; Sed,

Notandum eſt duplicem eſſe ſpeciem intelligibilem; nam una eſt expreſſa, quam intellectus format circa objectum; quæ ſpecies intelligibilis nihil aliud eſt quam actio intellectus in facto eſſe ; altera ſpecies intelligibilis impreſſa dicitur, & nihil aliud eſt, quam objecti imago impreſſa immaterialiter in intellectuali memoria, cujuſque beneficio intellectus ſuis objectis unitur in ratione cognoſcibilitatis & intelligentiæ ; & hæc de corpore animato.

Soli ſapienti Deo, Creatori cœli & terræ, omniumque quæ in eis ſunt gloria, & magnificentia ſit nunc & per omnia ſecula. Amen.

FINIS.

William Attwood
his book 12

